

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Конференцію схвалено УКРІНТЕІ (Посвідчення №52 від 18.01.2021)

26 БЕРЕЗНЯ 2021

М. ДНІПРО, УКРАЇНА

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ
НАУКИ ТА СУЧАСНІ
ТРЕНДИ ЇЇ РОЗВИТКУ**

ТОМ 1

ISBN 978-617-7991-92-1
DOI 10.36074/liga-26.03.2021

**МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

26 БЕРЕЗНЯ 2021

М. ДНІПРО, УКРАЇНА

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ НАУКИ ТА
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЇЇ РОЗВИТКУ**

ТОМ 1

Голова оргкомітету: Коренюк І.О.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Ц 75 **Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку:** матеріали I міжнародної студентської наукової конференції (Т. 1), 26 березня, 2021 рік. Дніпро, Україна: Молодіжна наукова ліга.

ISBN 978-617-7991-92-1

DOI 10.36074/liga-26.03.2021

Викладено матеріали учасників міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції «Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку», яка відбулася у місті Дніпро 26 березня 2021 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та інформаційному бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 52 від 18.01.2021).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Всі роботи збірника, що містять DOI індексуються в Google Scholar, ORCID, CrossRef та OUCI (Український індекс наукового цитування).

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ГРУПУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Гарматій М.Ю.9

ПОГЛЯД НА ПЕРВИННИЙ ТА ВТОРИННИЙ РИНКИ

Янкович О.В.12

СЕКЦІЯ 2.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВИДИ ТА ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Пашко І.Р.14

ГРУПУВАННЯ ВИДІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Зіньків Н.В.17

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Бикадорова В.С.20

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ЗОВНІШНІХ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Габріель Б.О.22

СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ДОСЯГНЕННЯ ЙОГО СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ

Шевцов М.В.25

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Бандура І.А.27

СЕКЦІЯ 3.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ДЕРЖАВНІ ВИТРАТИ ТА ТРАНСФЕРНІ ПЛАТЕЖІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Шпак О.М.29

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Сташко В.В.31

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОЇ ПОДАТКОВОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	
Осіпенко Д.О.	33
РЕІНЖИНИРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
Безпала Є.О.	35
СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ	
Бандура І.А.	37
ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ	
Мельничук А.О.	38
ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	
Маріяш А.С.	40
ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СПОСІБ НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	
Слободянюк К.С.	42
ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА НЬОМУ	
Гаврась Д.Р.	44
ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ	
Шинкаренко В.О.	47
 СЕКЦІЯ 4.	
МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
SWOT-АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
Мельник В.Є.	48
 СЕКЦІЯ 5.	
МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ	
ISTOTA I POŁĘCIE TOTAL QUALITY MANAGEMENT WE WSPÓŁCZESTNYCH ORGNIZACJACH	
Zhabniak I.	51
ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ	
Чайковський М.Ю.	54
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО ПОСТАУДИТУ В СИСТЕМІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ	
Малютіна С.Е.	56

ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	
Маруха О.Ю.	58
СТАН МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ У ЧАСИ КРИЗИ	
Сновидович І.Г.	61
ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ: ВИДИ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ	
Дубська М.В.	64

СЕКЦІЯ 6.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ УКРАЇНИ	
Палига І.В.	67
ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ	
Єзерська У.М.	70
СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ – ПРЕРОГАТИВА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
Коробська А.В.	72

СЕКЦІЯ 7.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

L'UKRAINE DANS LES PROCESSUS D'INTEGRATION GLOBALE	
Zhovtobriukh D.	75
STUDENT MIGRATION AS PART OF INTELLECTUAL MIGRATION IN AN ERA OF MODERN GLOBALIZATION	
Tsven A.	77
THE INFLUENCE OF SOFT POWER ON THE MODERN UKRAINIAN YOUTH: THE CASE STUDY OF AMERICA HOUSE KYIV	
Kishchuk A.	81

СЕКЦІЯ 8.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ У СФЕРІ ДОКУМЕНТООБІГУ ТА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ	
Марковська Д.А.	83
КОРУПЦІЯ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ	
Зибіна А.С.	86

ОБМЕЖЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Савощак І.М. 88

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДАНИХ ЯК ЗАСОБУ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Величко О. 90

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОВТОРНОСТІ, СУКУПНОСТІ ТА РЕЦИДИВУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Антипова А.К. 92

ПРИНЦИП ARGUENDO У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ ОРГАНУ З ВИРІШЕННЯ СПОРІВ СОТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Рашевська К. 94

СТАЛІСТЬ КОНСТИТУЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Костюшко У.В. 97

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Худик В.Г. 100

СЕКЦІЯ 9.

ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ УМИСНОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ

Шевцова П.В. 102

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАДІЇ ЗВЕРНЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Гриценко Є.О. 105

СЕКЦІЯ 10.

БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

БІОЦИДНА ДІЯ ЧЕТВЕРТИННИХ СОЛЕЙ ІМІДАЗОХІНОЛІНІЮ ЩОДО СУЛЬФАТВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ БАКТЕРІЙ

Кожем'яченко А.О., Орешкіна А.Л. 108

РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА СТАН ВЕСТИБУЛЯРНОЇ СИСТЕМИ ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ

Алексєєва М.М., Блистів О.В. 110

РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАН СТУДЕНТІВ ЗА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ	
Дмитрієва Т.В., Індик Д.В.	113

РЕЗУЛЬТАТИ СПЕКТРАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ	
Нічога І.О., Чолобова А.В.	115

СЕКЦІЯ 11. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПОРУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ ВНАСЛІДОК ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ	
Залізко І.С.	118

СЕКЦІЯ 12. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК ВИКОРИСТАННЯ КРІОКОНСЕРВОВАНИХ ЕРИТРОЦИТІВ ДЛЯ ДОПОМІЖНОГО МЕТОДУ ЛІКУВАННЯ БАБЕЗІОЗА СОБАК	
Гребенюк К.Р.	120

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСУ ПІСЛЯ НАСТАННЯ СМЕРТІ У СОБАК У РАНЬОМУ ПОСМЕРТНОМУ ПЕРІОДІ	
Поладова О.Т.	121

МІКРОСКОПІЧНІ ЗМІНИ В СЕЛЕЗІНЦІ КОТІВ, ЩО ЗАГИНУЛИ ВІД ІНФЕКЦІЙНОГО ПЕРИТОНІТУ	
Котляров Е.С.	124

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВЕТЕРИНАРНО САНІТАРНИХ ЗАХОДІВ НА СВИНОКОМПЛЕКСАХ	
Шум О.	127

СЕКЦІЯ 13. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ЯКІСНОЇ ВОДИ В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ – ШЛЯХ ДО ЇЇ ЗДОРОВ'Я	
Ляшок М.О.	129

СЕКЦІЯ 14. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

РОЗРОБЛЕННЯ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ ВИРОБІВ ІЗ ЗБАЛАНСОВАНИМ
НУТРИЄНТНИМ СКЛАДОМ

Омельченко М.С.131

СЕКЦІЯ 15. ТЕХНОЛОГІЇ ЛЕГКОЇ ТА ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

СТАН І ПРОБЛЕМИ ШВЕЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Денисенко Н.С.134

СЕКЦІЯ 1.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Гарматій Мирослав Юрійович, здобувач вищої освіти Інституту економіки і менеджменту

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Ємельянов О.Ю., д-р. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ГРУПУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Для функціонування будь-якого підприємства необхідним є перебіг відтворювальних процесів. Зокрема, це стосується відтворення основних засобів господарюючих суб'єктів. Таке відтворення потребує вкладення відповідних фінансових ресурсів, що надходять з зовнішніх та внутрішніх їх джерел [1–5]. Також потреба фірм у додаткових фінансових ресурсах постає у разі збільшення величини їх оборотних активів [6, 7].

Отже, просте та розширене відтворення основних засобів підприємств та розширене відтворення їх оборотних активів потребує понесення певних додаткових витрат, які відбуваються у формі інвестицій. Інвестиції також потрібні для започаткування діяльності підприємства. Крім того, може виникнути потреба у придбанні нематеріальних активів, навчанні працівників, підготовці випуску нових видів продукції тощо [9–13]. Усі ці заходи теж потребують інвестицій [14–16]. Таким чином, можна стверджувати, що без інвестицій неможливе як виникнення, так і подальший розвиток підприємств [17, 18], зокрема розвиток на засадах впровадження нововведень [19–23].

Значущість інвестицій для підприємств знаходиться у певному протиріччі з обмеженістю обсягів інвестиційних ресурсів, які суб'єкти господарювання мають в наявності або можуть залучити із зовнішніх джерел коштів. Вирішення цього протиріччя частково відбувається завдяки обґрунтуванню доцільності реалізації підприємствами тих чи інших інвестиційних проектів та вибору найкращих варіантів таких проектів. Однак, цим діям повинно передувати оцінювання наявного стану провадження інвестиційної діяльності на підприємствах. Для здійснення такого оцінювання доцільно застосовувати систему відповідних показників, які можна поділити на такі основні групи:

1) показники обсягів та структури інвестицій. Зокрема, до цих індикаторів доцільно віднести сукупні обсяги інвестицій, вкладені у підприємство у попередніх періодах, а також співвідношення їх складових за напрямками інвестування (в основні засоби, у поповнення обігових коштів, у нематеріальні активи, у фінансові активи) та за джерелами фінансування інвестиційної діяльності підприємств (за рахунок власних джерел коштів, за рахунок залучених джерел коштів, за рахунок позичкових джерел коштів). Окремим показником цієї групи може виступати частка у загальному обсязі інвестицій тих з них, які було вкладено у провадження інноваційної діяльності підприємств;

2) показники, що характеризують успішність здійснення підприємствами інвестиційних проектів, що були реалізовані у попередніх періодах. Серед іншого, до цих показників варто віднести частку у загальній кількості проектів, реалізованих раніше, за

якими заплановані цілі їх провадження було досягнуто, а також усереднені за проектами показники ефективності їх провадження (такими показниками є, зокрема, чиста теперішня вартість та індекс дохідності);

3) показники, що характеризують прибутковість інвестиційної діяльності підприємств. Ці показники можна обчислювати як за окремими проектами, так і за напрямками інвестування та усією інвестиційною діяльністю підприємств загалом. В останньому випадку прибутковість цієї діяльності може вимірюватися як відношення частини чистого прибутку підприємств звітного періоду, надходження якої зумовлено вкладенням інвестицій у попередніх періодах, до величини цих інвестицій;

4) показники ризикованості інвестиційної діяльності підприємств. Зокрема, до таких показників можна віднести частку неуспішних проектів, які підприємства реалізували у попередніх періодах, а також усереднений за цими проектами рівень недоотримання запланованих показників ефективності їх провадження (зокрема, чистої теперішньої вартості та індексу дохідності);

5) показники оцінювання ступеня інвестиційної активності підприємств. Зокрема, цей ступінь може вимірюватися темпами росту сукупних активів підприємств та їх власного капіталу, співвідношенням між фактичною величиною вкладених інвестицій та величиною фінансового потенціалу підприємств, співвідношенням між фактичною величиною вкладених інвестицій та величиною інвестиційного потенціалу підприємств тощо.

Розрахунок перелічених показників оцінювання інвестиційної діяльності підприємств є необхідною умовою проведення її детального аналізування та розроблення інвестиційних стратегій суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Ємельянов, О. Ю. (2002). *Планування та регулювання інвестиційної діяльності підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). Національний університет «Львівська політехніка». Львів, Україна.
2. Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*, (12), 14–17.
3. Смолій, Л. В., Загороднюк, О. В. & Малюга, Л. М. (2017). Моделювання прийняття інвестиційних рішень щодо технічного забезпечення аграрних підприємств. *Економічний часопис-XXI*, (163), 79–84.
4. Микитюк, П. П. (2007). *Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства: [монографія]*. Тернопіль: Економічна думка.
5. Ortega-Argilés, R., Piva, M., Potters, L. & Vivarelli, M. (2010). Is corporate R&D investment in high-tech sectors more effective? *Contemporary Economic Policy*, (28 (3)), 353–365.
6. Безбородова, Т. В. & Даншина, Т. В. (2017). Управління оборотними коштами підприємств. *Інвестиції: практика та довід*, (1), 59–62.
7. Насібова, О. В. & Придатченко, Б. Ю. (2018). Теоретичні аспекти оптимізації оборотних коштів підприємства. *Економіка і суспільство*, (18), 794–802.
8. Гладій, С. (2005). Фінансовий механізм інвестування інноваційного розвитку: теоретико-методологічний підхід до управління. *Наука молода*, (3), 109–115.
9. Гришко, В. А., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2010). Оцінювання поточного та стратегічного рівня інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (683), 210–215.
10. Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. & Сегедій, О. М. (2003). Інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (484), 66–71.
11. Ємельянов, О. Ю. & Гришко, В. А. (2009). Управління якістю продукції машинобудівного підприємства в процесі формування його інноваційного потенціалу. *Збірник наукових праць “Економіка: проблеми теорії та практики”* (253 (VII)), 185–191.

12. Колешук, О. Я., Ємельянов, О. Ю. & Гришко, В. А. (2009). Оцінювання впливу чинників на рівень зношення основних засобів визначення можливостей щодо його нормалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (640), 47–55.
13. Редько, Л. І. (2007). Використання фінансових ресурсів як джерел фінансування інноваційної діяльності та проблема їх застосування. *Держава і регіони*, (2), 214–217.
14. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Symak, A., Trevoho, O., Turylo, A., Kurylo, O., Danchak, L., Symak, D. & Lesyk, L. (2020). Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises: Efficiency, Accessibility, and Government Contribution. *Sustainability*, (12(15)), 6184.
15. Лесик, Л. І. (2015). *Показники та методи оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). Національний університет «Львівська політехніка». Львів, Україна.
16. Петрушка, Т. О. (2013). *Оцінювання економічної ефективності ресурсозберігаючого розвитку промислових підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). Національний університет «Львівська політехніка». Львів, Україна.
17. Yemelyanov, O., Kurylo, O. & Petrushka, T. (2018). Methodological principles of evaluating economic potential of industrial enterprise sustainable development. *Науковий вісник «Полісся»*, (2 (14)), 141–149.
18. Yemelyanov, O., Symak, A. & Zarytska, O. (2016). Modelling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*, (3), 128–137.
19. Гриньов, А. В. (2003). *Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління: [монографія]*. Харків: ВД «ІНЖЕК».
20. Найдюк, В. С. (2013). Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (4), 251–263.
21. Ортіна, Г. В. (2016). Модернізація та інноваційність як напрями антикризового розвитку підприємств реального сектора економіки. *Економіка та держава*, (2), 29–32.
22. Продіус, О. І. (2010). Інноваційний розвиток промисловості: реалії та перспективи. *Вісник Хмельницького національного університету*, (1(1)), 106–110.
23. Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Сер.: Економічні науки*, (3(25)), 167–171.

Янкович Олег Владиславович, здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Україна

ПОГЛЯД НА ПЕРВИННИЙ ТА ВТОРИННИЙ РИНКИ

Первинний ринок

Первинний ринок - це місце, де створюються цінні папери. Саме на цьому ринку фірми вперше продають (розміщують) нові акції та облігації. Первинне публічне розміщення акцій (IPO) є прикладом первинного ринку. Ці угоди дають можливість інвесторам купувати цінні папери в банку, який здійснив первинний андеррайтинг для певної акції. IPO відбувається, коли приватна компанія вперше випускає акції для публіки.

Наприклад, компанія ABCWXYZ Inc. наймає п'ять фірм-андеррайтерів для визначення фінансових деталей свого IPO. Страховики повідомляють, що ціна випуску акцій складе 15 доларів. Потім інвестори можуть придбати IPO за цією ціною безпосередньо у компанії-емітента. Це перша можливість, яку інвестори повинні внести капітал у компанію шляхом придбання її акцій. Власний капітал компанії складається з коштів, що утворюються в результаті продажу акцій на первинному ринку.

Пропозиція права (випуск) дозволяє компаніям залучати додатковий капітал через первинний ринок після того, як вже мають цінні папери входу на вторинний ринок. Поточним інвесторам пропонуються пропорційні права на основі акцій, якими вони зараз володіють, а інші можуть інвестувати заново в нещодавно викарбовані акції.

Інші типи пропозицій акцій на первинному ринку включають приватне розміщення та пільговий розподіл. Приватне розміщення дозволяє компаніям продавати безпосередньо таким більш значним інвесторам, як хедж-фонди та банки, не роблячи акції загальнодоступними. Хоча пільговий розподіл пропонує акції для відбору інвесторів (як правило, хедж-фонди, банки та пайові фонди) за спеціальною ціною, недоступною для широкого загалу.

Подібним чином, підприємства та уряди, які хочуть генерувати борговий капітал, можуть вибрати емісію нових коротко- та довгострокових облігацій на первинному ринку. Нові облігації випускаються з купонними ставками, які відповідають діючим процентним ставкам на момент випуску, які можуть бути вищими або нижчими, ніж раніше існуючі облігації.

Важливо розуміти, що стосується первинного ринку, - це те, що цінні папери купуються безпосередньо у емітента .

Вторинний ринок

Для придбання акцій вторинний ринок зазвичай називають "фондовим ринком". Сюди входять Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE), Nasdaq та всі основні біржі по всьому світу. Визначальною характеристикою вторинного ринку є те, що інвестори торгують між собою.

Тобто на вторинному ринку інвестори торгують раніше випущеними цінними паперами без участі компаній-емітентів. Наприклад, якщо ви йдете купувати акції Amazon (AMZN), ви маєте справу лише з іншим інвестором, який володіє акціями Amazon. Amazon безпосередньо не бере участі в транзакції.

На боргових ринках, хоча облігація гарантовано виплачує власникові повну номінальну вартість на момент погашення, ця дата часто проходить через багато років. Натомість власники облігацій можуть продати облігації на вторинному ринку з охайним прибутком, якщо процентні ставки знизились з моменту випуску їх облігацій, що робить їх більш цінними для інших інвесторів завдяки відносно вищій купонній ставці.

Вторинний ринок можна додатково розбити на дві спеціалізовані категорії:

Аукціонний ринок

На аукціонному ринку всі особи та установи, які хочуть торгувати цінними паперами, збираються в одній області та оголошують ціни, за якими вони готові купувати та продавати. Вони називаються цінами заявки та продажу. Ідея полягає в тому, що ефективний ринок повинен переважати, об'єднуючи всі сторони та публічно оголошуючи свої ціни. Таким чином, теоретично не слід шукати найкращу ціну товару, оскільки зближення покупців і продавців призведе до появи взаємоприємних цін. Найкращим прикладом аукціонного ринку є Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE).

Дилерський ринок

На відміну від цього, дилерський ринок не вимагає, щоб сторони сходились у центральному місці. Швидше до учасників ринку приєднуються через електронні мережі. Дилери проводять опис цінних паперів, а потім готові купувати або продавати разом з учасниками ринку. Ці дилери отримують прибуток за рахунок розподілу між цінами, за якими вони купують і продають цінні папери. Прикладом дилерського ринку є Nasdaq, в якому дилери, відомі як маркет-мейкери, надають тверді пропозиції та запитують ціни, за якими вони готові купувати та продавати цінні папери. Теорія полягає в тому, що конкуренція між дилерами забезпечить якнайкращу ціну для інвесторів.

Позабіржовий ринок

Іноді ви почуєте дилерський ринок, який називають позабіржовим (OTC) ринком. Спочатку цей термін означав відносно неорганізовану систему, коли торгівля не відбувалась у фізичному місці, як ми описали вище, а через дилерські мережі. Цей термін, швидше за все, походить від торгівлі поза Уолл-Стріт, яка процвітала під час великого бичачого ринку 1920-х років, коли акції продавались "поза рецептом" у біржових магазинах. Іншими словами, акції не котирувалися на фондовій біржі, вони були «не котируемими».

Однак з часом значення позабіржового ринку почало змінюватися. Nasdaq був створений в 1971 році Національною асоціацією дилерів цінних паперів (NASD) для забезпечення ліквідності компаній, які торгували через дилерські мережі. З У той час було обмежено кілька положень про торгівлю акціями позабіржової торгівлі, що NASD намагався вдосконалити. Оскільки Nasdaq з часом еволюціонував і став основною біржею, значення безрецептурного обладнання стало нечітким.

У наш час термін "позабіржовий" зазвичай стосується акцій, які не торгуються на фондовій біржі, такі як Nasdaq, NYSE або Американська фондова біржа (AMEX). Це означає, що акції торгуються або на позабіржовій дошці оголошень (OTCBV), або на рожевих аркушах. Жодна з цих мереж не є біржею; насправді вони характеризують себе як постачальників інформації про ціни на цінні папери. Компанії OTCBV та рожеві листи мають набагато менше нормативних актів, ніж ті, що торгують акціями на фондовій біржі. Більшість цінних паперів, які торгують таким чином, є копійчаними акціями або надходять від дуже маленьких компаній. З цих причин, хоча Nasdaq досі вважається дилерським ринком і, технічно, позабіржовим ринку, сьогоднішній Nasdaq також є фондовою біржею, і, отже, невірно стверджувати, що він торгує цінними паперами, що не котируються на біржі.

Список використаних джерел:

1. Official website of the information resource Library [Електронний ресурс]. – URL: <https://guides.loc.gov/wall-street-history/exchanges>
2. Official website of the information resource Statista [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.statista.com/statistics/270126/largest-stock-exchange-operators-by-market-capitalization-of-listed-companies/>

СЕКЦІЯ 2.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Пашко Інеса Романівна, здобувач вищої освіти Інституту економіки і менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Петрушка Т.О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ВИДИ ТА ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Однією з головних цілей функціонування підприємств є підвищення рівня ефективності їх господарської діяльності [1, 2]. Таке підвищення потребує, насамперед, покращення використання наявного у суб'єктів підприємництва економічного потенціалу [3–6], а також окремих його складових, передусім, виробничого [7–10], збутового [11, 12], інвестиційного [13, 14] та інноваційного [15–18] потенціалу. Також важливе значення для забезпечення зростання ефективності господарської діяльності підприємств мають формування та реалізація потенціалу їх економічного розвитку [19], що передбачає, серед іншого, підвищення віддачі людських [20, 21], фінансових [22], енергетичних [23] та інших ресурсів, які на даний час використовуються підприємствами, а також тих ресурсів, які можуть бути залучені фірмами в майбутньому згідно розроблених стратегій їх подальшого економічного розвитку.

Ефективність господарської діяльності загалом характеризується рівнем використання ресурсів підприємства з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища й визначається шляхом зіставлення результатів діяльності з витратами. Вимірювання ефективності функціонування підприємства полягає, насамперед, в оцінці його результатів. Але сама по собі величина отриманих результатів не дає змоги зробити висновки про ефективність або неефективність роботи підприємства, оскільки невідомо, якою ціною ці результати були отримані. Звідси для одержання об'єктивної оцінки ефективності господарської діяльності підприємства слід враховувати оцінку тих витрат, що дали змогу здобути відповідні результати. При цьому, окрім оцінки факторів виробництва, необхідно враховувати фінансовий стан підприємства, а також певні організаційні, управлінські, технологічні та інші переваги підприємства.

Отже, ефективність як кількісна категорія являє собою відносну величину – відношення результату (або ефекту) від здійснення господарської діяльності до витрат на її проведення. При цьому слід відзначити існування низки видів ефективності господарської діяльності.

Зокрема, за характером здійснюваних витрат можливими є два види ефективності – ефективність застосовуваних ресурсів та ефективність понесених витрат. До ефективності застосовуваних ресурсів, зокрема, належать ефективність використання основних виробничих фондів та ефективність використання трудових ресурсів. До ефективності витрат слід, зокрема, віднести ефективність поточних витрат, ефективність капітальних витрат та ефективність сукупних (приведених) витрат.

Окрім економічного ефекту, в якості якого можуть виступати величина одержаного прибутку або економія від зниження собівартості продукції, підприємство від реалізації різноманітних організаційно-технічних заходів може отримувати також і соціальний ефект. Цей ефект полягає у скороченні частки важкої праці у трудомісткості продукції, збільшенні кількості робочих місць, поліпшенні умов праці, стану довкілля, безпеки життя тощо. При цьому соціальні наслідки виробництва можуть бути не лише позитивними, а й негативними (безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників). Відповідно, за видом отриманого ефекту доцільно виділити економічну та соціальну ефективність господарської діяльності. Окрім того, ефективність господарської діяльності доцільно поділяти за рівнем оцінювання (народногосподарська, галузева, окремих підприємств та їх окремих підрозділів) та за умовами оцінювання (фактична, планова та прогнозна).

Слід відзначити, що на ефективність господарської діяльності підприємства впливає ціла низка різноманітних чинників. Дані фактори можна поділити на дві великі групи: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх чинників впливу на рівень ефективності господарської діяльності підприємства, насамперед, відносяться рівень цін на продукцію підприємства, обсяги попиту на неї та його динаміка, рівень цін на ресурси, які використовує підприємство, ступінь податкового навантаження на підприємство тощо. До внутрішніх чинників, що справляють вплив на ефективність господарської діяльності підприємства, відносяться, зокрема, рівень витрат виробничих ресурсів підприємства у розрахунку на одиницю продукції, рівень організації виробництва і праці, ступінь механізації та автоматизації виробничого процесу, рівень зношення основних засобів підприємства, рівень кваліфікації працівників підприємства тощо. Підвищення ефективності господарської діяльності підприємства потребує розробки системи науково обґрунтованих заходів, спрямованих на управління переліченими вище чинниками.

Список використаних джерел:

1. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23.4), 128-135.
2. Ємельянов, О. Ю. & Курило, О. Б. (2009). Ефективність використання виробничих ресурсів підприємства та їх вплив на експлуатаційні витрати. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, (8), 63-67.
3. Лесик, Л. І. (2013). Типологія видів і чинників формування економічного потенціалу підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23), 271-278.
4. Гончар, О. І. (2015). Оптимізація економічного оцінювання потенціалу підприємства. *Торгівля. Комерція. Підприємництво: збірник наукових праць*, (19), 49-53.
5. Хворостов, В. А. (2011). Исследование методов оценки потенциала предприятия. *Сборник научных трудов НГТУ*, (1), 107-113.
6. Шкроміда, Н. Я. (2011). Комплексна оцінка економічного потенціалу суб'єктів господарювання. *Економічний аналіз: Зб. наук праць*, (9 (1)), 383-386.
7. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Висоцький, А. Л. (2015). Теоретичні засади формування та оцінювання виробничо-збутового потенціалу машинобудівних підприємств. *Бізнес Інформ*, (1), 124-130.
8. Emelyanov, A., Kurylo, O. & Vysotskij, A. (2013). Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential. *Ekontechmod. An international quarterly journal*, (4), 11-17.
9. Войцехівська, В. В., Войцехівська, Ю. В. & Висоцький, А. Л. (2012). Методи прогнозування розвитку виробничого потенціалу підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління»*, (725), 42-48.
10. Плешка, А. Р. (2011). Фактори, що впливають на розвиток виробничого потенціалу. *Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій* (37/38), 279-283.

11. Висоцький, А. Л. (2014). Сутність та особливості збутового потенціалу як складової частини сукупного економічного потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць*, (24.8), 225–233.
12. Висоцький, А. Л. (2014). Види, чинники та об'єкти управління збутовим потенціалом машинобудівного підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць*, (24.7), 315–323.
13. Гришко, В. А., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2010). Оцінювання поточного та стратегічного рівня інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (683), 210–215.
14. Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. & Сегедій, О. М. (2003). Інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (484), 66–71.
15. Гришко, В. А. (2010). Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, (7(107)), 18–21.
16. Ємельянов, О. Ю. & Гришко, В. А. (2009). Управління якістю продукції машинобудівного підприємства в процесі формування його інноваційного потенціалу. *Збірник наукових праць “Економіка: проблеми теорії та практики”* (253 (VII)), 185–191.
17. Родіонова, І. В (2013). Методи оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. *Економіка розвитку*, (4 (68)), 96–99.
18. Тищенко, Т. І. (2015). Оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства. *Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ*, (2 (2)), 65–71.
19. Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник Херсонського державного університету*, (6 (2)), 206–209.
20. Линенко, А. В. & Шевченко, О. Л. (2008). Сутність й аналіз трудового потенціалу підприємства за показниками ефективності його використання. *Держава та регіони.. Серія: Економіка та підприємництво*, (4), 111–116.
21. Янковська, Л. А. (2006). Оптимізація трудового потенціалу в системі менеджменту персоналу промислового підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, (9), 200–203.
22. Редько, Л. І. (2007). Використання фінансових ресурсів як джерел фінансування інноваційної діяльності та проблема їх застосування. *Держава і регіони*, (2), 214–217.
23. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Petrushka, T. (2020). Development of a toolkit for assessing and overcoming barriers to the implementation of energy saving projects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (5(3)), 24–38.

Зіньків Назарій Вікторович, здобувач вищої освіти Інституту економіки і менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Петрушка Т.О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ГРУПУВАННЯ ВИДІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Необхідною умовою для успішного функціонування підприємств є забезпечення їх економічного розвитку [1, 2], передусім, на засадах формування потенціалу такого розвитку [3–6], активізації інвестиційно-інноваційної діяльності [7–10], технологічного оновлення виробництва [11–16] та здійснення програм ресурсозбереження [17–22]. Розроблення стратегій економічного розвитку потребує, серед іншого, встановлення цілей їх реалізації [23–26]. Для більшості підприємств такими цілями можуть виступати певні фінансово-економічні результати їх господарської діяльності.

Необхідно відзначити, що існує низка видів цих результатів, що, відповідно, може вимагати застосування багатоцільового підходу до планування господарської діяльності. Зокрема, фінансово-економічні результати можуть мати абсолютний та відносний характер. Своєю чергою, абсолютні фінансово-економічні результати господарської діяльності можуть бути вартісними та натуральними.

Головними вартісними фінансово-економічними результатами господарської діяльності є доходи та прибутки підприємств. Саме ці результати характеризують успішність функціонування суб'єктів господарювання. При цьому прибутки підприємств значною мірою визначаються величиною їх відповідних доходів, а ті, своєю чергою, залежатимуть від результатів, що мають фізичний вираз, насамперед, від натуральних обсягів виробництва та збуту продукції підприємствами. Отже, можна вказати на наявність певної ієрархії фінансово-економічних результатів діяльності підприємств та, відповідно, ієрархії цілей такої діяльності. При цьому один з найвищих шаблів ієрархії цілей займатиме максимізація чистого прибутку підприємств. Це зумовлено тим, що від величини цього показника значною мірою залежить розмір дивідендних виплат власникам підприємств. Також величина чистого прибутку підприємств безпосередньо впливає на величину їх власного капіталу.

Отже, фінансово-економічні результати діяльності поділяються на дві великі групи:

1) ті результати, які відображаються у натуральних одиницях виміру. Фінансово-економічні результати діяльності фірм, які обліковуються в натуральних одиницях вимірювання, включають, передовсім, натуральні (фізичні) об'єми продукції. Ці об'єми подаються у розгорнутому вигляді за номенклатурою і асортиментом тієї продукції, що виготовляється. Необхідно відзначити, що продуктова номенклатура є переліком різновидів продукції, а асортимент – значно більш деталізований її перелік за кожним номенклатурним різновидом. При цьому залежно від виду товарів обирається певний натуральний вимірник його обсягів;

2) ті результати, які відображаються у грошових одиницях виміру. Своєю чергою, ці результати можуть бути поділені на дві окремі групи: ті, що оцінюються за певний проміжок часу (рік, квартал, місяць тощо), та ті, що являють собою приріст певного показника діяльності підприємств, який вимірюється на певну дату. До результатів функціонування підприємств, які відображаються у грошових одиницях виміру та належать до першої з названих їх груп, слід віднести дохід, прибуток, надприбуток

(різницю між чистим прибутком підприємства та добуток величини його власного капіталу на норму прибутковості цього капіталу), маржинальний дохід тощо. Стосовно фінансово-економічних результатів функціонування підприємств, які відображаються у грошових одиницях виміру та належать до другої з названих вище їх груп, то до цих результатів слід віднести, зокрема, приріст сукупної вартості активів підприємств за балансом, приріст ринкової вартості фірм, зростання величини їх власного капіталу тощо.

Також доцільним є поділ фінансово-економічних результатів підприємств за стадіями виробничо-збутового процесу (незавершене виробництво, товарна, валова та реалізована продукція, зворотні відходи тощо) та за складовими, що включаються до вартісного виразу продукції (чиста та умовно-чиста продукція).

Таким чином, перелік видів фінансово-економічних результатів діяльності підприємств є досить широким, що викликає необхідність обґрунтованого вибору тих результатів, максимізація яких може виступати основною ціллю функціонування фірм.

Список використаних джерел:

1. Міщенко, Н. Г. & Мішук, А. І. (2016). Розвиток підприємства на основі інформаційного та інноваційного потенціалу. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, (4(236)), 191–204.
2. Петрушка, Т. О. (2013). *Оцінювання економічної ефективності ресурсозберігаючого розвитку промислових підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). Національний університет «Львівська політехніка». Львів, Україна.
3. Yemelyanov, O., Kurylo, O. & Petrushka, T. (2018). Methodological principles of evaluating economic potential of industrial enterprise sustainable development. *Науковий вісник «Полісся»*, (2 (14)), 141–149.
4. Yemelyanov, O., Symak, A. & Zarytska, O. (2016). Modelling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*, (3), 128–137.
5. Ємельянов, О. Ю. (2019). *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: [монографія]*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка».
6. Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник Херсонського державного університету*, (6 (2)), 206–209.
7. Гриньов, А. В. (2003). *Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління: [монографія]*. Харків: ВД «ІНЖЕК».
8. Козик, В. В., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2014). Інвестиційно-інноваційний механізм забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. *Проблеми економіки*, (1), 52–58.
9. Смолій, Л. В. (2010). Формування інвестиційного механізму інноваційного розвитку буряківництва. *Інноваційна економіка*, (17), 168–171.
10. Федулова, Л. І. (2013). Інноваційний вектор розвитку промисловості України. *Економіка України*, (4), 15–23.
11. Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*, (1(36)), 3–9.
12. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Клімковський, М. І. (2020). Методологічні засади оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств. *ЛЮГОС. ОНЛАЙН*.
13. Емельянов, А. Ю. & Петрушка, Т. А. (2014). Технологическое развитие предприятий как средство обеспечения конкурентоспособности их продукции. *Проблемы экономики и менеджмента*, (3(31)), 39–46.
14. Емельянов, А. Ю. & Петрушка, Т. А. (2013). Исследование факторов технологического развития предприятий. *Проблемы экономики и менеджмента*, (11), 13–21.
15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
16. Caliscan, N. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.

17. Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*, (19), 25–34.
18. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
19. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Крет, І. З. (2013). Методичні засади оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, (754), 18–25.
20. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
21. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
22. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
23. Баранович, А. М. (2014). Теоретико-методичні засади формування стратегій розвитку підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, (2), 77–81.
24. Македон, В. В. (2013). Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. *Теоретичні і прикладні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, (1(1)), 369–373.
25. Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Сер.: Економічні науки*, (3(25)), 167–171.
26. Харченко, В. А. (2014). Механізм формування системи стратегічного управління розвитком промислового підприємства. *Економіка промисловості*, (4 (68)), 97–104.

Бикадорова Валерія Євгенівна, здобувачка освіти 1 курсу спеціальності 242 «Туризм» ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Луганська область, Україна

Науковий керівник: Безбородих С. М., кандидат педагогічних наук, завідувачка кафедри туризму, готельної і ресторанної справи ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Луганська область, Україна

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Насамперед розглянемо деякі підходи до трактування поняття конкуренції, що були виявлені на підставі аналізу досліджень різних напрямків.

Слово «конкуренція» (від лат. *conspicere* – бігти разом) означає суперництво, боротьбу, зіткнення, змагання. Уперше цей термін було обґрунтовано Адамом Смітом, який у своїй теорії робив наголос на тому, що конкуренція – це економічне суперництво.

У сучасному розумінні слово конкуренція має універсальний, міждисциплінарний зміст і співвідноситься з такими поняттями, як суперництво, боротьба, престиж, репутація, статус.

У психології конкуренція розуміється як одна з основних форм організації міжособистісної взаємодії, що характеризується досягненням індивідуальних або групових цілей, інтересів в умовах протистояння з досягненням цілей та інтересів інших індивідів або груп.

Для нашого дослідження цінним є розуміння поняття «конкуренція» як уміння застосовувати комплекс знань, умінь і навичок, набутих у процесі навчання та професійної діяльності в конкретних виробничих умовах.

Визначення поняття «конкуренції», слугує підставою для тлумачення похідного від нього та, водночас, базового поняття нашого дослідження – «конкурентоспроможності», яке також потребує аналізу на міждисциплінарному рівні.

Отже, найбільш змістовно розробленим поняття «конкурентоспроможність» виявляється в економіці.

Відповідно до останньої, *конкурентоспроможність* постає: як ступінь привабливості продукту, який купує споживач; як здатність об'єкта витримувати конкуренцію на ринку порівняно з аналогічними об'єктами (Фатхутдинов, 2009).

Та найбільш близьким нашому дослідженню є визначення конкурентоспроможності (Л. Лозовський, Б. Райсберг) як здатності відповідати високим вимогам конкурентного ринку споживачів у порівнянні з іншим аналогічним товаром.

Якщо конкурентоспроможність – це інтегральна здатність особистості виживати в конкурентній боротьбі, досягати найвищих результатів і самореалізації в професійній діяльності, то здатності постають як індивідуально-психологічні особливості, характеристики особистості, що є суб'єктивними умовами успішного здійснення певного роду діяльності (В. Давидов, О. Запорожець).

Таким чином, вважаємо можливим розглядати «конкурентоспроможність» як *характеристику особистості, що виявляється у здатності вистояти й перемогти в конкурентній боротьбі* (Безбородих, 2016, с. 47).

На підставі цього з'ясуємо сутність та зміст поняття «конкурентоспроможність фахівців туристичної індустрії».

З позиції системно-діяльнісного підходу розглядає конкурентоспроможність особистості Е. Хайрулліна, що визначає її як динамічну відкриту систему, яка розвивається

на основі особистісної програми самовизначення й саморозвитку й дає можливість випускнику закладу вищої освіти ефективно адаптуватися у світі праці (Хайруллина, 2007).

Ми погоджуємося з авторкою, оскільки конкурентоспроможний фахівець дійсно здатний до самовизначення як у житті, так і в професійній діяльності. У нього незалежність суджень і дій поєднується з усвідомленням особистої та професійної відповідальності. Йому притаманне почуття гідності; він бере на себе відповідальність за ризиковане рішення; має власну життєву позицію, свою лінію поведінки у житті.

Ю. Андреева, характеризуючи конкурентоспроможність, акцентує увагу на особистісних і професійних якостях фахівця, що відображають найвищу готовність особистості до професійно-творчої діяльності. Ученою встановлені базові стилі конкурентоспроможності, які відображають домінуючу орієнтацію особистості: на вирішення професійних завдань; на формування персонального позитивного іміджу; на саморозвиток, самореалізацію творчого потенціалу; на поліпшення особистого матеріального добробуту; на саморозвиток культурного рівня; на громадський прогрес (Андреева, 2006).

На основі психолого-педагогічного аналізу якостей, що визначають і характеризують конкурентоспроможність особистості, В. Андрееву вдалося виділити десять системоутворювальних компонентів особистості, які визначають конкурентоспроможність: чіткість цілей і ціннісних орієнтацій, працьовитість, творче ставлення до справи, здатність до ризику, незалежність, здатність бути лідером, здатність до безперервного саморозвитку, стресостійкість, здатність до безперервного професійного зростання, прагнення до високої якості кінцевого продукту (Андреев, 2004, с. 62).

Таким чином, узагальнення наведених вище поглядів науковців на досліджувану проблему уможливило висновок, що *конкурентоспроможність фахівців туристичної індустрії* є багатовекторною, інтегративною соціально детермінованою характеристикою спеціаліста, розвиток якої зумовлений зовнішніми чинниками (тенденції розвитку ринку праці, конкретна соціокультурна ситуація, менталітет) і внутрішніми умовами.

Список використаних джерел:

1. Фатхутдинов Р. А. Глобальная конкурентоспособность : [монография]. М.: РИА Стандарты и качество, 2009. 464 с.
2. Безбородих С. М. Формування конкурентоспроможності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Старобільськ: 2016. 272 с.
3. Хайруллина Э. Р. Системная ориентация проектно-творческой деятельности на саморазвитие конкурентоспособности студентов-инженеров технологов. Казань: Центр инновац. технологий, 2007. 345 с.
4. Андреева Ю. В. Развитие конкурентоспособности студентов-журналистов // *Педагогика*. 2006. № 5. С. 67 – 70.
5. Андреев В. И. Конкурентология: Учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности. Казань: Центр инновационных технологий, 2004. 467 с.

Габріель Борис Орестович, здобувач вищої освіти Інституту економіки і менеджменту Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Ємельянов О.Ю., д-р. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій Національний університет «Львівська політехніка», Україна

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ЗОВНІШНІХ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІКО- ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Одним з найголовніших напрямів економічного розвитку підприємств є вдосконалення їх техніко-технологічної бази [1–5], яке, своєю чергою, є важливою складовою інвестиційно-інноваційного розвитку суб'єктів господарювання [6–9]. Проте, здійснення техніко-технологічного розвитку підприємств може вимагати значного обсягу інвестиційних ресурсів, зокрема, у провадження технологічних змін [10–13], серед яких ключову роль відіграють ресурсозберігаючі технологічні зміни [14, 15], насамперед, ті зміни, що спрямовані на економію енергетичних ресурсів [16–18]. Потреба в значних обсягах інвестицій у забезпечення техніко-технологічного розвитку підприємств зумовлює необхідність належного фінансового забезпечення цих інвестицій [19–24] та фінансової підтримки з боку держави [25–27].

При цьому важливе значення для підприємств, які передбачають провадження інвестиційних заходів із забезпечення техніко-технологічного розвитку, має обґрунтування структури джерел фінансування цих заходів. Існує багато видів таких джерел, які можуть бути поділеними на три групи: власні джерела (зокрема, частина коштів, одержаних підприємством внаслідок здійснення його господарської діяльності, передусім, частина прибутку); залучені джерела (зокрема, внески сторонніх осіб у пайовий капітал підприємства; для прикладу, у випадку акціонерних товариств такі внески здійснюються шляхом придбання акцій, емісію яких здійснюють ці товариства); позичкові джерела (зокрема, короткострокові та довгострокові банківські кредити, кошти від випуску підприємством облігацій, інші види позик). З точки зору теперішніх власників підприємства як залучені, так і позичкові кошти є зовнішніми джерелами. Проте, залучені кошти не підлягають поверненню – особа, що їх надала, стає новим співвласником підприємства (компаньоном теперішніх його власників). Однак, з точки зору підприємства залучені кошти відносять до його власних джерел, оскільки вони спрямовуються у збільшення власного капіталу підприємства.

Розглянемо випадок фінансування інвестиційного проекту, спрямованого на забезпечення техніко-технологічного розвитку підприємства, за рахунок певної комбінації таких двох зовнішніх джерел фінансування як внески сторонніх осіб у пайовий капітал підприємства та банківський кредит. Основна відмінність першого джерела коштів від другого полягає у тому, що ступінь коливання доходів теперішніх власників підприємства у випадку фінансування проекту за рахунок кредиту є більшою, ніж у разі фінансування проекту за рахунок залучених коштів. Відповідно, при зростанні частки позики у структурі джерел фінансування проекту нижня межа коливання прибутку теперішніх власників спадає, а його математичне сподівання збільшується. Інакше кажучи, із збільшенням частки позичкового капіталу зростає середній прибуток, але й одночасно збільшується ризик. Тому задачу оптимізації структури джерел інвестування можна звести до завдання визначення найкращого співвідношення між ризиком та доходністю, а у нашому випадку

до знаходження найкращого співвідношення між темпом приросту середнього прибутку теперішніх власників та темпом зниження нижньої межі цього прибутку.

За таких умов послідовність обґрунтування структури зовнішніх джерел фінансування інвестиційного проекту забезпечення техніко-технологічного розвитку підприємств може включати такі основні етапи: вивчення думок власників підприємства стосовно прийнятого для них співвідношення між ризикованістю та дохідністю їх паїв; визначення очікуваних темпів зменшення мінімально можливого прибутку теперішніх власників із збільшенням питомої частки позикових коштів; визначення очікуваних темпів зростання математичного сподівання прибутку теперішніх власників із збільшенням питомої частки позикових коштів; визначення найкращого з точки зору власників фірми співвідношення між темпами зростання їх середнього прибутку та темпами зниження мінімального прибутку; знаходження структури зовнішніх джерел коштів, яка відповідає цьому співвідношенню.

Список використаних джерел:

1. Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*, (1(36)), 3–9.
2. Ортіна, Г. В. (2016). Модернізація та інноваційність як напрями антикризового розвитку підприємств реального сектора економіки. *Економіка та держава*, (2), 29–32.
3. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Клімковський, М. І. (2020). Методологічні засади оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств. *АЮГОС. ОНЛАЙН*.
4. Емельянов, А. Ю. & Петрушка, Т. А. (2013). Исследование факторов технологического развития предприятий. *Проблемы экономики и менеджмента*, (11), 13–21.
5. Пирог, О. В. (2011). Технологічний розвиток промисловості України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник*, (2 (7)), 248–252.
6. Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*, (12), 14–17.
7. Смолій, Л. В. (2010). Формування інвестиційного механізму інноваційного розвитку буряківництва. *Інноваційна економіка*, (17), 168–171.
8. Федулова, Л. І. (2013). Інноваційний вектор розвитку промисловості України. *Економіка України*, (4), 15–23.
9. Дунська, А. Р. (2013). Індикатори оцінки інноваційного потенціалу розвитку промислового підприємства в умовах світового ринку. *Вісник НТУ "ХПИ"*, (44 (1017)), 48–58.
10. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
11. Obradovic, D., Ebersold, Z. & Obradovic, D. (2015). Role of technology strategy in competitiveness increasing. *Economic Annals-XXI*, (1-2(1)), 32–35.
12. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
13. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
14. Emelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L. & Hryshko, V. (2014) The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, (4), 129–135.
15. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine. *Sustainability*, (10(4)), 1186.
16. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*, (63), 1–5.

17. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Zahoretska, O., Kusi, M., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2019). Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural Gas in Ukrainian Economy. *Energies*, (12(24)), 4724.
18. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
19. Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*, (19), 25–34.
20. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
21. Джеджула, В. В. (2011). Оцінка економічної ефективності інвестицій в енергозберігаючі проекти. *Економічний простір*, (54), 124–130.
22. Дзядичев, Ю. В., Бурак, М. В. & Розум, Р. І. (2011). Методи оцінки ефективності інвестицій в енергозбереження. *Інноваційна економіка*, (2), 119–122.
23. Жадко, К. С. (2017). Сучасні тенденції енергозбереження та ефективності діяльності підприємств. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, (16), 302–307.
24. Кінаш, І. А. (2015). Бар'єри на шляху впровадження енергоефективності та енергозбереження підприємств. *Міжнародний науково-виробничий журнал: Сталий розвиток економіки*, (3), 185–189.
25. Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2020). Роль держави у подоланні бар'єрів на шляху до реалізації заходів з енергозбереження на підприємствах. *Економіка та держава*, (10), 24–29.
26. Yemelyanov, O., Symak, A., Lesyk, L., Petrushka, T., Kryvinska N. & Vovk, O. (2021). Modeling of Parameters of State Participation in Financing of Energy Saving Projects at Enterprises. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, (1293), 498–511.
27. Петренко, І. П. & Козловська, О. Ю. (2017). Фінансова підтримка проектів у сфері енергозбереження в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 14(2), 65–68.

Шевцов Максим Васильович, здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту економіки та бізнесу

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Науковий керівник: Рубежанська Вікторія Олегівна, канд. екон. наук, старший викладач кафедри фінансів, обліку та банківської справи

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ДОСЯГНЕННЯ ЙОГО СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ

В умовах функціонування підприємництва на сучасних ринках, що характеризуються високим рівнем конкуренції, визначення стратегічного потенціалу підприємств є однією з найважливіших задач ефективного управління. Нестабільність зовнішнього середовища, де функціонує підприємство, робить це завдання ще більш складним, оскільки високий рівень нестабільності призводить до необхідності часткої зміни продукції підприємства [1-3]. Підтримувати ж в цих умовах конкурентні переваги досить складно. Тому керівник підприємства повинен мати уявлення про реальний стан виробничої складової і її потенційні можливості відповідати вимогам певного ринку.

Варто зауважити, що підтримка конкурентних переваг підприємства неминуче пов'язана з постійним оновленням товарного асортименту, своєчасною реалізацією на ринку саме перспективних товарів і послуг, що користуватимуться великим попитом, ніж товари і послуги підприємств-конкурентів [4]. Це, в свою чергу, потребує резервування певної частини виробничих потужностей. У зв'язку з цим, прагнення до найбільшого завантаження виробничих фондів, з одного боку, може суттєво знизити маневреність підприємства, його можливість гнучкого реагування на зміну вимог потенційних покупців продукції. З іншого боку, неповне використання виробничих можливостей підприємства може привести до збільшення витрат за рахунок амортизаційних відрахувань, податків на майно, землю тощо.

Таким чином, в умовах конкуренції граничні можливості підприємства визначаються не тільки максимально можливою кількістю продукції, яку можуть випускати суб'єкти господарювання, скільки наявністю можливості у керівників підприємства передбачити потенційні зміни у зовнішньому середовищі і готовністю гнучко реагувати на ці зміни. Ці фактори зумовлюють формування стратегічного потенціалу у підприємства [5-6].

Вважаємо, що для розробки оптимальної економічної стратегії розвитку підприємства необхідним є налагодження взаємозв'язку концепції реінжинірингу з усіма типами стратегічних цілей компанії. Цей взаємозв'язок буде мати вплив на товарну, цінову, інноваційну політику підприємства, а також на розробку стратегії зниження виробничих витрат, тривалість виробничого циклу.

Таким чином, стратегічний потенціал підприємства представляє собою сукупність взаємопов'язаних бізнес-процесів, реінжиніринг яких дозволить кардинально поліпшити виконання підприємством своєї місії і ефективно досягти стратегічних цілей розвитку. У зв'язку з цим, застосування реінжинірингу бізнес-процесів для перепроєктування стратегічного потенціалу є найважливішою конкурентною перевагою будь-якого суб'єкту господарювання.

Список використаних джерел:

1. Kuksa, I., Hnatenko, I., Orlova-Kurilova, O., Moisieieva, N. & Rubezhanska, V. (2019). State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(2), 228-236. <https://doi.org/10.15544/mts.2019.19>

2. Hnatenko, I., Orlova-Kurilova, O., Shtuler, I., Serzhanov, V. & Rubezhanska, V. (2020). An Approach to Innovation Potential Evaluation as a Means of Enterprise Management Improving. *International Journal of Supply and Operations Management*, 7 (1), 112-118. Retrieved from: <https://doi.org/10.22034/ijssom.2020.1.7>.
3. Zos-Kior, M., Shkurupii, O., Fedirets, O., Shulzhenko, I., Hnatenko, I. & Rubezhanska V. (2021). Modeling of the Investment Program Formation Process of Ecological Management of the Agrarian Cluster. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 571-583. Retrieved from: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p571>
4. Hnatenko, I. & Rubezhanska, V. (2018). Architectonics of the concept of the national labour market regulation. *Journal Management*, 1 (27), 79-90.
5. Ganushchak-Efimenko, L., Hnatenko, I., Kozhushko, R., Rębilas, R., Rubezhanska, V. & Krakhmalova, T. (2020). Optimization models of investment management in the activities of innovative enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 42(3), 225-234. <https://doi.org/10.15544/mts.2020.22>
6. Гнатенко, І. А. & Рубежанська, В. О. (2018). Державне регулювання ринку праці з позицій стратегічного та стейкхолдерно-орієнтованого підходів. *Бізнес Інформ*, 8, 100-105.

Бандура Ірина Аркадіївна, здобувач вищої освіти факультету економіки
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Всі вітчизняні підприємства вимушені функціонувати в економічних умовах, які постійно змінюються. На діяльність підприємства впливають не лише зовнішні фактори впливу, але також і рівень фінансової стійкості даного підприємства, оскільки зниження рівня фінансової стійкості веде до кризового стану функціонування підприємства та у майбутньому може призвести до банкрутства. Задля попередження цих негативних наслідків здійснюють управління фінансовою стійкістю підприємства, яка є однією із складових фінансового менеджменту на підприємстві і забезпечує стабільний розвиток підприємства. Тому у сучасних умовах підвищення глобалізаційних процесів в економіці, забезпечення та підтримка фінансової стійкості є одним із важливих та пріоритетних завдань.

Велика кількість вчених розглядають поняття «фінансова стійкість підприємства» як невід’ємну складову ефективно функціонуючого підприємства, тому кожний науковець по-своєму надає визначення поняттю «фінансова стійкість» [3].

На нашу думку, фінансова стійкість підприємства – це такий стан підприємства при якому воно в змозі розміщувати та використовувати фінансові ресурси таким чином, щоб забезпечувати ефективний розвиток підприємства на основі збільшення прибутку й активів з дотриманням умов збереження платоспроможності та ліквідності у довгостроковій перспективі.

На фінансову стійкість підприємства здійснюють вплив фактори зовнішнього та внутрішнього середовища.

До зовнішніх факторів впливу відносять [1,3]:

- фінансовий стан держави;
- політичні умови (військові дії, нестабільність), які в свою чергу можуть призводити до погіршення інвестиційного клімату та відплив капіталу закордон;
- державна економічна, кредитно-фінансова, податкова, облікова, інвестиційна політика в державі;
- ринкові умови (конкурентне середовище та відносини з постачальниками), які впливають на ціну продукції, ринкову частку, обсяг реалізації;
- зміни у законодавстві, які можуть призвести до кризової ситуації на підприємствах через зміну в оподаткуванні, ліцензуванні та антимонопольного регулювання.

До внутрішніх факторів впливу належать [1]:

- розмір оплаченого статутного капіталу;
- галузева належність підприємства;
- склад та структура майна і фінансових ресурсів;
- попит на продукцію чи послуги, які випускаються підприємством;
- розмір і структура витрат.

Висновки. Як висновок, можна сказати, що фінансова стійкість підприємства є важливою складовою успішного функціонування підприємства, тому даний показник повинен бути під контролем фінансових менеджерів задля уникнення кризового стану підприємства. Під час управління фінансовою стійкістю необхідно здійснити заходи щодо мінімізації негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на діяльність підприємства. Це дозволить утримувати показник фінансової стійкості на відповідному рівні.

Список використаних джерел:

1. Лускань Ю. (2016). Управління фінансовою стійкістю підприємства та фактори, що впливають на неї. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти»*, 202-204. Вилучено з https://www.researchgate.net/profile/Igor-Britcenko/publication/311311036_Rol_doviri_v_organizacii_ta_funkcionuvanni_bankivskoi_sistem_i/links/5841607c08ae61f75dd0e24c/Rol-doviri-v-organizacii-ta-funkcionuvanni-bankivskoi-sistemi.pdf#page=202
2. Салата А. (2016). Фінансова стійкість підприємства. *Наукові записки*, (20), 173-179. Вилучено з http://www.kntu.kr.ua/doc/Proceedings%20Scientific%20Notes_20.pdf#page=87
3. Фінансова стійкість підприємства та фактори, що впливають на неї. Вилучено з <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21156/3806.pdf?sequence=1>
4. Черкез Д. (2020). Фінансова стійкість підприємства: сутність, фактори впливу та управління. *Тези доповідей VI міжнародної студентської наукової конференції*, 130-132. Вилучено з https://www.conf.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk_OA_2020.pdf#page=130

СЕКЦІЯ 3.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

Шпак Олександр Миколайович, здобувач ступеня бакалавра

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

Науковий керівник: Нікітішин А.О., д-р. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

ДЕРЖАВНІ ВИТРАТИ ТА ТРАНСФЕРНІ ПЛАТЕЖІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У своєму арсеналі держава володіє потужними фіскальними інструментами впливу на економічне зростання. Однак лише зважена та науково обґрунтована політика у сфері державних видатків та трансфертних платежів може принести бажані результати. Характерною особливістю функціонування державних витрат є те, що з посиленням економічної могутності держави їх питома вага у ВВП або національному доході зменшується. Дія цієї тенденції модифікується залежно від специфіки історичних, соціальних економічних умов країни. Структура державних витрат визначається роллю та значущістю виконуваних державою функцій.

Питанню дослідження впливу державних видатків на економічні процеси присвячені праці А. Сміта, Дж. М. Кейнса, Ш. Бланкарта, Р. Барро, А. Ілларіонова, Н. Півоварової, А. Даниленка, В. Андрущенко, А. Крисоватого, І. Чугунова, М. Пасічного, Ю. Радіонова. Однак проблема забезпечення зростання національної економіки за допомогою ефективного використання державних видатків потребує подальших досліджень.

Метою даного дослідження є визначення теоретичних аспектів державних витрат і трансфертних платежів.

Державні витрати – грошова форма видатків держави, спрямованих на виконання нею своїх функцій, відносини власності (привласнення) між державою і юридичними та фізичними особами в процесі розподілу і споживання частини національного доходу. Державні видатки виникають з появою держави і виконанням нею різноманітних функцій.

Державні витрати безпосередньо складаються з прямих витрат держави, що здійснюються через систему бюджетних та позабюджетних фондів та витрат держпідприємств, організацій. В умовах загального одержавлення економіки, держава виступала найбільшим власником засобів виробництва і тому широкий розвиток мала економічна функція держави, а сама держава постійно втручалася в економіку. Однак при переході до ринку, з розвитком різноманітних форм власності ситуація зазнає суттєвих змін. За державою лишається роль координатора економічних процесів, виконувати яку вона має за допомогою економічних методів.

Витрати у повному і всесторонньому обсязі характеризуються функціональною структурою, до якої долучаються: міжнародна діяльність; фундаментальні дослідження та сприяння науково-технічному прогресові; правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави; державне управління; промисловість та енергетика; будівництво; сільське господарство, лісове господарство, рибальство і мисливство; транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації й інформатика; інші послуги, пов'язані з

економічною діяльністю. У невиробничій сфері витрати державного бюджету, згідно з бюджетною класифікацією, поділяються за галузями і видами суспільної діяльності. Це витрати на: освіту; охорону здоров'я; соціальний захист і соціальне забезпечення; житлово-комунальне господарство; культуру і мистецтво; засоби масової інформації; фізичну культуру і спорт; державне управління; судову владу.

В свою чергу, трансферні платежі - це виплати в формі компенсації населенню, юридичним особам, а також іншим підприємствам недержавної форми власності. Здійснюються вони для підтримки зазначених суб'єктів господарювання при несприятливих економічних факторах в державі. В основі лежить перерозподіл ресурсів з бюджету на користь вкрай нужденних осіб.

Трансферні платежі являють собою субсидії підприємствам різних форм власності, російським товаровиробникам і виплату відсотків по державних позиках. До цього переліку можна включити і грошові виплати на соціальні потреби: стипендії, пенсії, компенсації комунальних витрат.

Розгляд трансферних платежів пов'язано з визначенням додаткової вартості у будь-якого суб'єкта господарювання. Її величина визначається різницею вартості створеної з подальшою реалізацією готової продукції і витрат, пов'язаних з придбанням сировини та матеріалів. Так звана додана вартість відображає реальний вклад кожного окремого підприємства при створенні кінцевого продукту в формі прибутку, зарплати і амортизації.

Таким чином, державні витрати – це грошові відносини, що складаються при розподілі і використанні централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів держави з метою фінансування розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб. В свою чергу, трансфертні платежі – це невідплатні і безповоротні платежі, які не є придбанням товарів чи послуг, наданням кредиту або виплатою непогашеного боргу.

Список використаних джерел:

1. Авадян Л. Й. Фіскальна політика: конспект лекцій. Харків: ХДЕУ, 2017. 80 с.
2. Пахомов В.І. Гроші та кредит: навч.-метод. посіб. К.: МАУП, 2014. 56 с.
3. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: навч. посіб. К.: Знання, 2018. 535 с.
4. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et. al. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
5. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І. Я. Чугунов, Т. В. Канєва та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
6. Нікітішин А. О., Поліщук В. М. Аналіз видаткової частини місцевого бюджету вінницької області. *Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України: збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця. 2015.* С. 166-175.
7. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T. & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 42–52. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p42.

Сташко Вадим Віталійович, здобувач ступеня бакалавра
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день тема проведення фіскальної політики є досить актуальною, так як економіка країни потребує вдосконалення, а від того, як уряд здійснюватиме бюджетно-податкову політику, залежить доля кожної людини. Сучасна фіскальна політика визначає основні напрями використання фінансових ресурсів держави, методи фінансування і головні джерела поповнення бюджету.

Фіскальна політика – це сукупність заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат шляхом впливу на стан господарської кон'юнктури, перерозподілу національного доходу, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм [1]. Основною метою фіскальної політики є досягнення макроекономічної стабільності на основі розвитку виробництва за допомогою зменшення податків і збільшення державних інвестицій.

Природа фіскальних проблем полягає в тому, що їх не вдається вирішити раз і назавжди. Уповільнення темпів необхідних інституційних і структурних реформ, а також ослаблення фінансової дисципліни дуже швидко приводять до серйозних фіскальних труднощів. В даний час особливо гостро виявилися недоліки фінансової політики, стримуючі економічний і соціальний розвиток України.

Можна виділити низку недоліків у податковій системі, а саме: часта зміна, складність та суперечливість податкової системи; складна та нестабільна нормативно-правова база; фіскальне спрямування податкової системи і невизначене економічне становище держави; витрати на адміністрування окремих податків є значними порівняно з доходами бюджету, що формуються унаслідок їх справляння; непрозорість і нерівномірне податкове навантаження, більша частина якого покладена на законослухняних платників податків [3].

Необхідність реформування податкової пояснюється тим, що податки по-різному можуть впливати на економіку в перехідний період, а саме: низький рівень податків, відсутність податкових пільг, а з іншого боку – їх надмірне навантаження у поєднанні із кризою в економіці призводить до спаду виробництва та перехід у «тіньову економіку» [2].

Для України проведення ефективної фіскальної політики є досить серйозною проблемою. На сьогодні фіскальна політика в Україні переходить на новий рівень розвитку, що певним чином викликає труднощі у її реалізації. Насамперед вони пов'язані з необхідністю удосконалення фіскального законодавства та приведення його до вимог МВФ, відновлення підприємницької та інвестиційної активності, недопущення погіршення рівня життєдіяльності населення тощо [5]. Необхідним є встановлення індикаторів інституційних змін у податковій системі та досягнення таких показників [4].

Отже, головним завданням при реформуванні фіскальної політики повинна стати переорієнтація податкової системи із суто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання. Здійснити це можна шляхом послаблення податковою навантаження економіки частки податків у ВВП. Зниження ставок податків сприятиме збільшенню податкових надходжень до бюджету через збільшення підприємницької активності. Необхідно забезпечити поступальний розвиток системи оподаткування [9]. Стимулюючий вплив матиме й радикальне скорочення пільг, воно сприятиме розширенню бази оподаткування, зменшить можливості для ухилення від сплати податків.

Важливо розвивати методологічні підходи до удосконалення податкової політики в системі взаємодії економічної, соціальної та екологічної складових розвитку країни з позицій сталого розвитку [7, 8].

На досвіді багатьох країн можна помітити, що стабільність і помірність системи оподаткування дають кращий і триваліший стимулюючий ефект, ніж податкові пільги. На підставі зазначеного та з урахуванням сучасних економічних умов у яких перебуває Україна та зарубіжного досвіду, можна сказати, що основним пріоритетом фінансової політики у перспективі має стати: створення сприятливих умов для розвитку підприємницької та інвестиційної діяльності та зниження податкового тиску, а також їх ефективний захист.

Список використаних джерел:

1. Гузак О. Фінансова політика як засіб стабілізації економіки. *Publishing house Education and Science s.r.o.* URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/77763.doc.htm
2. Ярошенко Ф. О. Реформування податкової системи України в контексті прийняття податкового кодексу. *Фінанси України*. 2010. №7. С.3-21.
3. Податкова система: Навчальний посібник / за заг. ред. Андрущенка В.Л. К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 416 с.
4. Нікітішин А. Індикатори інституційних змін у податковій системі. України. *Вісник КНТЕУ*. 2017. №1. С.93–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2017_1_9.
5. Соколовська А.М. Особливості проведення податкових реформ: світовий досвід і Україна. *Фінанси України*. 2014. №12. С. 71-80.
6. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави : монографія. Київ: Київ. нац.торг.- екон. ун-т, 2019. 440 с.
7. Нікітішин А. О. Податкова політика стимулювання розвитку людського капіталу. *Фінанси України*. 2016. № 10. С. 113-127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2016_10_8.
8. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et. al. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
9. Нікітішин А.О. Нова система оподаткування доходів фізичних осіб. *Фінанси України*. 2016. №10. С.65-70.

Осіпенко Діана Олексіївна, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОЇ ПОДАТКОВОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

В умовах глобалізаційних процесів, що сприяють розвитку міжнародних економічних відносин, конкурентна боротьба виникає не тільки серед виробників товарів і постачальників послуг, але і у податковій сфері. Трансформаційні процеси у національних податкових системах відбуваються в умовах міжнародної податкової конкуренції [3].

Дослідженню економічної сутності міжнародної податкової конкуренції присвячено праці таких авторів, як Я. Бозуленко, О. Бакаєв, Д. Лук'яненко, В. Новицький, І. Педь та інші.

Так, у широкому розумінні міжнародна податкова конкуренція трактується як неузгоджене встановлення податків незалежною державою, використання низьких ефективних податкових ставок, зменшення податкового навантаження з метою підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу, збільшення ділової активності в державі та залучення до неї іноземних інвестицій та приваблення мобільних податкових баз [2].

У більш вузькому розумінні податкова конкуренція розглядається, як вплив податкової системи одного державного утворення на податкову систему іншого, що базується на можливості платників податків обирати між юрисдикціями з різним рівнем оподаткування та переміщення частини валового національного продукту на іншу територію, вплив податкової політики на розподіл доходів від оподаткування між державними бюджетами.

Податкова конкуренція є головним рушієм податкових реформ, здійснюваних країнами. Тому питання запровадження податкових стимулів як можливої відповіді на зовнішні виклики з метою економічного зростання й залучення інвестицій є актуальним у глобальному економічному середовищі [1].

На думку деяких науковців, податкова конкуренція в тому вигляді, у якому вона існує нині, призводить до неефективного розподілу ресурсів у всьому світі. Податкові заходи, які мають на меті підтримку економіки та підвищення добробуту населення країн, що розвиваються, формують негативні податкові та економічні умови в міжнародному і внутрішньому контексті [7].

Зокрема, зазначено, що «країни, що розвиваються, які прагнуть отримати переваги від іноземного капіталу, підвищення рівня зайнятості та пов'язаного з ним технологічного прогресу, змушені йти на поступки іноземним інвесторам. Це факт сучасного економічного життя, і багато країн, які розвиваються, вважають, що вони безпорадні, хоча шкода від таких дій може бути величезною» [4].

При розробці стратегії соціально-економічного розвитку країни необхідно враховувати міжнародну податкову конкуренцію, у тому числі боротьбу за мобільні обмежені економічні ресурси (капітал, робочу силу) [5, 6].

Таким чином, у процесі дослідження з'ясовано, що умови глобалізації у вітчизняному просторі посилюють міжнародну податкову конкуренцію, оскільки відбувається підвищення рівня ризиків переливу капіталу і робочої сили у країни із більш сприятливими умовами для ведення бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Бозуленко Я. О. Сутність міжнародної податкової конкуренції. Міжнародна економіка. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. С. 52–57.
2. Пасічний М. Фіскальна результативність податкової системи України. Вісник КНТЕУ. 2018. №3. С.116.

3. Нікітішин А. О. Формування та розвиток інституційної архітектури податкового регулювання. *Бизнес Інформ.* 2018. № 2 (481).
4. Форте В. Резолюція європейського парламенту: у напрямку до справедливої європейської податкової політики. *Митна справа.* 2010. № 2 (68). С. 43.
5. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et. al. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
6. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
7. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T. & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 42–52. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p42.

Безпала Єлизавета Олександрівна, здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту економіки та бізнесу

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Науковий керівник: Рубежанська Вікторія Олегівна, канд. екон. наук, старший викладач кафедри фінансів, обліку та банківської справи

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

РЕІНЖИНИРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах глобалізації та жорсткої конкуренції суб'єкти підприємництва повинні ретельно обирати способи організації своєї фінансово-господарської діяльності. У зв'язку з цим, актуальним є використання концептуальних засад реінжинірингу для оптимізації бізнес-процесів підприємств практично усіх сфер господарювання [1-2]. Реінжиніринг дозволяє розглядати підприємство як таке, що може бути організовано у відповідності до інженерних принципів. При цьому, керівники підприємств здійснюють реінжиніринг роботи, що виконують працівники у різних підрозділах компанії, а не окремих відділів, що відповідають за виробництво, реалізацію продукції тощо [3-4].

Проведення реінжинірингу доцільно у випадках, коли необхідно досягнути різкого підвищення фінансових показників діяльності підприємства шляхів заміни старих методів менеджменту на нові [5]. Серед основних помилок, що виникають при проведенні реінжинірингу можна виділити наступні:

- намагання покращити існуючі процеси замість їх перепроєктування;
- відсутність концентрації на бізнес-процесах;
- концентрація виключно на перепроєктуванні процесів без врахування дії зовнішніх факторів;
- передчасне завершення реінжинірингу;
- обмежена постановка задач;
- наявність специфічної корпоративної культури і принципів менеджменту, що можуть перешкоджати реінжинірингу;
- проведення реінжинірингу «знизу-нагору», а не «згори-донизу»;
- проведення реінжинірингу некомпетентними особами;
- відсутність достатнього об'єму фінансових ресурсів для проведення реінжинірингу;
- велика кількість проектів з реінжинірингу;
- згортання проектів реінжинірингу через незадоволення його наслідками співробітників підприємства;
- велика тривалість здійснення проектів з реінжинірингу.

У результаті проведення реінжинірингу здійснюється оптимізація бізнес-процесів ведення фінансово-господарської діяльності, що виражається у наступному: декілька робіт об'єднуються в одну; виконавці приймають самостійні рішення; робота виконується там, де це найбільш доцільно; зменшення перевірок та управлінських дій; процеси мають різні варіанти виконання [6-7].

Таким чином, реінжиніринг починається з перепроєктування бізнес-процесів, що протікають протягом здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства, але не завершується на цьому, оскільки глибинне змінення бізнес-процесів зумовлює зміни майже всіх аспектів функціонування суб'єкта господарювання у будь-якому секторі економіки.

Список використаних джерел:

1. Hnatenko, I., Orlova-Kurilova, O., Shtuler, I., Serzhanov, V. & Rubezhanska, V. (2020). An Approach to Innovation Potential Evaluation as a Means of Enterprise Management Improving. *International Journal of Supply and Operations Management*, 7 (1), 112-118. Retrieved from: <https://doi.org/10.22034/ijsum.2020.1.7>.
2. Hnatenko, I. & Rubezhanska, V. (2018). Architectonics of the concept of the national labour market regulation. *Journal Management*, 1 (27), 79-90.
3. Samborskyi, O., Isai, O., Hnatenko, I., Parkhomenko, O., Rubezhanska, V. & Yershova, O. (2020). Modeling of foreign direct investment impact on economic growth in a free market. *Accounting*, 6(5), 705-712. Retrieved from: <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.6.014>
4. Гнатенко, І. А. & Рубежанська, В. О. (2017). Логіка впровадження інноваційних заходів на регіональний ринок праці в умовах його циклічного розвитку. *Бізнес Інформ*, 8, 110-115.
5. Гнатенко, І. А. & Рубежанська, В. О. (2018). Державне регулювання ринку праці з позицій стратегічного та стейкхолдерно-орієнтованого підходів. *Бізнес Інформ*, 8, 100-105.
6. Kuksa, I., Hnatenko, I., Orlova-Kurilova, O., Moisieieva, N. & Rubezhanska, V. (2019). State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(2), 228-236. <https://doi.org/10.15544/mts.2019.19>
7. Zos-Kior, M., Shkurupii, O., Fedirets, O., Shulzhenko, I., Hnatenko, I. & Rubezhanska V. (2021). Modeling of the Investment Program Formation Process of Ecological Management of the Agrarian Cluster. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 571-583. Retrieved from: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p571>

Бандура Ірина Аркадіївна, здобувач вищої освіти факультету економіки
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ

У сучасних умовах для того, щоб держава змогла виконувати свої функції, вона повинна мати дохід, цей дохід вона отримує з податкових платежів від платників податків.

Згідно зі статтею 6 Податкового кодексу України поняття податок визначається як обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку. Отже, податки – це обов'язкові платежі, які стягуються державою з платників податків для виконання покладених на неї функцій.

Податки виконують такі функції:

- фінансова, яка проявляється через забезпечення фінансування витрат держави;
- регулююча – здійснює державне регулювання економіки країни та перерозподіл фінансових потоків;

- соціальна – полягає в перерозподілі суспільних доходів;

Виділяють такі види податків:

- прямі податки – це податки, які сплачуються з отриманого доходу чи майна платника податку, яке підлягає оподаткуванню;

- непрямі податки – це податки, які передбачають собою надбавку до ціни товарів чи послуг.

- загальнодержавні податки – податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито.

- місцеві податки – податок на майно та єдиний податок.

- місцеві збори – збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

Висновок. Отже, таке явище як податки є важливою складовою розвитку держави, оскільки вони складають більшу частину доходів держави і тому необхідні для виконання державою своїх, які покладені на неї. Сплачувати податки та збори є обов'язком кожного громадянина нашої держави, тому слід пам'ятати, що невиконання даного обов'язку передбачає фінансову, адміністративну чи кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Мельничук О. (2018). Податки та їх види. Принципи оподаткування в Україні. Міжнародна студентська науково-технічна конференція «ПРИРОДНИЧІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ», 51-52. Вилучено з http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25195/2/MSNK_2018v2_Melnichuk_O-Taxes_and_their_types_Principles_51-52.pdf

Мельничук Аліна Олександрівна, здобувач ступеня бакалавра
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

На сьогоднішній день, однією з найважливіших проблем у фінансовій політиці України є недостатня кількість податкових надходжень. Ухилення від сплати податків, несвоєчасне та не в повному обсязі їх стягнення, створюють нестабільну економіку держави. Для сталого і безперервного розвитку будь-якої країни необхідно запровадити сучасний податковий механізм, який не можливо буде обійти. Тіньова економіка і недовіра до влади, яка є головним розпорядником бюджетних коштів, погіршує фінансову політику.

Вирішення цієї вкрай важливої проблеми значною мірою залежить від того наскільки ефективною буде фінансова політика, яка покликана забезпечувати зростання бюджетних доходів держави, науково-обґрунтований підхід до їх розподілу та використання, підвищуючи тим самим ступінь публічної довіри до фінансового адміністрування та відповідати реаліям сьогоднішнього дня [1].

Незмінним є те, що соціально-економічний розвиток держави є результатом використання не тільки її ресурсних можливостей, а й тих інструментів державного регулювання, які забезпечують формування і реалізацію політики розвитку. Загалом існуюча в Україні система оподаткування досить складна, важкодоступна і мало зрозуміла для платників податків. Це стосується насамперед розрахунку податку на прибуток. Прийнятий для цього закон нечіткий, неконкретний, викладений у ньому порядок розрахунку оподаткованого прибутку суперечить існуючій практиці розрахунку прибутку в бухгалтерському обліку. Отже, фінансова політика як засіб фінансового регулювання економіки здійснюється за допомогою могутніх важелів – податків і державних видатків, тобто шляхом їх зміни і забезпечується вплив на макроекономічні процеси – стимулювання (стримування) економічного зростання [2]. Також на макроекономічному рівні присутнє високе податкове навантаження на підприємства, що висвітлюється, як високий показник податкового коефіцієнта, який відображає рівень перерозподілу ВВП через консолідований бюджет країни системою оподаткування.

Аналізуючи фінансову політику України протягом останніх років, можна стверджувати, що вона була спрямована на стабілізацію соціально-економічних процесів, безумовне забезпечення виконання планових показників наповнення бюджетів держави, удосконалення адміністрування платежів та митних процедур, виявлення та руйнування схем мінімізації податкових зобов'язань, запобігання та виявлення кримінальних та інших правопорушень у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, впровадження нових та забезпечення функціонування діючих електронних сервісів для суб'єктів господарювання тощо.

Фінансову політику реалізує уряд, який виступає головним суб'єктом. Основними реалізаторами фінансової політики уряду є ті органи влади, які мають можливість впливати на бюджетні показники держави. І в певних межах рішення уряду щодо фінансової політики можуть змінюватися в інтересах загальнодержавного блага. Завдяки проведенню фінансової політики в державі уряд може реконструювати національну економіку, домогтися повної зайнятості населення та здійснювати боротьбу з інфляцією. Державна влада використовує такі основні інструменти для проведення фінансової політики як податки, видатки та трансферти за допомогою яких може впливати на розвиток країни чи окремих її регіонів [3]. Основною метою даної політики є зменшення рівня безробіття в державі за допомогою зменшення податків. Будь-які методи, які використовуються у проведенні фінансової політики залежить від стану економіки в державі.

У певному сенсі запроваджені сьогодні фіскальні заходи можна розглядати як відповідну альтернативу між оптимальною конструкцією справляння податків, що наближається до європейських стандартів і традиційною національною системою оподаткування, що враховує гостру потребу держави в фінансових ресурсах, оскільки, з одного боку, вони значним чином переглядають порядок оподаткування доходів фізичних осіб та можуть характеризуватись як значний крок вперед щодо спрощення процедур податкового адміністрування та порядку дотримання податкового законодавства, а також покращення взаємовідносин між платниками податків та фіскальними органами [4]. З іншого боку, внесені законодавчі норми збільшують ставки для деяких видів податків, посилюють податкове навантаження, містять ряд компромісних, перехідних та тимчасових положень, які тим самим віддаляють чинну національну систему оподаткування від оптимальної моделі європейського зразка [5].

Зазначимо, що показник ВВП є важливим індикатором стану національної економіки, що віддзеркалює рівень її розвитку та певна частка якого через податки і збори підлягає перерозподілу. Саме в процесі перерозподілу нової вартості створеного ВВП здійснюється присвоєння державою власних доходів суб'єктів національної економіки та формування її фінансових ресурсів, що акумулюються в державному та місцевих бюджетах, які у своїй сукупності створюють бюджетну систему держави [6-8].

Отже, сьогодні не можна однозначно стверджувати про ефективне застосування Урядом інструментів фіскальної політики та її позитивний вплив як на соціально-економічний розвиток держави, так і формування доходів бюджетів, тому необхідними є застосування інших заходів стимулювання економічного зростання в Україні, якими є: проведення додаткових державних закупівель, сприятлива грошово-кредитна політика, створення стимулів для підприємницької та трудової активності. Відзначимо також необхідність перерозподілу потоків фіскальних надходжень у напрямку посилення їх соціальної спрямованості.

Список використаних джерел:

1. Нікітішин А. Індикатори інституційних змін у податковій системі України. *Вісник КНТЕУ*. 2017. №1. С.93–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2017_1_9.
2. Фінансова діяльність підприємств: Підручник / О. М. Бандурка та ін. К.: Либідь, 2002. 102 с.
3. Чугунов І.Я., Нікітішин А.О. Податкова безпека держави. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 4. С.31–41.
4. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. К., 2000. 305 с.
5. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І. Я. Чугунов, Т. В. Канєва та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
6. Податкова система України / За ред. В. М. Федосова. К.: Либідь, 1994. 440 с.
7. Нікітішин А. О. Податкові надходження як складова доходів місцевих бюджетів. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2016. Т.21. Вип. 2. С. 156-159
8. Нікітішин А. О. Сучасний механізм податкового регулювання соціального розвитку суспільства. *Економічний вестник университета. Сборник научных трудов ученых и аспирантов*. 2017. №. 35-1. С.255-264.

Маріяш Аліна Сергіївна, здобувач ступеня бакалавра
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Фіскальна політика є важливою складовою регулювання економіки, оскільки вона має дієві інструменти і виконує важливі функції для населення та держави в цілому. На сьогоднішній день досить актуальним є питання про роль фіскальної політики як інструменту регулювання економіки, так як існує потреба забезпечення належного рівня життя населення, стимулювання розвитку національного виробництва та боротьби з інфляцією.

Фіскальна політика – це урядовий вплив на економіку через оподаткування, формування обсягу і структури державних витрат з метою забезпечення належного рівня зайнятості, запобігання і обмеження інфляції та згубного впливу циклічних коливань. Основними завданнями фіскальної політики є забезпечення фінансовими ресурсами потреб держави, для виконання функцій, покладених на неї, а також підвищення економіки та суспільного добробуту [1]. Фіскальна політика буде виконувати та виправдовувати своє призначення, матиме вагомий роль в системі суспільних відносин лише при як найповнішій відповідності суспільним інтересам [3].

Сьогодні можливо з упевненістю стверджувати, що фіскальна політика, спрямована на зниження податків у поєднанні із зростанням державних витрат, стала вагомим інструментом боротьби із фінансово-економічною нестабільністю [5-8]. Фіскальна політика була обґрунтована Дж. Кейнсом, Д. Рікардо, А. Смітом, і в залежності від ситуації можуть використовуватись відповідні важелі фіскальної політики, за рахунок яких її поділяють на стимулюючу та антициклічну, в залежності від економічної ситуації. Мета стимулюючої фіскальної політики – подолання циклічного спаду економіки. Вона здійснюється за рахунок зростання державних витрат і зниження податкових ставок, що призводить до збільшення бюджетного дефіциту. Антициклічна фіскальна політика полягає в тому, щоб стимулювати економічний розвиток в напрямку, протилежному тому, куди її штовхають сили циклічного розвитку. Фіскальна політика може стимулювати сукупний попит під час рецесії і обмежує його під час поживлення [1].

Підвищення економіки України залежить від правильного поєднання стратегії і тактики використання інструментів фіскальної політики на різних стадіях економічного циклу. Під економічним циклом маємо на увазі підйоми і спади в економіці, що супроводжуються зміною ділової активності.

Податкова система України була створена у період зміни політичних формацій і на даному етапі вона не є повністю досконалою та не в повній мірі відповідає сучасним вимогам. Сьогодні ще існують неузгодженість і протиріччя окремих норм податкових законів, їх нестабільність, безсистемне надання пільг та перекручування суті податків. Що стосується основних недоліків податкової системи України, то до них потрібно віднести такі: складність, нестабільність податкового законодавства, неоднозначність деяких податкових норм, незбалансованість прав та обов'язків суб'єктів податкових відносин, недостатнє використання державними органами регулюючої функції податків, незручності для платників податків, які створюються при поданні звітності щодо нарахування чи перерахування податків, а також самій сплаті податків та інші [4].

Інструменти фіскального регулювання визначаються в залежності від моделі розвитку ринку. Для США характерний відносно помірний рівень оподаткування, але і рівень витрат з боку держави на соціальну сферу також є помірним. Азіатські моделі

розвитку ринку (Китайська, Японська) відрізняються від американської та європейських, оскільки їх формування відбувалося під впливом інших культурних традицій та релігійних переконань, що зумовило перекладання соціальних гарантій переважно на роботодавців із відповідним формуванням системи оподаткування та бюджетних видатків.

Європейська модель розвитку ринку характеризується більшими гарантіями з боку держави, що супроводжується і вищим рівнем оподаткування. Найвищий рівень централізації ВВП характерний для Скандинавських країн, які відзначаються і найбільшим обсягом державного сектору та найвищими соціальними гарантіями [2].

Вибір інструментів фіскального регулювання визначається особливостями інституціонального середовища, а також фіскальних традицій, які склалися протягом багатьох років. Так як інструменти фіскального регулювання є одними із найбільш дієвих, вони водночас виступають одними із найнебезпечніших через специфіку коротко- та довготермінових наслідків їх впливу на економіку країни.

Таким чином, реалізація фіскальної політики в Україні буде ефективною тоді, коли її розробка буде здійснюватися з урахуванням необхідності узгодження бюджетної і податкової політики, особливостей національного розвитку, поточної економічної ситуації та довгострокової стратегії розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Макроекономіка : підручник / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, К.С. Баластрик; Київ. : Вид-во "Знання", 2011. 703 с.
2. Юрій С.І. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : монографія / С. Юрій, А. Крисоватий, Т. Кошук. Тернопіль : Вид-во ТНЕУ, 2010. 292 с.
3. Нікітішин А. О. Еволюція наукових поглядів на призначення і роль оподаткування в системі суспільних відносин. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1. С. 26–32.
4. Василькова Т. В., Кондукова Е. В. Податковий аудит в галузях економіки / Державна податкова адміністрація України; Національний ун-т держ. податкової служби України / А. О. Чугаєв (ред.). Ірпінь: НУ ДПСУ, 2014. 208 с.
5. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
6. Чугунов І. Я., Нікітішин А. О. Оподаткування доходів громадян як складова фінансово-економічних відносин. *Наукові праці НДФІ*. 2008. Вип. 1. С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2008_1_2.
7. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et. al. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348p.
8. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І. Я. Чугунов, Т. В. Канєва та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.

Слободянюк Катерина Сергіївна, здобувач ступеня бакалавра
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

Науковий керівник: Нікітішин А.О., д-р. економічних наук, доцент кафедри фінансів
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СПОСІБ НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Основою фіскальної політики є сукупність заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат шляхом впливу на стан перерозподілу національного доходу, господарської кон'юнктури, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм.

Сучасна фіскальна політика визначає основні напрями використання фінансових ресурсів держави, методи фінансування і головні джерела наповнення державної скарбниці, формує достатній державний бюджет і стимулює економічне зростання. Вона ефективно застосовує елементи системи оподаткування, виходячи зі стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку України [2].

Конкретними інструментами проведення державної економічної політики є, зокрема, такі фіскальні важелі впливу, як податки, державні витрати та трансферти. За допомогою поданих фіскальних інструментів держава здатна змінювати величину та спрямованість грошових потоків з поставленими цілями.

В умовах економічних перетворень важливим є вдосконалення податкових інституційних механізмів, які відповідають за формування доходів зведеного і державного бюджетів [3, 5]. Можливість поповнення державного бюджету за рахунок ефективної системи оподаткування є достатньо очевидною. Але в реальних обставинах це може виявитись зовсім не так, оскільки на практиці можна зіткнутись з безліччю інших проблем [6]. Кожен податок, у якій би формі його не стягували, зменшує зацікавленість у продуктивній діяльності. Цю тенденцію досить чітко дослідив американський економіст А. Лаффер і вона ввійшла в економічну науку під назвою “крива Лаффера”[1].

Отже, намагаючись збільшити податкові надходження за рахунок підвищення податкових ставок або акцизів, швидко досягають такої межі, коли може зменшитись податкова база, отримувані доходи або обсяги реалізації. Наслідком такого зменшення стане скорочення власне податкових надходжень. Звідси випливає доволі парадоксальний висновок: лібералізація податкової системи може забезпечити збільшення податкових надходжень. Крива Лаффера є аргументом на користь лібералізації оподаткування.

Проведення фіскальної політики виявляється через деякі форми й змістову обґрунтованість. Вона може бути:

- стимулююча: збільшення державних витрат, зниження податків, сполучення зростання державних витрат із зниженням податків;
- стримуюча: зменшення державних витрат, збільшення податків, сполучення зростання державних витрат із підвищенням оподаткування[1].

До головних принципів формування стимулюючої фіскальної політики відносять: ефективності оподаткування; системності та внутрішньої цілісності оподаткування; єдиного податку; достатності; податкоспроможності; рівнонапруженості; стабільності в оподаткуванні.

Основними принципами формування стримуючої фіскальної політики є такі принципи: множини податків; гнучкості (еластичності) оподаткування; невідворотності настання визначеної законом відповідальності; нейтральності оподаткування.

Таким чином, фіскальна політика є одним з основних інструментів економічної політики держави. У ринкових умовах, коли економіка має циклічний розвиток, за допомогою фіскальної політики держава може згладити кон'юнктурні спади, тим самим не порушивши макроекономічну рівновагу [4]. Даний вид державного втручання в економіку має сильний ефект як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

На сучасному етапі реалізація ефективної фіскальної політики в Україні унеможливується через ряд проблем, зокрема: невідповідність фактичних та планових доходів державного бюджету; спротив будь-яким податковим реформам, які передбачають підвищення податкового навантаження; поширення практики виплати заробітної плати «в конвертах»; проблеми адміністративно-правового характеру; відсутність фіскальних стимулів здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності; складність координації фіскальної політики з монетарною.

Важливим напрямком ефективної фіскальної політики держави є раціональне використання фінансових ресурсів, контроль з боку держави за надходженнями та видатками, покращення адміністрування податків та зборів, врегулювання існуючих в країні адміністративно-правових проблем, а також ефективне використання коштів на соціальні програми.

Список використаних джерел:

1. Скоропад І. С. Фіскальна політика як спосіб наповнення державного бюджету. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку* : [збірник наукових праць] / відповідальний редактор О. Є. Кузьмін. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. с. 529.
2. Ривак О.С. Фіскальна і монетарна політика в Україні та необхідність їх координації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. № 4 С. 249-257.
3. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
4. Мельник В.М. Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи. *Фінанси України*. 2008. № 11. С. 11–17.
5. Чугунов І.Я., Нікітішин А.О. Податкова безпека держави. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 4. С.31–41.
6. Кривіцький В.Б., Нікітішин А.О. Адміністрування податку з доходів фізичних осіб. *Фінанси України*. 2005. №9. С. 34–39

Гаврась Дмитро Русланович, здобувач вищої освіти Інституту економіки і менеджменту Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Ємельянов О.Ю., д-р. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА НЬОМУ

На даний час низка українських підприємств знаходяться у стані фінансової кризи або наближаються до цього стану [1–5], що зумовлює необхідність впровадження інструментарію антикризового фінансового управління [6–8]. Однією з головних причин, які викликають цей стан, є недосконале управління фінансовим потенціалом підприємств [9–14], зокрема, неефективне регулювання їх позикового капіталу та інших видів фінансових ресурсів [15, 16], у тому числі – з урахуванням чинника ризику [17–21]. Внаслідок цього структура капіталу багатьох вітчизняних підприємств є нераціональною, зокрема, надмірною є частка позикового капіталу, що справляє негативний вплив на фінансову стійкість суб'єктів господарювання та вимагає проведення заходів з управління нею [22–26].

Загалом, поняття капіталу є однією з найважливіших економічних категорій. Серед головних ознак капіталу підприємства, які найповніше характеризують його сутність, необхідно віднести такі: капітал являє собою один з об'єктів економічного управління підприємством; капітал є об'єктом власності та розпорядження; капітал підприємства виступає головним джерелом доходу його власників; капітал являє собою фактор виробництва; капітал має накопичену цінність; наявний капітал являє собою носій ліквідності та економічного ризику; капітал фірми завжди виступає як її наявний інвестиційний ресурс. При цьому однією з найбільш глибоких властивостей капіталу є його здатність приносити своєму власнику економічний (а у визначених випадках – і соціальний) зиск. Також слід відмітити ту обставину, що капітал підприємства слід розглядати з точки зору як наявного у нього майна, так і джерел фінансування його господарських засобів. Наведені вище ознаки капіталу свідчать про складність та багатогранність цієї економічної категорії.

Значущість капіталу обумовлена, зокрема, тією роллю, яку він відіграє у процесах виробництва й збуту. Без наявності певного обсягу капіталу не може вестися мова про те, щоб започаткувати будь-який господарський процес, пов'язаний із виготовлення та (або) збутом продукції. Також без наявності відповідного розміру капіталу не можливо провадити інвестиційну діяльність та, як наслідок, здійснювати просте й розширене відтворення основних засобів. Зрештою, без капіталу не могла б відбуватися і інноваційна діяльність господарюючих суб'єктів, оскільки ця діяльність є певною формою їхньої інвестиційної діяльності.

Обсяги капіталу, який знаходиться у розпорядженні підприємств, а також ефективність його використання значною мірою визначаються здатністю фірм правильно сформулювати свій капітал, зокрема, обрати раціональну структуру джерел такого формування.

При цьому слід, передусім, обґрунтувати обсяг позикового фінансування господарської діяльності підприємства. З одного боку, підприємства повинні достатньо повно використовувати переваги позикового фінансування. З іншого, боку занадто великий обсяг такого фінансування може зумовити банкрутство фірм. Для обґрунтування

раціональної структури джерел формування капіталу підприємства доцільно виконати таку послідовність дій: 1) визначення множини ситуацій, у яких може опинитися підприємство; 2) оцінка імовірності настання кожної з цих ситуацій та визначення сподіваного прибутку, що їй відповідає (при цьому він повинен обчислюватися до сплати процентів за позиками та податків); 3) перехід до множини ситуацій, кожна яких має однакову імовірність настання (шляхом подрібнення вихідної множини ситуацій); 4) розташування ситуацій у порядку зростання величини прибутку за ними; 5) встановлення припустимого рівня імовірності настання банкрутства підприємства; 6) визначення максимальної суми процентів за позикою, узятою підприємством, за якої досягається припустимий рівень настання його банкрутства; 7) визначення величини позичкового капіталу, що відповідає цій сумі процентів. Реалізація запропонованої послідовності дій дасть змогу визначити раціональний обсяг позичкового капіталу підприємств та, відповідно, встановити обґрунтовану структуру їх сукупного капіталу.

Список використаних джерел:

1. Даніч, В. М. & Пархоменко, Н. О. (2013). Визначення кризового стану підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (4), 208–218.
2. Денисюк, О. Г. & Дерев'янка, О. Ю. (2015). Сутність, класифікація та причини виникнення криз у діяльності підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*, (1), 80–87.
3. Кривов'язюк, І. В. & Стрільчук, Р. М. (2016). Діагностика кризового стану інноваційно активних машинобудівних підприємств на базі дискримінантної моделі. *Актуальні проблеми економіки*, (7), 454–465.
4. Романович, О. О. & Свистун, Л. А. (2017). Кризові явища у діяльності українських підприємств та методи їх діагностики. *Молодий вчений*, (11(51)), 1295–1299.
5. Сак, Т. В. (2018). Діагностика причин кризи машинобудівних підприємств України. *Економіка і суспільство*, (19), 604–611.
6. Долбнєва, Д. В. (2015). Сучасні тенденції банкрутства підприємств в Україні та заходи по запобіганню їх неплатоспроможності. *Бізнес Інформ*, (10), 244–249.
7. Зверук, Л. А. & Давиденко, Л. М. (2017). Антикризове управління підприємством в умовах інноваційного розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*, (1(2)), 69–75.
8. Ковальчук, Н. О. & Павлюк, А. О. (2016). Антикризівий фінансовий менеджмент як основа управління фінансами вітчизняних підприємств. *Економіка і суспільство*, (3), 203–208.
9. Куліш, Г. П. & Чепка, В. В. (2017). Фінансовий потенціал підприємства та його роль в умовах нестабільної економіки. *Статистика України*, (1), 29–35.
10. Кунцевич, В. О. (2005). Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, (1(43)), 68–75.
11. Назаренко, А. С. (2009). Теоретичні підходи до визначення сутності економічної категорії «фінансовий потенціал». *Економіка. Фінанси*, (8), 22–29.
12. Левченко, Н. М. (2012). Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та досвід*, (2), 114–117.
13. Маринич, І. А. (2010). Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (20.1), 105–108.
14. Турчак, В. В. (2014). Методика оцінки фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання. *Молодий вчений*, (8(11)), 49–52.
15. Ємельянов, О. Ю. (2002). *Планування та регулювання інвестиційної діяльності підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). Національний університет «Львівська політехніка». Львів, Україна.
16. Гончар, М. Ф. & Ємельянов, О. Ю. (2009). Вдосконалення механізму прийняття управлінських рішень щодо раціоналізації структури джерел фінансування інвестиційних проектів розвитку підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*, (24), 3–6.
17. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Symak, A., Trevoho, O., Turylo, A., Kurylo, O., Danchak, L., Symak, D. & Lesyk, L. (2020). Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises: Efficiency, Accessibility, and Government Contribution. *Sustainability*, (12(15)), 6184.

18. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
19. Lesynskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Koleshchuk, O. (2018). Substantiation of projects that account for risk in the resource-saving technological changes at enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (6(1)), 6–16.
20. Дашко, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2011). Сутність інвестиційного ризику та його врахування при обґрунтуванні напрямів інвестиційної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (698), 28–34.
21. Дашко, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2009). Методичні засади оцінювання ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів з урахуванням фактору ризику. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (640), 63–69.
22. Павленко, О. П. & Семиліт, І. В. (2016) Економічна сутність фінансової стійкості підприємств: фактори впливу, оцінка та джерела фінансування. *Молодий вчений*, (7(34)), 113–116.
23. Редько, Л. І. (2007). Використання фінансових ресурсів як джерел фінансування інноваційної діяльності та проблема їх застосування. *Держава і регіони*, (2), 214–217.
24. Гапак, Н. М. & Капштан, С. А. (2014). Особливості визначення фінансової стійкості підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*, (42). 191–196.
25. Ємельянов, О. Ю. (2020). Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (21), 3–9.
26. Чепка, В. В. & Матяш, О. К. (2017). Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Економіка і суспільство*, (12), 649–655.

Шинкаренко Валерія Олександрівна, здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський Національний Університет ім. В.Н.Каразіна, Україна

ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ

Гроші часто визначаються з точки зору трьох функцій або послуг, які вони надають. Гроші служать засобом обміну, накопичувачем вартості та рахунковою одиницею.

Засіб обміну. Найважливіша функція грошей - це засіб обміну для полегшення операцій. Без грошей усі операції мали б здійснюватися бартером, який передбачає прямий обмін одного товару чи послуги на інший. Складність бартерної системи полягає в тому, що для того, щоб отримати певний товар або послугу від постачальника, потрібно мати товар або послугу однакової вартості, якої постачальник також бажає. Іншими словами, в бартерній системі обмін може відбуватися лише за наявності подвійного збігу потреб між двома сторонами, що укладають договори. Однак ймовірність подвійного збігу бажань невелика і робить обмін товарами та послугами досить складним. Гроші ефективно усувають проблему подвійного збігу бажань, слугуючи засобом обміну, який приймається в усіх операціях усіма сторонами, незалежно від того, бажають вони товари та послуги один одного.

Зберігання вартості. Щоб бути засобом обміну, гроші повинні зберігати свою вартість з часом; тобто це має бути запас вартості. Якби гроші не могли зберігатися протягом певного періоду і все ще залишалися цінними в обміні, це не вирішило б проблеми подвійного збігу потреб і тому не було б прийнято як засіб обміну. Як накопичувач вартості гроші не є унікальними; існує багато інших цінних запасів, таких як земля, витвори мистецтва і навіть бейсбольні картки та марки. Гроші можуть бути навіть не найкращим накопичувачем вартості, оскільки вони знецінюються з інфляцією. Однак гроші є більш ліквідними, ніж більшість інших запасів вартості, оскільки як засіб обміну вони легко приймаються скрізь. Крім того, гроші - це легко транспортуваний запас вартості, який доступний у ряді зручних номіналів.

Одиниця рахунку. Гроші також функціонують як розрахункова одиниця, забезпечуючи загальну міру вартості товарів та послуг, що обмінюються. Знання вартості товару або його ціни з точки зору грошей дозволяє як постачальнику, так і набувачу товару приймати рішення щодо того, скільки товару поставити, а скільки товару придбати.

СЕКЦІЯ 4.

МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Мельник Владислав Євгенович, здобувач вищої освіти економічного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Буга Н. Ю., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

SWOT-АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, конкурентоспроможність підприємства є одним із важливих факторів його успішної діяльності, який здатний забезпечити можливість підприємства адаптуватися до конкурентних ринкових умов, зайняти лідерські позиції на ринку та утримати їх. Перед менеджерами компанії постає непросте завдання, яке полягає у виявленні внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на підприємство. У вирішенні цього завдання, менеджерам допоможе такий інструмент як SWOT-аналіз.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Застосування інструментів аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів середовища підприємства, привертало увагу багатьох вітчизняних та міжнародних науковців. Серед них О. Коновалова, Т. Андрущакевич, Дж.Вествуд, П. Дойль, Н. Куденко та інші.

Метою роботи є проведення SWOT-аналізу «Нова Пошта», виявлення переваг, недоліків, можливостей та загроз для цієї компанії.

Виклад основного матеріалу. SWOT-аналіз – це процес встановлення зв'язків між найхарактернішими для підприємства можливостями, загрозами, сильними сторонами (перевагами), слабкостями, результати якого в подальшому можуть бути використані для формулювання і вибору стратегій підприємства [1]. Даний аналіз проводиться з метою дослідження компанії як господарюючого системного об'єкта у певному ринковому середовищі. Результатом аналізу є матриця зовнішніх та внутрішніх факторів, у яких систематизовано інформацію про можливості, загрози, переваги та недоліки досліджуваного підприємства. SWOT-аналіз надає можливість менеджерам та управлінському персоналу сформулювати перелік важливих стратегій підприємства з урахуванням їх специфіки: можливості впровадження своєї діяльності на певному ринку та визначення важелів впливу на нього. Проведемо SWOT-аналіз компанії «Нова Пошта» (див. рисунок 1). «Нова Пошта» — українська компанія, заснована 2001 року, що надає послуги експрес-доставки документів, вантажів і посилок для фізичних осіб та бізнесу [2]. Стратегічною метою «Нової Пошти» є задоволення потреб клієнтів у швидкій, надійній, недорогій доставці посилок.

До сильних сторін «Нової Пошти» можна віднести великі обсяги надання послуг, високу якість надання послуг, ефективна система розподілу послуг, наявність значного досвіду на вітчизняному ринку поштових послуг, широкий асортимент послуг, великий обхват території, що може вказувати на певну монополізацію ринку поштових послуг.

Слабкими сторонами компанії є невелика площа відділень та мала кількість операторів, що інколи провокує великі черги, незручне розташування деяких відділень, дещо високі ціни, через що категорії населення з низьким рівнем доходу не зможуть часто користуватися послугами «Нової пошти», необережне поводження з посылками, що провокує їх пошкодження.

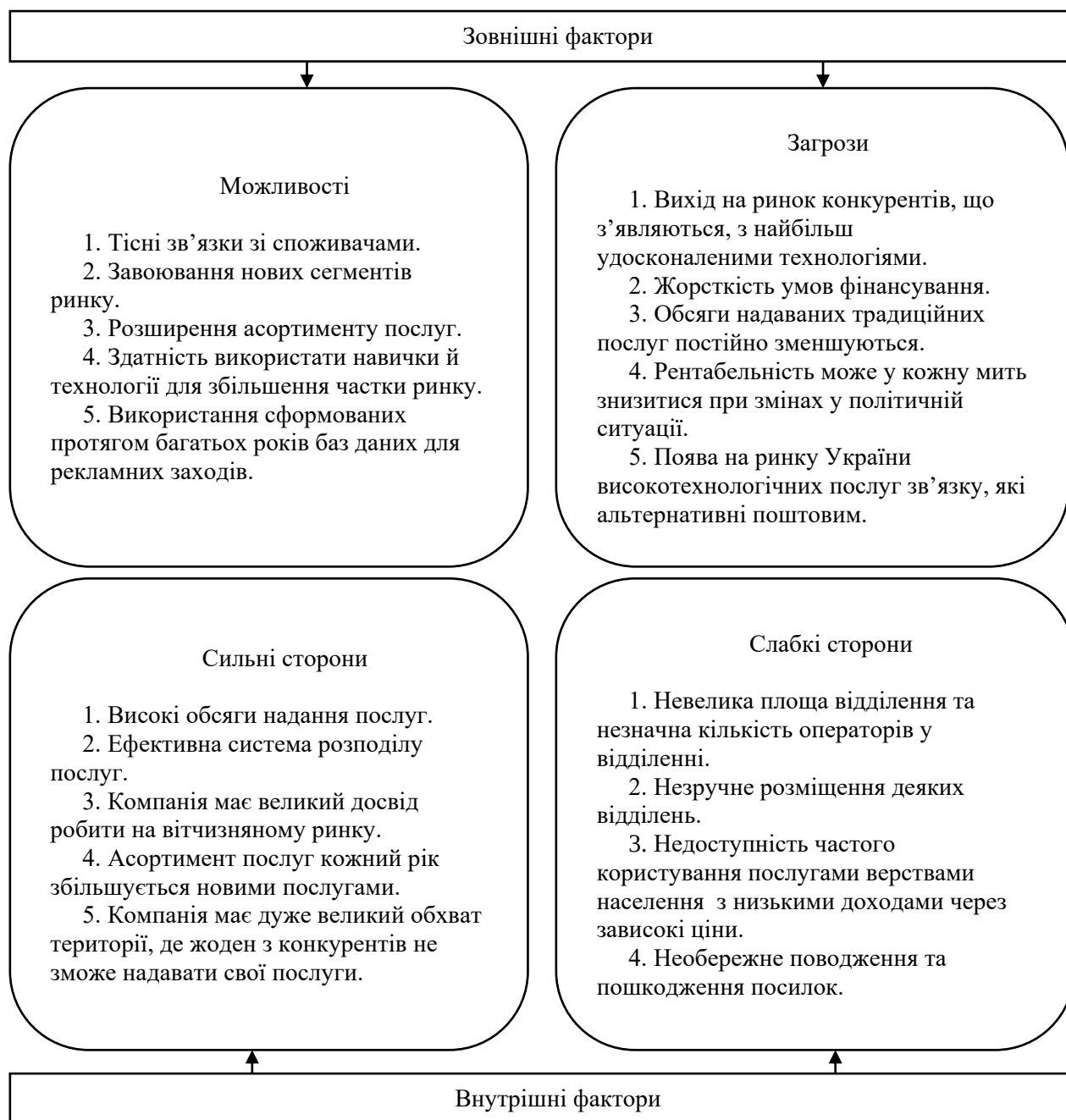

Рис. 1. SWOT-аналіз компанії «Нова Пошта»

Основними можливостями можна навести тісний зв'язок із споживачами, завоювання нових сегментів ринку, розширення асортименту послуг, використання сучасних технологій для збільшення частки ринку, використання сформованих протягом багатьох років баз даних для проведення ефективної рекламної кампанії.

Загрозами для «Нової Пошти» може бути вихід на ринок конкурентів, що з'являються, з найбільш удосконаленими технологіями, жорсткість умов фінансування, обсяги наданих традиційних послуг які постійно зменшуються, рентабельність може у кожную мить знизитися при змінах у політичній ситуації, поява на ринку України високотехнологічних послуг зв'язку, які альтернативні поштовим.

Висновки. За результатами проведення SWOT-аналізу «Нової Пошти» виявлено

основні переваги, недоліки, можливості та загрози внутрішнього і зовнішнього середовища компанії. Відсутність будь-яких нововведень може призвести до втрати лідируючої позиції на українському ринку експрес-доставки. Щоб не допустити цього, менеджерам потрібно розробити і провести потужну рекламну кампанію а також провадити соціально-орієнтовану цінову політику з метою залучення додаткових клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Коновалова О. В., Андрущакевич Т. С. SWOT-аналіз як основний інструмент стратегічного управління, його переваги і недоліки. *Економіка підприємства*. Вилучено з <https://cutt.ly/RxfzWO3>
2. Нова Пошта. Вікіпедія. Вилучено з <https://cutt.ly/dl5QngE>

СЕКЦІЯ 5.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Iryna Zhabniak, Magister ze specjalności „Zarządzanie”
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Rzeczpospolita Polska

ISTOTA I POJĘCIE TOTAL QUALITY MANAGEMENT WE WSPÓŁCZESTNYCH ORGNIZACJACH

Podstawę koncepcji Total Quality Management (TQM) stanowi przekonanie, że to człowiek wpływa na skuteczność działań w procesach i decyduje o jakości produktów. TQM oznacza kompleksowe zarządzanie jakością, więc tym samym odnosi się do całego przedsiębiorstwa i do wszystkich działań w sferze zarządzania związanych z jakością wyrobów i usług [1. 68]. Rysunek 1 przedstawia analizę skrótu TQM.

Rysunek 1

Analiza skrótu TQM

TQM		
Total	Quality	Management
Objęcie całej organizacji, stosowana we wszystkich rodzajach produkcji i usług	Spełnienie wszystkich wymagań klientów, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, tak aby w pełni ich zadowolić	Podjęcie decyzji, które prowadzą do ciągłej poprawy jakości produktów i usług.

Opracowanie własne na podstawie: Skrzypek, E. (2002). *Jakość i efektywność*, Lublin.

TQM jest dynamicznym procesem doskonalenia jakości wyrobów i usług a tym samym całej organizacji. Powszechnie wiadomo, że zaprojektowanie systemu kompleksowego zarządzania jakością, późniejsze jego odpowiednie opracowanie a na koniec wdrożenie wprowadza wielką zmianę w przedsiębiorstwie. Wymaga ona opracowania celu, stworzenia odpowiedniej koncepcji jego realizacji oraz przede wszystkim zaangażowania się wszystkich członków organizacji w jego wdrożenie. Jest to strategia, która łączy cel jaki chce osiągnąć przedsiębiorstwo, narzędzia jakimi się posłuży i motywację do podniesienia jakości. Według filozofii TQM najważniejszy jest człowiek, który musi zaakceptować potrzebę zmian. Bez zrozumienia przez pracowników oraz kierownictwa sensu i potrzeby zmian ich wdrożenie jest utrudnione a czasami wręcz niemożliwe [2. 93].

E. Deming, A. V. Feigenbaum, P. Crosby i J.Juran wykazali, że za poziom jakości w TQM jest odpowiedzialne wyższe kierownictwo. Pracownicy techniczni czy robotnicy produkcji nie determinują poziomu jakości w przedsiębiorstwie. Zadaniem kierowników jest wybór procesów oraz określenie stopnia możliwości ich zrealizowania. Również są oni zobligowani do określenia celów jakościowych dotyczących całej organizacji jak i poszczególnych jej pionów. W trakcie wdrażania tych celów kierownicy powinni kontrolować ich przebieg oraz dokonywać systematycznej oceny prac. Podnoszenie jakości w przedsiębiorstwie powinno być inspirowane przez kierownictwo. Naczelne kierownictwo powinno powołać radę jakości, która nadzoruje i koordynuje czynności związane z wprowadzaniem zasad TQM. W ten proces powinni być

włączeni wszyscy pracownicy przedsiębiorstwa, bez względu na to jakie stanowisko w nim zajmują.

Przedsiębiorstwo wprowadzając kompleksowe zarządzanie jakością stawia sobie określone cele jakie dzięki tej metodzie chce osiągnąć. Przede wszystkim głównym celem jest zdobycie zaufania klientów do produkowanych wyrobów oraz oferowanych usług, a także do kompetencji producenta. Aby to osiągnąć konieczne jest ciągłe doskonalenie jakości oferowanych produktów. Ponadto ważne jest stworzenie przejrzystości procedur obowiązujących w całym przedsiębiorstwie [2. 111].

Głównym czynnikiem odróżniającym TQM od innych systemów kontroli jakości jest sposób odniesienia się do kultury organizacyjnej. Najważniejszy w ciągłym rozwoju i doskonaleniu jakości jest czynnik ludzki, który tworzy kulturę organizacyjną. Dlatego tak ważne jest zintegrowanie ze sobą systemów technicznych z systemami społecznymi w wyniku czego tworzy się kultura jakości. Praktyczne wdrażanie TQM sprzyja wykreowaniu kultury totalnej jakości, która obejmuje wszystkie procesy i działania w organizacji. W wyniku tego następuje znaczna poprawa wydajności pracy oraz elastyczności działań, a w dłuższym okresie czasu konkurencyjności organizacji [3. 145].

W kompleksowym zarządzaniu jakością zwraca się dużą uwagę na kulturę samokontroli. Poszczególne grupy pracowników oraz zespoły zadaniowe dostają większą swobodę w wykonywaniu swoich zadań, ale tym samym spoczywa na nich większa odpowiedzialność za jakość wykonanych wyrobów lub świadczonych usług. Większa swoboda sprzyja rozwojowi osobistemu pracownika, a wzmożona odpowiedzialność motywuje do wykonywania zadań z dużą precyzją, co wpływa na lepsze wyniki w organizacji oraz do podniesienia jakości.

Cykl Deminga, zwany także Kołem Deminga jest podstawowym narzędziem, które jest wykorzystywane do ciągłego doskonalenia procesów zachodzących w organizacji. Jest to narzędzie, które służy rozwiązywaniu problemów jakości oraz wdrażaniu nowoczesnych rozwiązań. Mimo, że stworzenie cyklu PDCA przypisuje się W. Shewhartowi, to jednak W.E. Deming rozwinął i upowszechnił ten cykl. Rozszerzył go o stosowanie działań należących do procesu zarządzania, tym samym stworzył cykl działań, które mają wprowadzić zmiany i innowacje do organizacji [4. 109]. Nazwa cyklu PDCA wzięła się od pierwszych liter angielskich słów: Plan (Planuj), Do (Wykonaj), Check (Sprawdź), Act (Działaj).

Kompleksowe zarządzanie jakością jest to proces, który ma za zadanie poprawić jakość wyrobów i usług, a tym samym funkcjonowanie całej organizacji. Aby było to możliwe przedsiębiorstwo musi przestrzegać odpowiednich zasad, które ułatwiają skuteczne wprowadzenie tej metody.

E. Deming uważał że przewartościowanie stylu zarządzania, tak aby pracownicy byli zaangażowani w proces wprowadzania ciągłych zmian w organizacji, jest bardzo potrzebne. Dlatego stworzył on 14 zasad zarządzania jakością [5. 115]:

- *Wzmocnienie roli i odpowiedzialności kierownictwa.* Przedsiębiorstwo musi być nastawione na nieustanne doskonalenie wytwarzanych produktów i świadczonych usług.
- *Odrzucenie dotychczasowych norm i nawyków.* Braki i niedociągnięcia w organizacji zazwyczaj są spowodowane wadliwym systemem i słabą znajomością procesów przez członków jednostki.
- *Rezygnacja z masowej, stuprocentowej kontroli jakości.* Masowa i ciągła kontrola nie zawsze jest w stu procentach skutecznym narzędziem w eliminowaniu niezgodności i braków w jakości.
- *Podejmowanie decyzji zakupów kierując się jakością dostaw a nie tylko ceną.* Jakość dostarczanych materiałów ma bardzo duże znaczenie w późniejszym wytwarzaniu produktów lub usług przez organizację.
- *Ciągłe doskonalenie procesów.* W każdym przedsiębiorstwie wszystkie zachodzące

procesy powinny być nieustannie doskonalone aby mogło ono wytwarzać produkty i oferować usługi na najwyższym poziomie.

- *Wprowadzenie ciągłego szkolenia zawodowego.* Zarówno kierownictwo jak i pozostali pracownicy powinni poddawać się ciągłemu szkoleniu zawodowemu w celu rozszerzania swoich umiejętności i kompetencji.

- *Zapewnienie przywództwa.* Nadzór w organizacji jest przypisana kierownikowi, który powinien posiadać cechy przywódcze.

- *Odrzucenie strachu.* W niektórych organizacjach strach jest wykorzystywany do zapewnienia sobie posłuszeństwa podwładnych, co jest bardzo negatywnym zjawiskiem.

- *Usuwanie barier w komunikacji.* Pozioma współpraca członków organizacji oraz wzajemna komunikacja jest bardzo ważna.

- *Eliminowanie liczbowych zdań, pustych sloganów, hasel i afiszy.* Główną przyczyną problemów dotyczących jakości są nieprawidłowo opracowane systemy i procesy.

- *Ograniczenie normatywów.* Korzystne jest wprowadzenie metod opisowych oraz nadzoru wspierających wykonywanie pracy.

- *Unikanie stałego oceniania pracowników.* Ocena pracy podwładnych jest ważna, ponieważ wtedy można zauważyć ich postępy oraz osiągnięcia.

- *Podnoszenie jakości i konkurencyjności firmy.* Ciągłe podnoszenie kwalifikacji kadry jest niezwykle ważne dla organizacji.

- *Zaangażowanie wszystkich członków organizacji* Głównie naczelnemu kierownictwu powinno zależeć na projakościowym przekształcaniu organizacji. Ważne jest zaangażowanie wszystkich pracowników w proces wprowadzania zmian.

Zasady stworzone przez E. Deminga są wskazówką dla organizacji bowiem tworzą nowe podejście, które jest nastawione na osiągnięcie głównego celu jakim jest zadowolenie klientów z wysokiej jakości wyrobów lub usług.

Literatura:

1. Hamrol, A. (2013). Zarządzanie jakością z przykładami, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
2. Skrzypek E. (2002). Jakość i efektywność, Wydawnictwo Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
3. Karaszewski, R. (2009). *Nowoczesne koncepcje zarządzania jakością*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń.
4. Smith, S. (2004). *Techniki pokonywania problemów*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.
5. Mroczo, F. (2012). *Zarządzanie jakością*, Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych.

Чайковський Максим Юрійович, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету спорту та менеджменту

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Україна

Науковий керівник: Калита Лариса Володимирівна, канд. істор. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і економіки спорту

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

В сучасних умовах інформаційного суспільства, коли відбувається глобалізація та масова мережева комунікація, важливим напрямом державної політики стає розвиток цифрових технологій, що використовуються в усіх сферах людської діяльності: економіці, виробництві, медицині, спорті та освіті. Необхідність цифрової трансформації цих сфер знайшло своє відображення в створенні у вересні 2019 року Міністерства цифрової трансформації України.

Міністерство цифрової трансформації України - центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності — взаємодії мережевих систем бази уніфікованих інтерфейсів і протоколів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян.

Процес використання цифрових технологій на сучасному рівні розвитку суспільства передбачає насамперед цифрову трансформацію основних функцій в діяльності, тобто перехід на нові цифрові операційні та бізнес-моделі у виробництві і управлінні. Аналогічно цьому під цифровою трансформацією у спорті потрібно розуміти повну перебудову спортивного менеджменту та тренувального процесу, в який включаються не тільки методика та засоби викладання, а й зміни в моделі компетенцій, зміни підходів до оцінки праці тренера-викладача та інструктора-методиста, а також цифрове управління буденними процесами в спортивній організації [1].

Серйозним випробуванням в зв'язку з поширенням нової коронавірусної інфекції (2019 nCoV) для спорту в цілому і спортивних організацій зокрема став їх перехід на дистанційні форми діяльності, коли потрібно було терміново шукати і використовувати в управлінському та тренувальному процесі сучасні цифрові інформаційні технології, які повинні були охопити не тільки сам процес тренування, а й проведення змагань, методичну та управлінську роботу.

Тому питання, пов'язані з аналізом і узагальненням досвіду цифрової трансформації спортивної діяльності та сфери фізичної культури і спорту, і перш за все питання, пов'язані зі створенням і використанням сучасних цифрових ресурсів та технологій як в тренувальному процесі, так і в сфері управління організаціями фізичної культури і спорту, набувають особливої актуальності [2].

Інформаційна технологія (ІТ) - процес, що використовує сукупність методів і засобів реалізації операцій збору, реєстрації, передачі, накопичення та обробки інформації на базі програмного забезпечення для вирішення управлінських завдань об'єкта господарювання. Основна мета автоматизованої інформаційної технології - отримувати за допомогою переробки первинних даних інформацію нової якості, на основі якої виробляються оптимальні управлінські рішення. Це досягається за рахунок інтеграції інформації, забезпечення її актуальності і несуперечності, використання сучасних технічних засобів для впровадження і функціонування якісно нових форм інформаційної підтримки діяльності апарату управління.

Інформатизація суспільства, а, отже, і багатьох сфер людської діяльності тягне за собою необхідність постійного підвищення професійного рівня як окремої людини, так і груп фахівців або цілих колективів в області володіння інформаційними і комунікаційними технологіями. Головними завданнями менеджменту в спорті та управління організаціями у сфері фізичної культури і спорту є завдання кваліфікованого управління, готовність до стрімких змін в умовах цифрової трансформації, що відбуваються в інформаційному суспільстві, завдання побудови ефективної взаємодії з контрагентами для визначення перспективних напрямів діяльності, зміни в самій структурі знань і умінь, для чого потрібен перехід від школи знань до школи умінь, здібностей, компетенцій, необхідних для вирішення професійних завдань [3].

Всі дослідження проводились на базі ХОЦФВУМ - Хмельницького обласного центру фізичного виховання учнівської молоді, який створено на базі обласної дитячо-юнацької спортивної школи. Під час анкетування респондентів було визначено загальний рівень володіння ПК, ознайомлення з інформаційними системами, визначено причини, що перешкоджають розвитку інформаційних технологій та ефективні методи управління. Всі респонденти - працівники ХОЦФВУМ мають повну вищу освіту, більшість з яких – фізкультурну. Середній вік становить – 40 років. Середній стаж роботи – 16 років.

Аналізуючи результати опитування було виявлено, що 42 працівника готові використовувати новітні інформаційні технології, 13 ще не готові.

Базові знання основ програмування мають лише 23 працівників, тоді як 32 не мають. Це свідчить про те, що необхідно запровадити вивчення основ програмування та застосовувати у діяльності організації інформаційні технології. Також обов'язково проходити курси підвищення кваліфікації та покращувати свої вміння та навички. За результатами опитування стало відомо, що найбільше перешкоджає використанню інформаційних технологій - відсутність бажання застосовувати нові та недосконалість нормативно-правової бази.

Сучасний стан інформаційних технологій у сфері фізичної культури і спорту знаходиться в стадії становлення. Неповоротні зміни у сфері освіти та науки потребують нових підходів, глобальної інтерактивності, продовження та вдосконалення навчання. Комп'ютерні автоматизовані технології є одним із найперспективніших напрямків розвитку та модернізації навчального процесу. Інформаційні технології вимагають покращення загальної комунікації працівників, розвиток інформаційної культури, знання та їх застосування в їх діяльності.

На сучасному етапі розвитку ІТ проводяться розробки та роботи із впровадження сучасних ІТ у сферах фізичної культури і спорту, в організаціях та закладах вищої освіти. Це необхідно для того, щоб вийти на високий рівень та підвищувати рівень знань та умінь фахівців, підвищувати їх кваліфікацію.

Список використаних джерел:

1. Ахметов Р.Ф., Кутек Т.Б. (2011) Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у технічній підготовці спортсменів. *Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту*, (86), 15–18.
2. Демчучена І. В. (2015) Інформаційні технології як основа підготовки вчителів фізичної культури в умовах сучасної інформатизації суспільства. *Молодий вчений*, (3). Вилучено з: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/3/79.pdf>
3. Кашуба В.О., Хмельницька І.В. & Юхно Ю.О. (2012) Застосування сучасних інформаційних технологій у період проведення та завершення спортивних змагань. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, (7), 119–126.

Малютіна Софія Едуардівна, здобувач вищої освіти факультету інноваційних технологій
Університет митної справи та фінансів, Україна

Науковий керівник: Івашова Людмила Миколаївна, д-р. наук з державного управління,
професор, професор кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університет митної справи та фінансів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО ПОСТАУДИТУ В СИСТЕМІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Контроль – це основний елемент діяльності органів державного управління, що спрямований на профілактику й усунення помилок, допущених об'єктом контролю. Його також можна розглядати й як процес отримання господарюючим суб'єктом інформації про реальний стан справ і оцінки ефективності прийнятих рішень.

Особливе місце в організації митного контролю займає постаудит - процедура митного контролю із застосуванням методів аудиту після випуску товарів у вільний обіг. Тобто однією з основних форм митного контролю є документальна перевірка, що передбачає проведення контролю на основі методів аудиту, що здійснюється після проведення митного оформлення та митного очищення товарів і транспортних засобів.

Митний постаудит є сучасною формою митного контролю, який набуває посилення контрольної-перевірочної функції митних органів у напрямі проведення виїзних документальних перевірок.

Отже, митний пост-аудит – це різновид загальнодержавного фінансового контролю, що здійснюється посадовими особами митних органів після завершення процедури митного контролю та митного оформлення випущених в обіг товарів.[1]

Посилення функції контролю в системі державного управління та провадження ефективного митного контролю тісно пов'язано з економічними, політичними та соціальними явищами в суспільстві, а також визначенням ролі й місця митних органів у системі державного фінансового контролю за зовнішньоекономічними операціями. [2]

Основна проблема організації та здійснення митного контролю – це відсутність запровадження на всьому ланцюзі постачання, від імпортера до кінцевого споживача, контролю за базою оподаткування, у тому числі за податком на додану вартість та, відповідно, за податком на прибуток.

У світі стали помітними тенденції щодо спрощення процедур під час митного оформлення, зокрема шляхом скорочення часу митного оформлення та обсягів контрольних заходів, що не передбачають тотального митного контролю під час ввезення товарів.

Вирішити проблеми «надмірної фіскалізації» митниці і балансу між сприянням торгівлі та контролю за операціями суб'єктів ЗЕД можна такими шляхами:

- створення умов для отримання Україною попередньої митної інформації від митних органів країн — членів ЄС стосовно товарів, що є об'єктами експорту в Україну з території ЄС;
- отримання митними органами якісної і вчасної попередньої інформації від транспортних операторів, у першу чергу – морських ліній;
- запуск в ДМСУ повноцінного з точки зору організаційно-кадрового забезпечення та ефективного застосування митного постаудит контролю.
- поступовий перехід до адміністрування митних платежів за результатами постаудиту.[3]

Митний контроль на основі методів аудиту дозволяє проводити фінансовий аналіз підприємства на основі даних бухгалтерської та податкової звітності, та отримувати найбільш інформативні показники, які даватимуть об'єктивну й точну картину фінансового стану організації, її прибутків та збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами та кредиторами, на підставі яких можна оцінювати можливість організації безперервно функціонувати та виконувати зобов'язання щодо митних платежів, пені та штрафів.[4]

Митний постаудит уможливилює перенесення значної частини контрольних заходів на етап після випуску товарів у вільний обіг, що дає змогу:

- забезпечити цілісність контрольним діям митниці щодо дотримання митного законодавства учасниками ЗЕД;
- прискорити проходження процедур митного оформлення підприємствами;
- зняти навантаження з контролю за рівнем митної вартості й інших контрольних процедур на кордоні;
- створити базу для надійного застосування інституту Авторизованого економічного оператора в Україні;
- істотно скоротити адміністративне навантаження на бізнес і прибрати обмеження в торгівлі, що повинно привести до збільшення ВВП і доходів бюджету.

Постаудит митної вартості створить умови для усунення конфлікту інтересів між митницею та декларантами, підвищить їх відповідальність за прийняті рішення як при декларуванні, так і при коригування митної вартості товарів. Збалансування інтересів бізнесу та держави значно прискорять і спростять митні процедури без ослаблення контролю. Водночас основою роботи з виявлення порушників митного законодавства повинна стати ефективна система аналізу ризиків.

Удосконалення системи управління ризиками в частині організації та проведення митного контролю після випуску товарів передбачає модернізацію інформаційних і аналітичних систем, в тому числі, автоматичне формування реєстру суб'єктів ЗЕД, які мають можливі ризики порушення митного законодавства. Також важливо розвивати інформаційний обмін з іноземними митними службами з метою отримання необхідної інформації щодо експортно-імпортних операцій.

Система автоматичного відбору суб'єктів ЗЕД для митного постаудиту повинна ґрунтуватися на інформації:

- «податкового блоку» (загальна інформація по суб'єкту, результати фінансово-господарської діяльності, «історія» попередніх перевірок, подальший ланцюг постачання товарів);
- «митного блоку» (інформація щодо поточних та минулих митних оформлень);
- «автоматизованої системи аналізу та управління ризиками» (в частині інформації про ризики, які спрацьовують під час митного контролю та оформлення).

Ефективність митного постаудиту безпосередньо залежить від наявності високотехнологічного агрегатора інформації, якісного та всебічного аналізу діяльності суб'єкта ЗЕД.

Наразі існує необхідність модернізації існуючого програмного забезпечення та системи ризиковості для відбору підприємств для проведення перевірок, яка повинна ґрунтуватись на повноцінному аналізі минулої та теперішньої господарської діяльності платника податків, у тому числі при подальшому використанні товарів на внутрішньому ринку та запровадження механізмів превентивного управління з метою уникнення подальших правопорушень.[5]

Список використаних джерел:

1. Гуцаленко Л. В., Марчук У. О., Фабіянська В. Ю. Митний пост-аудит: навчальний посібник / Л. В. Гуцаленко, У. О. Марчук, В. Ю. Фабіянська. К.: Центр учбової літератури, 2018. 388 с. Вилучено з: <http://repository.vsau.org/getfile.php/24546.pdf>
2. Івашова Л.М. Митний постаудит: опорний конспект лекцій. Дніпро. 2020. Вилучено з: https://drive.google.com/file/d/1hPPvzt6ocaNWY6vCmqn945VrPLMb9_CV/view
3. Острікова Тетяна Двобій з митними проблемами: чотири нищівні удари // Економічна правда від 9 серпня 2019 р. Вилучено з: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/9/650376/>
4. Митний аудит як форма митного контролю // Державна фіскальна служба України. Офіційний портал. Вилучено з: <http://kh.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-277498.html>
5. Кодіс Євгеній Пост-митний аудит – контроль після оформлення. Вилучено з: <https://resonance.ua/post-mitniy-audit-kontrol-pislya-of/>

Маруха Олександра Юріївна, здобувач вищої освіти факультету управління та права
Черкаський інститут Університету банківської справи, Україна

ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У новітньому цифровому світі проблема мотивації персоналу стає все більш актуальною, що потребує додаткових досліджень. З розвитком технологій та інтелектуалізації праці приходить розуміння, що людський капітал є найважливішим інструментом підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання [1]. У сучасному менеджменті підприємств робітники є одними із найвагоміших ресурсів, які потребують ефективного управління, постійного навчання та розвитку, тобто набуття нових вмінь та навичок, а також підвищенню особистої зацікавленості до роботи.

З метою підвищення ефективності діяльності трудових ресурсів необхідно запровадити дієвий механізм мотивування та стимулювання праці, розробити та запровадити ефективно діючу систему соціальної політики організації, що призведе до зростання кінцевих результатів діяльності підприємств. В кінцевому результаті профіт має як економіка, так і населення, адже ефективна система стимулювання впливає на підвищення соціальних стандартів [2].

Тему мотивації персоналу та заохочення їх до роботи досліджували в своїх працях багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, однак, попри значну кількість спостережень у цій сфері, лишається відкритим питання щодо мотивації праці в умовах цифровізації, що пов'язані з необхідністю врахування нових цифрових факторів.

Розвиток персоналу підприємства здебільшого передбачає професійне зростання, тобто придбання працівниками нових компетенцій, знань, умінь і навичок, які вони можуть використовувати у своїй професійній діяльності [3]. В нашій державі функціонує Закон України «Про професійний розвиток працівників» [4], в якому окреслено основні положення, що визначають правові, організаційні та фінансові засади функціонування системи професійного розвитку працівників.

З теорії відомо, що процес мотивації передбачає свідомий вибір людиною того або іншого типу поведінки, зумовленої комплексним впливом зовнішніх (стимули) і внутрішніх (мотиви) чинників. На кожному підприємстві існує система заохочування людей до роботи, однак не кожне підприємство може зацікавити працівника – це і є головною проблемою. Всі працівники – індивідуум, які мають свої потреби, інтереси, мотиви та стимули. Те, що може приваблювати одного, іншому не до вподоби, однак попри це повинна бути не тільки індивідуальна мотивація, а й групова, яка стимулює людей об'єднуватися, що може принести більше користі у виконанні завдань.

В умовах цифровізації основними проблемами управління персоналом, з якими стикаються керівники вітчизняних підприємств і організацій, зводяться до наступного:

- 1) занепад мотивації працівників (як правило, спричинений незадовільним рівнем оплати праці, але роботою у понад нормований час);
- 2) персонал всіляко чинить опір змінам (як правило, питання ентузіазму персоналу при нововведеннях безпосередньо залежить від ступеня їх втоми);
- 3) небажання співробітників навчатися в принципі можна віднести до однієї з найактуальніших проблем з персоналом (як правило, у них вже був досвід безрезультатного навчання) [5-6].

Система мотивації складається із двох основних блоків: матеріального й нематеріального стимулювання. Мотиваційні системи вітчизняних підприємств

характеризуються домінантним застосуванням матеріальної форми, причому акцентуючи основну увагу на заробітній платі. Зазвичай використовується матеріальне заохочення, тобто виплата премій та інструменти підвищення заробітної плати, що короточасно впливає на ефективність, адже з часом додаткові кошти стають частиною стабільного доходу, тому згодом потрібна наступна премія, що свідчить про збільшення витрат всупереч головній меті діяльності – зменшення витрат і збільшення прибутку, тобто рано чи пізно доведеться знаходити нові нематеріальні шляхи мотивації.

Керівники підприємств та організації можуть запроваджувати окремі інструменти нематеріальної мотивації персоналу, здебільшого науковці акцентують увагу на наступних:

- встановлення перед працівниками чітко визначених і досяжних цілей;
- приєднання працівників до різних програм навчання і підвищення кваліфікацій;
- підвищення персональної відповідальності кожного працівника;
- публічне визнання успіхів працівників у роботі;
- увага керівництва до думки працівників;
- створення атмосфери відкритого суперництва з регулярним підведенням підсумків;
- залучення персоналу до вирішення проблем, що вимагають нестандартного підходу;
- врахування уявлень працівників щодо справедливості у розподілі обов’язків [7, с. 155].

Зразковим прикладом впровадження креативного підходу є досвід компанії зі світовим ім’ям – корпорації Apple. Консультанти цієї компанії є людьми надзвичайно креативними і кмітливими, займають посаду за скромною назвою «геній». Від цієї ідеї була подвійна користь: керівник робив акцент на тому, що в його штаті працюють тільки геніальні люди, які в свою чергу, були вельми горді своїм статусом, працювали добре, щоб виправдати надану довіру [8].

В сучасному цифровому світі все частіше люди обирають професії, які можна розвивати і реалізовувати в мережі Інтернет. Найбільш популярними є копірайтер, перекладач, веб-програміст, розробник мобільних додатків, веб-дизайнер, відеомонтажер, адміністратор соціальних мереж, спеціаліст по контекстній рекламі, менеджер інтернет-проектів, блогер, онлайн-консультант [9]. Зазвичай у цих напрямках діяльності використовується поняття «freelance», де, як правило, попередньо встановлюється завдання, а виконавець, якщо його влаштує, може відкликнутися та назвати свої умови роботи, а ніщо так не мотивує, як можливість самоврядування, коли саме ти пропонуєш правила. З іншого боку цифровізація стає проблемою, якщо це створює плінність кадрів на підприємстві, адже робочі звільняються і спрямовують свою діяльність у мережу Інтернет, тоді потрібно посилювати мотиваційні заходи, що створює додаткове навантаження на персонал.

Отже, в сучасному світі, де посилюється вплив цифрових технологій на життя людини, для підприємств вкрай важливо приділяти більше уваги мотивації працівників, поєднуючи усі способи стимулювання, адже людина – це особистість, яка прагне досягти не тільки фінансового успіху, а й розвивати свої вміння та навички.

Список використаних джерел :

1. Пантелєєва Н. М. (2019) Цифрова економіка як ключовий тренд розвитку постіндустріального суспільства: монографія / за ред. Н. М. Пантелєєвої, С. Ю. Колодія, М. А. Ребрика. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 299 с.
2. Kochuma I. (2020) Determinants of social policy in the formation of the human development institutional environment: management aspect. *Financial space*. 4(40). 9-22.
3. Руденко М. В. (2016) Навчання персоналу як ресурсна складова управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2(1). 33-38.
4. Про професійний розвиток працівників: Закон України № 4312-17 від 12.01.2012 р. Вилучено з: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>.

5. Холоста Т. П. (2018) Проблеми мотивації банківського персоналу. *Економічний аналіз*. 28(1). 206-209.
6. Riepina I.M., Lavrenenko V.V., Petrenko L.A., Shvydanenko G.O., etc. (2019) Innovative entrepreneurship: approach to facing relevant socio-humanitarian and technological challenges: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 204 p.
7. Потьомкін Л. М. (2013) Сучасні системи мотивації найманого персоналу: ефективна цікавість. *Формування ринкових відносин в Україні*. 9. 153-157.
8. Винахідлива мотивація: Секрети успішних компаній. Вилучено з: <https://escadra.com.ua/izobretatel'naya-motivaciya-sekrety-uspeshnykh-kompanij.html>.
9. ТОП–12 найбільш затребуваних професій в інтернеті. Ким краще працювати в мережі? Вилучено з: <http://ieatso.com.ua/top-12-najbilsh-zatrebuvanih-profesij-v-interneti-kim-krashhe-pratsyuvati-v-merezhi/>

Сновидович Ірина Григорівна, аспірантка економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

СТАН МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ У ЧАСИ КРИЗИ

Реагуючи на потреби сучасного ринку праці, який також відчуває на собі вплив пандемії та карантинних обмежень усе ж активно змінюється та розвивається. Технологічний прогрес та розвиток нових галузей економіки вносять нові корективи на ринку праці, а також нові вимоги до тих, хто шукає роботу. Особливо це відчуває молодь, яка завжди активно перебуває у пошуку роботи чи тимчасового підробітку проте, у час кризи та карантину сезонної роботи, яку можна поєднати із навчанням, у рази поменшало. Проте, у час таких важких та водночас активних змін усе ж з'являються нові сфери, в яких може реалізувати себе молода людина, а також виникають нові і дуже цікаві професії та напрямки де себе можна реалізувати.

На допомогу молодим фахівцям у реалізації їх професійного потенціалу має прийти освіта. Зокрема, основні напрями освіти мають бути скеровані у напрямку компетентностей, які закладені у нових освітніх програмах. Аналізуючи сучасний ринок праці та відгуки роботодавців, то це мають бути такі навички як вміння пристосовування до швидких змін і викликів, уміння критично мислити й опрацьовувати інформацію, швидко ухвалювати зважені рішення та вирішувати конфліктні питання, ефективна комунікація, командна робота, що спрямована на успішний результат. Сучасні світові тенденції розвитку, зміна світосприйняття молодими фахівцями, розвиток інформаційних технологій зумовлюють необхідність вищої школи та підприємств переглянути також і підходи до методів навчання.

Щодо ситуації на сучасному ринку праці, то тут варто зазначити, що локдаун та карантинні обмеження, які держава змушена була ввести з метою протидії поширення коронавірусної інфекції мали велику кількість негативних наслідків. Це зокрема економічні, соціальні, освітні та у сфері зайнятості і трудових відносин. За прогнозами науковців Спад обсягів виробництва практично за всіма видами економічної діяльності супроводжувався зростанням офіційного та прихованого безробіття, втратою доходу населенням. За умови подолання пандемії коронавірусу існує висока вірогідність збереження зазначених тенденцій на ринку праці на найближчі 2-3 роки [1].

Отож, як же бути молодій людині, студенту чи нещодавньому випускникові у яких ще недостатньо досвіду роботи та практичних навичок на яких зараз наголошують роботодавці, а також враховуючи жорстку конкуренцію на ринку праці надають перевагу у працевлаштуванні саме особам у яких вже є досвід роботи. Однозначно наголошувати на своїх знання та досвіду, який ви отримали у процесі навчання. Це може бути волонтерство, участь у конференція, тренінгах, семінарах кар'єрних заходах, що відбувалися у ваших ЗВО. До речі, варто наголосити на важливості участі студентів у кар'єрних заходах. Адже це чудова нагода щоб поспілкуватися із компаніями-роботодавцями, детальніше дізнатися про можливості для професійного розвитку, а також про програми стажування та практики, які пропонують для студентів і де студенти зможуть отримати свій перший практичний досвід.

Аналізуючи праці дослідників, які вивчають ринок праці та зміни, що відбулися у ньому за час карантину можна виділити такі основні зміни:

- фірми скорочують фонд заробітної плати і переходять на однакову зарплату для своїх працівників. На так званий мінімальний базовий дохід.
- на ринок праці виходять працівники, звільнені «за згодою сторін». Так підприємці заощаджують на виплаті вихідної допомоги.
- зростає кількість безробітних за рахунок тих, хто працював нелегально і в, так званий, «сірій зоні». Сюди долучаються і ті, хто повертається з закордонних заробітків [2].

Варто також зазначити, що різноманітні компанії-роботодавці кожна по своєму та з різною успішністю підлаштовуються до змін. Проте, варто зазначити, що деякі сфери бізнесу та певні фахівці з успіхом використовують цей час змін. Стає очевидним, що для багатьох працездатних людей професійна мобільність, безперервна перепідготовка та зміна роботи стане основним способом зберегти зайнятість, досягти маневреності й принести користь собі та суспільству [3]. Все більше буде з'являтися крос функціональних або міждисциплінарних професій, які будуть об'єднувати знання, вміння та навички із суміжних напрямків.

У 2020 році на черговому Світовий економічний форум в Давосі одне з основних питань, яке обговорювалися експертами та науковцями були навички та компетенції, які будуть необхідні для фахівців у майбутньому 2025 році. Подаємо для розгляду перелік десяти найважливіших навичок:

ТОП-10 НАВИЧОК 2025 РОКУ

Source: Future of Jobs Report 2020, World Economic Forum.

Рис. 1. Найважливіші навички майбутнього [4]

Основний звіт щодо навичок було сформовано на основі масштабного опитування топ-менеджерів глобальних компаній та корпорацій щодо прогнозів, які ж навички будуть необхідні їхнім фахівцям у недалекому майбутньому. Уважно переглянувши та проаналізувавши таблицю з навичками, які експерти обрали як такі, що будуть необхідні для фахівців у майбутньому важливо зробити для себе короткий самоаналіз. Якими саме навичками та компетентностями ви вже володієте, а яких вам ще варто набути. Цікавою та дуже значущою навичкою, яка стає сьогодні дуже актуальною – це можливість швидко і ефективно вчитися чомусь новому. Адже у час таких активних змін варто постійно

тренувати в собі можливість навчатись, що допоможе вам здобути кілька позитивних якостей: опрацювання та засвоєння нової інформації, можливість подолати психологічні бар'єри щодо нових знань, наполегливість та орієнтацію на хороший результат.

Також у переліку перших необхідних навичок є аналітичне мислення та інноваційність, а також навичка комплексного вирішення проблем. У час інформаційної блокади і двояким трактуванням даних важливим є критичне мислення, аналіз інформації та джерел її поширення. Новими навичками у списку є цифрові навички проте, у час дистанційного навчання та віддаленої роботи вони, як ніколи, стануть вам у нагоді. Криза та нестабільна ситуація у суспільстві потребує від вас також стресостійкості та гнучкості, а також вміння взаємодіяти і ефективно комунікувати з іншими — лідерство та соціальний вплив.

Сучасна ситуація та майбутнє поки занадто невизначене, і прогнозувати, що ж буде далі на молодіжному ринку праці дуже складно. Молоді варто відповідально підійти до вибору майбутньої професії та спеціальності. Потрібно зважити чи зможете ви якісно виконувати свої завдання та приносити результат, працюючи дистанційно, бо немає впевненості, що такий нестабільний час так швидко мине. Чи вдасться вам робити основні завдання самостійно або ж комунікувати з іншими фахівцями за допомогою технічних засобів онлайн-зв'язку? Якщо ви у більшості випадків самостійно будете справлятися із завданнями, то ви більш захищені та маєте більші шанси стати успішним. Також переглядаючи ці критерії та зіставляючи зі своїми можливостями потрібно у майбутньому треба використовувати їх, обираючи собі роботу. За прогнозами фахівців на ринку праці у топі будуть крос-функціональні фахівці, які зуміють працювати у кількох суміжних напрямках, або ж спеціальностях з метою досягнення встановлених цілей. Важливою умовою для життя в суспільстві та ефективної професійної самореалізації є швидка адаптація до нової інформації, нових знань та викликів. Сучасний світ не стоїть на місці, усе активно змінюється, розвиваються технології, створюються нові винаходи, а також і нові можливості. І щоб ними скористатися потрібно володіти необхідними навичками і знаннями, які завжди потрібно оновлювати щоб бути успішним.

Список використаних джерел:

1. Шамілева Л. Л., Хандій О. О. (2020) Зміни ринку праці під впливом карантинних обмежень *Соціально-трудова сфера в координатах нової економіки та глобальної соціоекономічної реальності: виклики, шляхи розвитку*: Київ: КНЕУ. С. 155-158. Вилучено з: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/35108/sts_11_20_30.pdf?sequence=1
2. Пак Н.Т. (2020) Ринок праці в Україні. *Сучасна парадигма публічного управління*. С. 264 - 268. Вилучено з: <https://cutt.ly/QxuCjp8>
3. Романова В. В. (2020) Функціонування ринку праці: реалії та виклики сьогодення. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави*. С. 128-130. Вилучено з: http://univer.km.ua/doc/tezi/t_Romanova.pdf
4. Освіторія медіа. Вилучено з: <https://osvitoria.media/news/svitovyj-ekonomichnyj-forum-nazvav-top-10-navychok-majbutnogo/>
5. Юринець З.В. (2015) Самоменеджмент: підручник. Львів : СПОЛОМ. 360 с.

Дубська Мар'яна Віталіївна, здобувач вищої освіти факультету
медіакомунікацій та підприємництва
Українська академія друкарства, Україна

Науковий керівник: Олійник Микола Андрійович, доцент кафедри
Інформаційної, книжкової та архівної справи
Українська академія друкарства, Україна

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ: ВИДИ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ

Сьогоднішній світ не може обійтись без інформації. Вона є всюди – у магазині, в аптеці, навіть в громадському транспорті. Більшість корисної інформації, звісно, знаходиться у мережі Інтернет, телебаченні, документах, газетах тощо. Проте, кожен мусить бути готовим до виявлення підробки певних даних, фальсифікації інформації. Це було актуальним колись, залишається таким і досі.

Перш за все, потрібно розібратись, що таке фальсифікація та яку шкоду чи користь воно несе людству. Онлайн словник української мови (академічний тлумачний словник (1970 – 1980 рр.)) має три визначення слова «фальсифікація», а саме: 1. Підроблення чого-небудь або погіршення з корисливою метою якості чого-небудь при збереження зовнішнього вигляду. 2. Умисне викривлення або неправильне тлумачення тих чи інших явищ, подій, фактів. 3. Підроблена річ, яку видають за справжню [4]. Тобто, «фальсифікація», або ж «підробка» – це не тільки готовий результат, а й шкідлива дія, яку роблять задля певної корисливої мети.

Саме поняття «фальсифікація документів» означає повне виготовлення документа з певною інформацією, яка не є правдивою, але реквізити та будова документа відповідає необхідним вимогам. Також печатки і завірення в таких підроблених документах не завжди є дійсними.

Про фальсифікацію документів згадано у статті 358 Кримінального кодексу України, де розписано покарання за таку шкідливу діяльність. Наприклад, виготовлення сфальшованих штампів, печаток, бланків або їхній збут карається штрафом до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років. А за складання та видачу завідомо підроблених офіційних документів, які засвідчують певні факти чи зобов'язання передбачений штраф до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від трьох до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років [1]. На жаль, ця стаття не дає повної гарантії не виконання цих дій зі сторони громадян, адже є різні люди й потреби в них різноманітні. Тому, населенню, яке не бажає переходити на сторону злочинності, бажано бути ознайомленим з видами фальсифікації документів, щоб у майбутньому вони могли вберегти себе та своїх рідних чи знайомих від підробки персональних даних.

Фальсифікування документів можна поділити на 5 основних видів:

1. Часткова підробка. Вона використовується у тому випадку, коли не потрібно змінювати весь документ, а вписати в ньому певні дані (наприклад прізвище, фото тощо). Цей спосіб фальсифікації документів є доволі ефективним та економним, так як для видалення певної інформації використовують як механічну підчистку (тобто використання підручних засобів для змінення матеріалу, стирання гумкою чи лезом) так і хімічну, використовуючи певні рідини для стирання тексту. Також, підробкою вважаються дописки, коли на документі надписано певну цифру, літеру чи слово вручну. І не варто забувати про маскування – один з різновидів часткової підробки. Через таке маскування документ може бути сфальшований чорнильною плямою на листі. Для того, щоб побачити документ, який

був сфальшований частковою підробкою варто нахилити його до сонячного світла та перевірити на наявність фізичних пошкоджень. Також, при зміні фотографії на ньому буде помітною відсутність печатки на самій фотографії. Та, якщо документ складається з декількох сторінок, варто зауважити на їхню нумерацію. Якщо знайдені такі елементи підробки документа, то потрібно негайно звертатися до осіб, які затверджували та складали документ.

2. Повна підробка документа. Цей вид фальсифікації дозволяє шахраям повністю виготовити документ або його бланк, вносити неправдиві відомості та підробляти підпис особи, яка затвердила документ, разом із відбитком печатки та штампу. Насправді, з повною підробкою документа можуть податись на власництво території чи нерухомості, стверджуючи, що це власність шахрая, а не людини, яка сама купувала певну нерухомість. Цей вид фальсифікації доволі легкий у підробці, так як шахрай повністю переписує документ. Проте, варто зазначити, що такий спосіб не гарантує повної схожості з оригіналом. Для того, щоб було легко відрізнити підробку від оригіналу, людям, які зацікавлені у збереженні правдивих даних, було написано лист Банком України від Національного Банку України від 16.02.2007 р. N 48-012/214-1688, під назвою «Способи повної підробки документів, їх ознаки та методика їх виявлення». У ньому зазначено різновиди повної підробки та як їх можна визначити [2].

3. Пряма фальсифікація поліграфічної продукції. Тут варто виділити такий пункт як «пряма підробка поліграфічної продукції». Це швидкий спосіб фальсифікації документа до високого рівня схожості з оригіналом, який може претендувати на ідентичність. Відрізнити фальсифікацію від оригіналу у такому випадку буде можливим лише за допомогою лабораторій. Пряму підробку поліграфічної продукції можна поділити на цифрову та аналогову фальсифікацію. Цифрова підробка продукує копію якісно, порівнюючи її з репродукуванням картин відомих митців. Цей спосіб підробки підходить тільки для поодиноких фальсифікацій, так як для великих тиражів цифрова фальсифікація надто дорога та має низьку продуктивність. Щодо аналогової підробки, то вона є найдорожчим та найякіснішим видом фальсифікації серед усіх видів підробок. Така технологія виготовлення документів дозволяє максимально наблизити її до оригінальної продукції. Вона може бути в обігу на рівні з оригіналами і для виявлення підробки, виконаної таким способом, потрібне тільки лабораторне втручання [3].

4. Фальсифікація персоналізованих атрибутів та реквізитів друкованих документів. Цей вид підробки підходить більше до постійних елементів документа під час його складання та відтворення – так званих реквізитів. Сфальшувати реквізити можна усіма способами, які були вже згадані. Наведемо простий приклад, коли була використана фальсифікація персоналізованих атрибутів та реквізитів друкованих документів – підроблення паспортів. Паспорт – це такий документ, який безпосередньо належить одній людині, тобто її персоналізований атрибут. Фальсифікувати паперовий паспорт дуже легко. Проте, сучасні технології надзвичайно швидко розвиваються для забезпечення захисту даних та безпеки персональної інформації.

5. Крадіжка. Щодня ми стикаємося з новинами, про які дізнаємося по телебаченню чи від своїх знайомих, про пограбування – житла, особистих речей тощо. Проте, бувають ситуації, коли без нашого відома крадуть персональну інформацію, до прикладу банківські дані. Така інформація може зберігатися у вигляді цифрового документу. Це може відбуватися через інтернет-банкінг, коли шахраї створили фальсифіковану версію сайту, де клієнт дійсно не може розпізнати, що надає дані шахраям. Також не варто забувати про скіммінг – крадіжку банківських даних через банкомат.

Підсумовуючи, зазначимо, що насправді, фальсифікація – один з різновидів злочинів, де жертвою може стати звичайний пересічний громадянин. Тому, для того, щоб уберегти себе чи установу від підробок у документах, потрібно слідувати простому правилу –

перевіряти. Краще це робити у фахівця – юриста (нотаріуса). На жаль, сьогодні фальсифікація крокує поряд з оригіналом. Підробок є надзвичайно багато. Проте, варто бути обачним та уважним, бо це головна запорука не потрапити у тенета фальсифікаторів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України, Стаття 358. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів. Вилучено з: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_358/
2. Методрекомендації від НБУ / Способи повної підробки документів, їх ознаки та методика їх виявлення. Вилучено з: <https://zakon.help/article/sposobi-povnoi-pidrobki-dokumentiv-ih-oznaki-ta-viyavлення>
3. О. Нечай & М. Назаркевич & Ю. Хрустиніна (2013) Розроблення моделей загроз для друкованих документів, захищених графічними методами захисту, 170-175. Вилучено з: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/22739/1/22-Nechai-170-177.pdf>
4. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 10. 8470 с. Вилучено з: <http://sum.in.ua/s/faljsyifikacija>

СЕКЦІЯ 6.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Палига Ілліна Василівна, здобувач вищої освіти факультету соціально-економічної освіти

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Сухицька Наталія Валеріївна, канд. юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної політики

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ УКРАЇНИ

Сьогодні тенденція до глобального розвитку цифрової системи набуває досить актуального значення.

Цифровізація (з англ. digitalization) — це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн)[1].

В Україні цифрові технології розглядаються в якості одного із ключових драйверів сталого розвитку. Цифрові технології відкривають унікальні можливості для розвитку нашої держави та підвищення якості життя громадян.

Перетворення — це завжди виклик, це праця та віра в одну спільну мету. Лише взаємодія політиків, урядовців, громадськості та бізнесу зможе підтримати такі структурні зміни й трансформації, що дозволять нам усім жити, вчитися, працювати, відпочивати в умовах «цифрового» світу, беручи безпосередню участь у його створенні та використанні.

Проте на практиці питання щодо обґрунтування передумов та необхідності впровадження концепції цифрової трансформації залишаються недостатньо опрацьованими.

В Україні має місце нерозвинена нормативно-правова база щодо регулювання процесу цифровізації соціальної сфери, невизначеність характеру взаємодії учасників цього процесу тощо.

З точки зору правового забезпечення, законодавчих та нормативно-правових документів сфера «цифровізації» України потребує суттєвого аудиту, структуризації, доопрацювання відповідно до існуючих потреб, сучасних викликів та завдань. Так, Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» втратив свою часову та суттєву актуальність.

Натомість Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери, що набула чинності з 28 жовтня 2020 року, полягає в нормативно-правовому забезпеченні та проведенні комплексної цифрової трансформації всіх компонентів системи соціального захисту населення [3].

Соціальний захист населення - це система забезпечування державою економічних, соціальних та організаційних заходів, що спрямовуються на підтримку найбільш вразливих верств населення (пенсіонерів, осіб з інвалідністю, ветеранів війни, багатодітних сімей,

дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та інших категорій осіб, які мають право на державну допомогу та пільги відповідно до законів).

На сьогодні процеси інформатизації в інституціях соціального захисту населення відбуваються здебільшого некоординовано та з різними рівнями ефективності.

Наявні або ті, що створюються, інформаційні системи (наприклад, Єдина інформаційно-аналітична система управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL) лише секторально та/або частково забезпечують автоматизацію процесів у соціальній сфері. При цьому соціальна сфера загалом не є цілісним об'єктом цифровізації.

Завдяки забезпеченню європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання послуг соціального характеру, фінансової стабільності соціальної сфери, підвищення її прозорості та оптимізації її адміністративних видатків відповідно ефективніше функціонуватиме соціальна сфера в Україні.

Цифрові трансформації, що відбуваються у суспільстві обумовлюють необхідність перегляду діючих підходів управління. Набувають актуальності питання створення умов оперативного та безпечного інформаційного обміну, оптимізації структури діючих соціальних об'єктів, забезпечення узгодженої взаємодії, визначення центрів компетенцій, побудови архітектури інформаційних ресурсів, призначених для взаємодії громадян з соціальною сферою [6].

Впровадження нових підходів цифрової трансформації в соціальній сфері України забезпечить населення реалізацією таких завдань:

- підвищення ефективності соціального захисту громадян;
- удосконалення системи управління фінансовими ресурсами соціальної сфери;
- автоматизація системи управління та контролю в соціальній сфері;
- технологічний розвиток інформаційних ресурсів соціальної сфери з використанням інноваційних технологій.

«Цифровізація» соціальної сфери зосереджена на поліпшенні якості інфраструктури соціального забезпечення, якості соціальних послуг, організації прозорості та адресності соціальної допомоги, та скорочення витрат тощо.

Відповідно впровадження нових моделей та підходів на базі «цифрових» технологій дозволить докорінно змінити соціальну сферу України, змінюючи саму парадигму її функціонування від оперування поняттям «справа споживача по окремій послугі» до «персоніфікований споживач послуг», з привнесенням філософії партнерства та прозорості між користувачами соціальних сервісів та соціальними працівниками, що буде сприяти побудові якісно нових відносин між громадянами і державою.

Висновки. Відтак, сучасна соціальна сфера України має низку принципових проблем, які потребують кардинальних та докорінних змін.

Першочерговими заходами мають стати: підтримка та удосконалення системи підготовки фахівців; перегляд системи сервісного обслуговування та функціонування віддалених сервісів. Націленість на збалансованість в соціальній сфері, усунення виникаючих соціальних деформацій, досягнення соціальної стабільності є суттю соціальної спрямованості інфраструктури в процесі цифрової трансформації [5].

Новітні ініціативи та програми мають бути інтегровані в стратегію діяльності органів влади, суспільних організацій, бізнесу й підвищувати інноваційну привабливість соціального середовища регіонів.

Врахування сучасних напрямів цифрової трансформації стає запорукою сталого розвитку соціальної інфраструктури.

Безумовно, у процесі цифровізації соціальної сфери необхідно приділити увагу безпеці. Із точки зору безпеки будь-який вид електронної комунікації винятково вразливий – за допомогою технічних засобів з комп'ютерів можна зняти будь-яку інформацію.

При системному державному підході, що супроводжується формуванням належної правової бази, цифрові технології в соціальній сфері стимулюватимуть розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з важливих чинників розвитку демократії в країні, підвищення продуктивності надання соціальних послуг населенню та підвищення якості життя громадян України.

Список використаних джерел:

1. Гуренко А. В., Гашутіна О. Е. Напрями розвитку систем управління в умовах діджіталізації бізнесу України. Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство». Вип.19. Мукачеве, 2018. С. 235–242
2. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» № 75/98-ВР від 11.08.2013. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>
3. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#n10>
4. Положення «Про Міжгалузеву раду з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації» URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP200595.html
5. Соціальна інфраструктура та комунікаційне забезпечення регіону: навч. посіб. / за ред. М. К. Орлатий, О. С. Ігнатенко. Київ, Вид-во НАДУ, 2006. 208 с.
6. Цифрова адженда 2020. Концептуальні засади. Версія 1.0. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

Єзерська Уляна Мирославівна, здобувач вищої освіти факультету управління фінансами та бізнесом
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Важливою умовою забезпечення соціально-економічного й людського розвитку країни, високої якості життя населення, створення громадянського суспільства і розширення умов для людського розвитку є формування і реалізація соціальної відповідальності всіх суб'єктів держави.

Проблема соціальної відповідальності людини перед суспільством і самою собою давно перебуває у полі зору вчених різних галузей знань, адже зв'язки та відносини між членами суспільства, що розвивається з поглибленням суспільного поділу праці, є об'єктивною основою взаємозалежності людей і потребують соціально відповідальної поведінки.

Під соціальною відповідальністю розуміється соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, приписів, соціальних норм, а у разі їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами. Соціальна відповідальність має на меті упорядкування, гармонізацію суспільних відносин і забезпечення їхнього поступального та стабільного розвитку [1].

Соціальна відповідальність людини передбачає об'єктивно обумовлену необхідність дотримання індивідом основних правил, вимог, принципів і засад суспільства, які покликані забезпечувати порядок і спокій в суспільстві. Ті особи, які їх не дотримуються, можуть нести в тій чи іншій формі соціальну відповідальність у вигляді певних несприятливих наслідків (засудження оточуючих, тиск громадської думки, осуд, догану, виключення з тієї чи іншої групи, організації, відмова в довірі, товариський суд та ін.). Саме такого роду заходами підтримується дотримання соціальних норм і правил [2].

Соціальна відповідальність людини передбачає наявність у структурі її особистісного потенціалу таких цінностей, як совість, довіра, толерантність, чесність, співучасть, обов'язковість, співчуття, почуття справедливості, правдивість, любов до ближнього, доброта та виявлення її в соціально відповідальній поведінці. Вищим орієнтиром соціальної відповідальності людини є ведення такого способу життя, використання таких способів досягнення особистих цілей, які не завдають шкоди ані їй самій, ані іншим людям, ані природі, ані суспільству.

Відповідно, можна виділити такі складові соціальної відповідальності людини:

- Відповідальний сім'янин: відповідально ставиться до створення родини, народження та виховання дітей. Стосунки в родині ґрунтуються на взаємній відповідальності – взаєморозумінні, взаємоповазі, довірі;
- Відповідальний працівник: сумлінно ставиться до виконання своїх трудових функцій, відповідає за результати своєї трудової діяльності, підтримує і підвищує свою кваліфікацію, докладає зусиль для гармонізації відносин у колективі;
- Відповідальний та законослухняний громадянин: керується принципами законності та додержується правопорядку, не тільки знає свої права, але й готовий їх відстоювати, сумлінно виконує свої громадянські обов'язки та поважає права інших;
- Відповідальний учасник соціальних груп: у стосунках з іншими людьми (однокурсниками, колегами, друзями, сусідами тощо) додержується норм соціальної етики, виявляє соціальну й емоційну компетентність, дружність, тактовність, готовність допомогти;

- Відповідальний споживач: віддає перевагу тій продукції, виготовлення та споживання якої завдає мінімальної шкоди довкіллю та не шкодить його здоров'ю та здоров'ю членів його родини. У споживанні товарів та послуг керується не інформацією, нав'язаною маркетингом, а особистими розумними, вираженими потребами;

- Відповідальний мешканець планети Земля: прагне мінімізувати шкоду довкіллю від своєї життєдіяльності. Йому не байдуже, що і як виробляє і на чому здобуває доходи підприємство, на якому він працює. Він готовий докласти зусиль, щоб зупинити згубний вплив на природу чи на людей діяльності інших суб'єктів [3].

Кожна людина має своє уявлення про особисту соціальну відповідальність, яка визначається цінностями та настановами, сформованими завдяки родині, суспільству, державі, освіті, діяльності тощо, і відображається у певній соціальній поведінці.

Соціальна відповідальність виступає соціальним механізмом контролю, який складається з таких структурних елементів:

- архаїчний елемент, який включає менталітет, традиції, звичаї, норми;
- соціальний елемент, який включає зовнішні норми, правила, закони;
- світоглядний елемент, що складається з цінностей, настанов, моральних принципів та переконань [4].

Висновки. Отже, соціальна відповідальність людини є елементом суспільного життя, який має суспільний характер і виник разом з зародженням людського суспільства. Вона є основним фундаментом усієї системи відповідальності, адже на всіх рівнях відповідальність реалізується через діяльність людини, як: сім'янина, працівника, громадянина, учасника соціальних груп, споживача та мешканця планети.

Як соціальний механізм контролю соціальна відповідальність людини складається з архаїчного, соціального і світоглядного структурних елементів. Вона передбачає присутність у структурі її особистісного потенціалу таких елементів, як: совість, довіра, толерантність, чесність, співучасть, обов'язковість, співчуття, почуття справедливості, правдивість, доброта та ін. Головною метою соціальної відповідальності людини є ведення такого способу життя і використання таких способів досягнення особистих цілей, які не завдають шкоди їй самій, іншим людям, природі та суспільству.

Список використаних джерел:

1. Кузьмін О. Є., Пирог О. В., Чернобай Л. І., Романишин С. Б., Вацик Н. О. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Львів : Львівська політехніка, 2016. 328с. Режим доступу: https://pidru4niki.com/91744/sotsiologiya/sotsialna_vidpovidalnist
2. Матузов Н.І., Малько А.В.. Теорія держави і права : навч. посіб. М.: Юристъ, 2004. 512с. Режим доступу: <http://yport.inf.ua/teoriya-gosudarstva-prava.html>
3. Колот А.М. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2015. 519с. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/32615264.pdf>
4. Юр'єва І.А. Конспект лекцій з дисципліни «Соціальна відповідальність». Харків: НТУ «ХПІ», 2016. 118 с. Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/26547/1/prohramy_2016_Sotsialna_vidpovidalnist.pdf

Коробська Анастасія Володимирівна, здобувач вищої освіти
факультету економіки бізнесу та міжнародних відносин
Університет митної справи та фінансів, Україна

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ – ПРЕРОГАТИВА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Соціальне забезпечення – це компенсація державою соціальних ризиків. Тобто, у першу чергу, соціальне забезпечення передбачається як мінімізація соціальних ризиків як таких, у контексті забезпечення благополуччя серед населення. У свою ж чергу, з метою упередження настання соціальних ризиків, виділяють таку категорію соціального забезпечення як соціальний захист. Соціальні ризики – це втрата або зменшення можливості до самозабезпечення.

Так, серед вітчизняних науковців, дослідження соціальних ризиків знаходить своє відображення у працях Р. Пікус – професора Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Вона говорить, що соціальний ризик як ймовірність настання певної події, у більшості випадках призведе до фінансових збитків чи втрати економічної користі. Таке трактування розділяє і В. Базилевич, доктор економічних наук КНУ. Проте, він вносить свої корективи у визначення, говорячи, що наслідком соціального ризику стає злочинність та інші соціально негативні наслідки. Але, на думку О. Залєтова, кандидата економічних наук, соціальний ризик – це ймовірне настання подій, що не залежать від людського фактору як такого.

Соціальний ризик, як основна передумова діючої системи соціального забезпечення, звісно, що має свій певний класифікатор за відповідними критеріями. Надалі, (табл. 1) представить комбіновану схему класифікації соціальних ризиків. Саме тому, дослідники поділяють соціальний ризик на перший та другий порядок. Перший, розглядає ризик окремо від системи соціального захисту, оскільки той не підпадає під її вплив, а стає причиною появи людського фактору в системі. А от другий, має значний вплив на ризики, а тому при не виконанні своїх безпосередніх обов'язків, дає «волю» суспільним загрозам.

Таблиця 1

Схема комбінованої класифікації соціальних ризиків

Схеми комбінованої класифікації соціальних ризиків			
Класифікація за категоріями			
Природні	Техногенні	Економічні	Соціальні
За чинниками			
Ризики соцполітики	Ймовірнісні	Фізіологічні	Поведінкові ризики
За видами ризиків			
Еміграція	Старіння населення	Народження	Старість
За сферами діяльності			
Сфера відтворення населення	Сфера праці	Сфера доходів та витрат населення	Сфера послуг, торгівлі, транспорту та зв'язку
За рівнями			
Держава		Реґіон	
За потребами			
За територіальними умовами праці		За можливістю передбачення	
Звичайні умови	Екстремальні	Передбачувані	Непередбачувані

Дані сформовано з [1]

Аналіз ризиків прийнято поділяти на: кількісний та якісний. Кількісний метод, у відповідності до своєї назви, дає змогу виразити ризик цифрами, тобто у числовому та кількісному значенні охарактеризувати розміри окремого ризику та проектного ризику в цілому. За допомогою якісного методу ми можемо окреслити аспекти ризику: фактори, межі та види ризику. Кількісна методика оцінки ризику є традиційною та заключає в собі десяток методик.

Населення України станом на 01.01. 2020 р. становило 41 902,4 тис. осіб. З 1990–2020 рр. населення України скоротилося від 51 838,5 тис. осіб до 41 902,4 тис. осіб. Такі цифри стали наслідком великої смертності, що перевищувала народжуваність (на 39,1 тис. осіб), а в 2017 р. – більш ніж 200 тис., за даними Держкомстату України). Позитивна динаміка починається з 2010 року, однак, уже через декілька років, у 2015 році, фіксується різке падіння народжуваності (на 11,6%). Не дивно, що Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), визначає Україну лідером по деяких захворюванням. Лише 67% складає смертність населення від загального показника, через хвороби кровообігу. До переліку смертності від захворювань в Україні також відносять злоякісні новоутворення (в 2016 р. померло 79 тис. чоловік) та напади, суїциди, 20 ускладнення після операцій та багато іншого. Найстрашніше, що за здійсненням суїциду Україна, за даними ВООЗ, посідає 23 місце зі 172 країн світу. Гадаємо, що такий показник є негативно рівнопропорційним намаганням України стабілізувати демографію. Та найбільший фактор, що спричиняє зменшення населення – це розповсюджені ДТП. Загалом, від ДТП щорічно гине 4 тис. населення з причини, як зазначає ВООЗ, розпиття алкогольних напоїв за кермом, розмови по телефону, перевищення швидкості тощо.

Тими самими засобами подолання ризику можна назвати правову регламентацію, адже вона покликана вберегти соціально незахищене населення від небезпек. Тож у контексті подолання ризиків можна оцінити такі засоби як:

1. Соціальні гарантії, що передбачають регулювання відносин суспільства та правової регламентації щодо прав та свобод людини.
2. Соціальне страхування, що гарантує достатній рівень життя.
3. Соціальне забезпечення, що включає комплект соціально-економічних заходів щодо відшкодування наслідків ризику.
4. Соціальна допомога, суттю якої є одноразова виплата з метою подолання критичної життєвої ситуації.
5. Соціальна підтримка, що виступає своєрідною формою соціального захисту економічно активного населення.
6. Соціальні компенсації, націлені пом'якшення наслідків падіння рівня життя у працюючих та збільшення доходів до рівня мінімального споживання у непрацездатного населення.
7. Соціальні послуги, що є допомогою у пом'якшенні дій несприятливих життєвих обставин.

Світовий досвід управління ризиками базується на використанні адресної допомоги. Адресність – це надання соціальної допомоги найбільш нужденним громадянам або сім'ям з урахуванням матеріального стану та середньомісячного сукупного доходу, що підтверджується відповідними документами і перевіряється у ході обстеження матеріального стану осіб, у тому числі їх доходів. Тобто, сутність адресності полягає у забезпеченні підвищення доходу нужденних при мінімальних затратах та максимальній віддачі від витрачених засобів [6]. Якщо порівняти адресну допомогу з іншими засобами соціального захисту, то їх різниця полягає лише у тому, що адресність призначається лише громадянам з певними характеристиками, чіткої грані між поняттями немає. Досліджуючи аспекти адресної допомоги у різних країнах, було визначено такі критерії, за якими проходить розподіл країн на чотири групи [7]:

1. Країни, де домінують страхові принципи, а розміри виплат та допомоги пов'язані з індивідуальними страховими внесками (Німеччина, Франція, Бельгія, Люксембург).

2. Країни, де страхові принципи соціального захисту менш виражені, розміри допомоги і виплат більш відповідають індивідуальним потребам, а фінансування здійснюється в основному з податкових фондів (Великобританія, Данія, Ірландія).

3. Країни, що займають проміжну позицію між першими двома (Нідерланди, Італія).

4. Країни, де система соціального захисту знаходиться на стадії формування (Іспанія, Португалія, Греція).

Отже, система соціального захисту зарубіжних країн значно відрізняється від соціальної сфери України. Досвід європейських країн має велике значення як порадики в грамотному управлінні соціальною сферою, котру Україна повинна надолужити, аби стати поряд зі світовими лідерами.

Список використаних джерел:

1. Березіна С. Б. Соціальні ризики: чинники та напрями мінімізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук: спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / С. Б. Березіна ; Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи: НАН України, Київ, 2019. - 36 с.
2. Горемикіна Ю.В. Соціальний захист в Україні: первинні та вторинні соціальні ризики людського розвитку / Горемикіна Ю.В. // - 2017. – С. 276-286.
3. Економічний ризик: методи оцінки та управління: навч. Посібник / Васильєва Т. А., Леонов С. В., Кривич Я. М. та ін. – Суми. : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 208 с.
4. Чисельність населення України станом на 2020 рік /Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/>
5. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис / Нечосіна О. // Брошура підготовлена в рамках «Соціальні послуги в громадах – підтримка реформи соціальної політики в Україні». – 2019. – С. 4-16.
6. Кудлаєнко С. В. Адресна допомога як складова соціальної політики / Кудлаєнко С. В., Онофрійчук В. В. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2015. – №5.
7. Драч О. І. Застосування світового досвіду для використання адресної соціальної допомоги / Драч О. І., Онофрійчук В. В. // Ефективна економіка. –2015. - №5.

СЕКЦІЯ 7.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Zhovtobriukh Dmytro, étudiant de troisième année de la faculté de la technologie de l'information
Université nationale d'économie Simon Kuznets de Kharkiv, Ukraine

Responsable scientifique : Zhyla Ganna, Enseignante du département des langues
étrangères et de la communication interculturelle
Université nationale d'économie Simon Kuznets de Kharkiv, Ukraine

L'UKRAINE DANS LES PROCESSUS D'INTEGRATION GLOBALE

Le développement socio-économique élevé est impossible sans une coopération extérieure efficace, de sorte qu'aujourd'hui aucun pays n'est en mesure d'atteindre un niveau élevé de développement, ne s'appuyant que sur sa propre force et son potentiel scientifique et technique. De nombreuses études scientifiques consacrées à l'étude des processus d'intégration sont menées par d'éminents scientifiques étrangers et ukrainiens tels que J. Schumpeterian, J. Lambert, C. McMillan, T. Boyett, A. Amosha, V. Heyets, Yu. Makogon.

Au stade actuel de l'économie mondiale, le développement des processus d'intégration devient de plus en plus important. Atteindre l'objectif de ce processus et la participation effective de l'État aux activités internationales pertinentes des associations dépend directement du bon choix des priorités et des vecteurs de l'intégration.

L'objectif de cette publication est de présenter les perspectives et les problèmes liés à l'intégration ukrainienne dans les processus d'intégration globale.

Devenir membre de la division internationale du travail, l'Ukraine vise à y prendre une place méritée, développer des partenariats mutuellement bénéfiques avec d'autres pays et s'intégrer activement dans l'économie mondiale. L'un des principaux problèmes de l'activité économique extérieure du pays est l'adhésion dans l'organisation mondiale et régionale financière et monétaire, commerciale et économique. Au début de son existence indépendante, l'Ukraine est devenue membre du Fonds monétaire international, de la Banque mondiale, de la Banque européenne pour la reconstruction et le développement, de l'Organisation mondiale du commerce (OMC).

Les domaines prometteurs de la coopération économique régionale sont à l'Est (ex-URSS), au sud (région de la mer Noire) et à l'ouest (Europe centrale et occidentale). Il semble que l'Ukraine ait été confrontée à un choix: UE ou rapprochement avec l'ex-URSS. Traditionnellement, on peut parler de la scission de la société ukrainienne, l'Occident et le Centre de l'Ukraine soutiennent l'adhésion à l'UE et le Sud et l'Est de l'Ukraine soutiennent l'adhésion à l'union douanière. Dans le même temps, la majorité de nos citoyens est convaincue que l'Ukraine devrait déménager en Europe [1].

Voici les arguments les plus courants en faveur du rapprochement avec l'Union douanière. Le premier argument est que l'Ukraine et les pays de la CEI ont beaucoup en commun: à peu près le même niveau du développement, de la technologie, du passé commun, il sera donc plus facile de s'entendre sur des questions clés et d'en tirer d'autres avantages socio-économiques. Le choix de l'union douanière est relativement plus facile pour le gouvernement. En réalité, la Russie n'a pas besoin de réformer la justice, de contrôler la qualité des produits, etc. Le deuxième argument est que l'Ukraine est située au carrefour entre l'Est et l'Ouest et elle est obligée de l'utiliser autant que possible. Les tentatives d'équilibre entre l'Europe et la Russie ont été observées depuis

l'époque de l'indépendance ukrainienne. Mais toutes les tentatives ont échoué. L'Ukraine a perdu son poids politique et économique et elle n'est pas en mesure d'utiliser sa position privilégiée. Le troisième argument est que l'Ukraine ne renoncera pas à ses intérêts nationaux et ne sera pas capable de mener ses politiques commerciales et économiques. Mais la Russie n'a jamais considéré l'Ukraine sous l'angle de l'égalité. La Russie a toujours vu l'Ukraine en tant que sa partie intégrante. Cette adhésion renforcera la position de la Russie dans ses relations avec l'Union européenne et sur la scène internationale, en particulier - en Eurasie. En outre, l'économie de la Russie, de la Biélorussie et du Kazakhstan n'est pas compétitive sur le marché mondial. Les produits ne sont pas vérifiés correctement, les entreprises ne disposent pas d'une base matérielle suffisante pour produire des biens de qualité et le climat d'investissement n'est pas attrayant. En rejoignant l'Union européenne, l'Ukraine bénéficiera d'un certain nombre d'avantages: l'investissement de l'Ouest, le système de contrôle de la qualité des produits entrera en force, et près de 500 millions de consommateurs seront ajoutés au marché, ainsi l'économie ukrainienne sera compétitive sur le marché mondial à long terme [2].

Que se passe-t-il en cas de signature d'un accord d'association avec l'UE? Les opportunités favorables comprennent l'amélioration de l'accès des biens et services ukrainiens au marché de l'UE, l'augmentation des investissements occidentaux dans l'économie d'Ukraine, le volume croissant du commerce bilatéral, le rapprochement de la législation ukrainienne avec celle de l'UE. Mais il y a certains risques: des coûts importants à mettre en œuvre les exigences de l'accord, la montée du chômage, la sortie du marché du travail du pays, l'oppression des producteurs nationaux sur le marché intérieur, la détérioration des relations économiques avec la Russie.

Formant ainsi la politique d'intégration, l'Ukraine devrait se rapprocher des pays européens en développant des relations économiques internationales, profiter de la participation active à la coopération internationale et à la division internationale du travail.

Les références:

1. Гальчинський А.С., Геєць В.М., Бабенко С.Г., Базилюк Я.Б. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2004-2015) *Шляхи європейської інтеграції* // Національний інститут стратегічних досліджень. - К.: Інститут економічного прогнозування НАН України, 2011. - 416 с.
2. Макаричев А. *Федералізм та регіоналізм: європейські традиції, російські перспективи* // Поліс. - 2012. - № 5. - С. 152-155.

Anastasiia Tsven, undergraduate student of the Faculty of International Relations
National Aviation University, Ukraine

Research advisor: Iryna Sandoenko, Senior Lecturer of the Department of Foreign
Languages of the Faculty of International Relations
National Aviation University, Ukraine

STUDENT MIGRATION AS PART OF INTELLECTUAL MIGRATION IN AN ERA OF MODERN GLOBALIZATION

One of the special trends of modern human development is the process of globalization, which is growing rapidly. Globalization has a significant impact on the spheres of economic activity of the world community, creating a different nature and forms of international relations. An equally important aspect of the global economy is the globalization of production factors, the prosperity of international institutions such as the global financial market, the global technology and innovation market, but the labor market is the most important among them. It is also worth considering that, on the one hand, labor migration is only positive for industrial development, since it attracts an inexpensive labor resource that can compensate for the outflow of labor in a particular country. On the other hand, international labor migration offers the opportunities for rapid modernization of societies in certain countries by attracting foreign high-tech and innovative capacity, carried by highly qualified personnel [1].

The rapid spread of migration processes, in particular labor migration, is one of the most controversial features of the modern world. Loss of highly qualified emigrants and, at the same time the inevitable growing demand to attract educated prospective immigrants, have a significant impact on the economies of many countries, including Ukraine. The study of the current state and prospects of further intellectual and student migration processes is relevant both from the side of theoretical generalizations and for practical purposes as student migration is part of intellectual migration.

It is also important to note that there have been significant changes in the scale and nature of student migration in the context of the spread of COVID-19. If the introduction of a visa-free regime with the countries of the European Union significantly facilitated the departure of students outside Ukraine, then the measures taken by the EU countries to prevent the spread of coronavirus have become a significant problem for many people. This created prerequisites for changing the nature of external student migration with a general restriction on the number of migrants. Changes in the conditions of external intellectual migration have also affected the dynamics of its motivational factors [2].

University students are a special social group of young people that represents the future today, they are a conductor of values in the future, and they determine what this future will be like. That is, university students, being a highly educated and highly cultured part of society, act as an innovative reserve of the society as a whole, they bear the potential of future political, cultural and economic transformations. Modern migration processes in the student environment are primarily due to the uneven development of various territories and societies in terms of the level of information and communication technologies of education.

One of the most contested issues in migration concerns the economic impacts of emigration of high-skilled individuals ('brain drain'). Brain drain is a slang term indicating substantial emigration or migration of individuals. A brain drain can result from turmoil within a nation, the existence of favorable professional opportunities in other countries, or from a desire to seek a higher standard of living. In addition to occurring geographically, brain drain may occur at the organizational or industrial levels when workers perceive better pay, benefits, or upward mobility

within another company or industry [3]. Traditionally brain drain has been considered to have detrimental effects on sending countries because it causes shortages of high-skilled individuals in certain key professions (doctors, engineers etc.). These shortages are confirmed by many empirical studies, such as the analysis of the IMF (2016) [4] for Eastern Europe after 2000. In some cases, emigration may lead to ‘brain waste’ if skilled migrants and students are employed in the receiving countries in jobs much below their qualifications [5].

In accordance with the CEDOS analytical center, the growth dynamics of the number of Ukrainians studying at foreign universities from 2009 to 2016 was 129%. There are no exact statistics on how many Ukrainians study abroad. According to the analytical center, as of 2017, more than 77 thousand Ukrainians were students in other countries. Most often, students go to Poland, Russia, Germany, Canada, the Czech Republic, Italy, the US, Spain, Austria, France, etc. They are these countries that have brought together more than 90% of all Ukrainians studying abroad [6]. And the number of those who go to study in other countries is constantly growing. Ukrainians are offered free training or scholarships, internships and continuous development. In the future, most of these students will continue to work abroad, and the economy will lose skilled workers, which will negatively affect the GDP and overall development of the Ukrainian economy.

Based on the conducted voluntary response survey of the first-, second-, third-, and forth-year undergraduate students of the Faculty of International Relations of the National Aviation University, we obtained the results that allowed us to get a general idea of whether students are interested in studying abroad or if they are planning to find a job in Ukraine after their studies. To the question ‘Are you planning to continue your studies abroad?’ (fig.1) more than half of the students (60%) replied that they would like to, but are not sure, 32% gave a positive answer with only 8% of respondents being not interested.

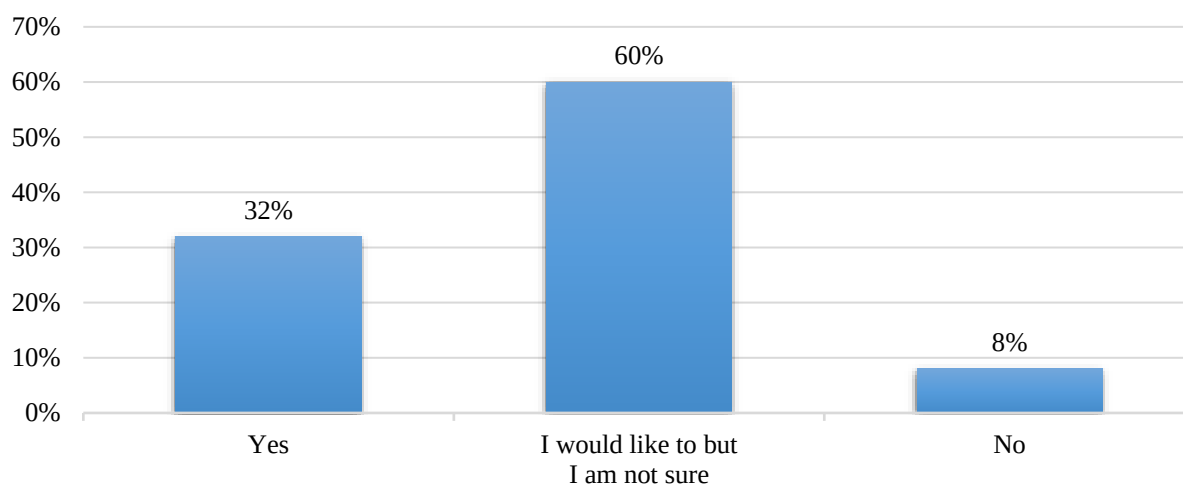

Fig.1. Are you planning to continue your studies abroad?

Many studies prove that students want to go to study in another country due to the fact that there is a higher standard of living there and the education is considered to be of higher quality according to the numerous global ratings of universities, it is easier to realize one's potential and generally explore the world. Answers to the question ‘If you studied abroad, would you return to Ukraine to work?’ (fig. 2) showed that 28% will return home, 58% don't know for sure and 16% don't plan to return. The most significant factor that can encourage the return of a student to Ukraine is a well-paid job (44%), the second place is the opportunity to initiate changes in Ukraine (40%) with a prestigious job being the least important incentive (16%) (fig. 3).

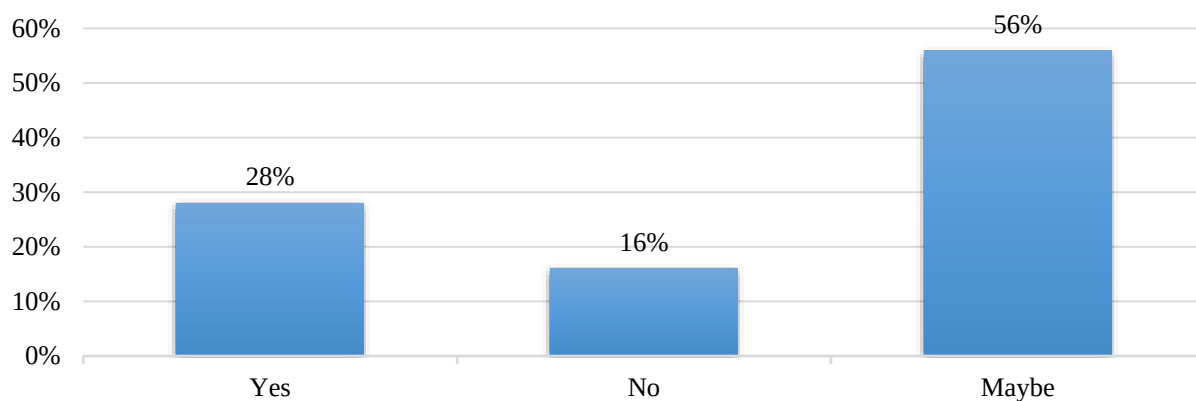

Fig.2. If you studied abroad, would you return to Ukraine to work?

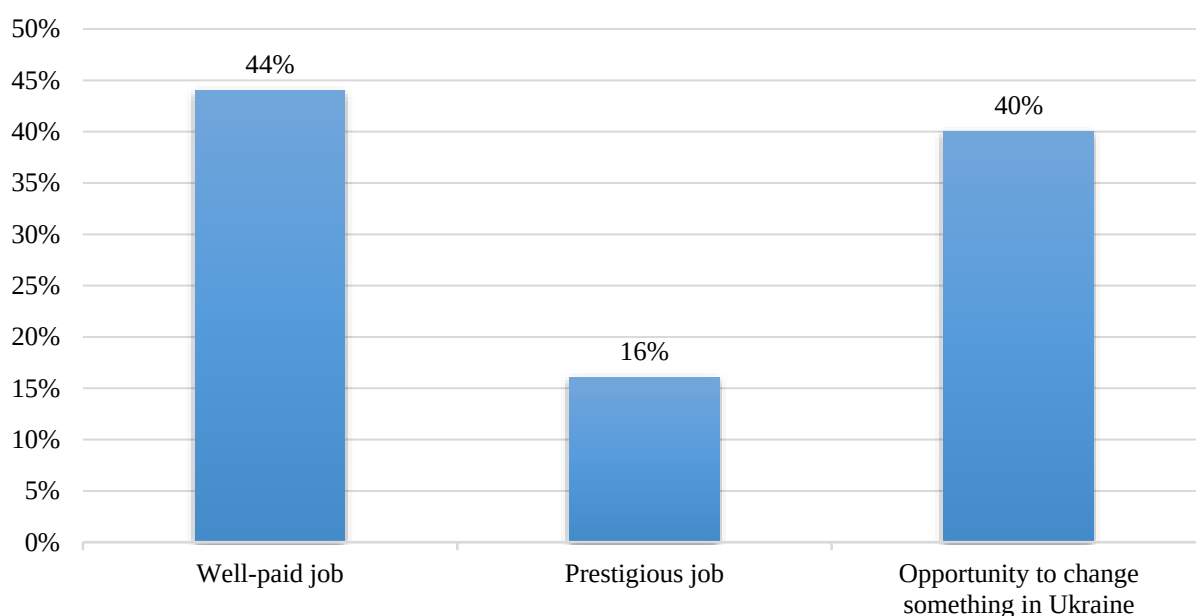

Fig.3. What factors may attract you to return to Ukraine?

Analyzing the results of the survey, we can assume that the level of interest of Ukrainian students in studying abroad is rather high. The establishment of educational standards and the growing availability of foreign educational programs contribute to the growth of the number of students who would like to study or work abroad. Thus, the process of internationalization of education is one of the main factors of student migration, which makes it one of the fastest growing flows of international student migration today.

In conclusion, it should be noted that the phenomenon of educational emigration of Ukrainians occupies a significant place in the modern world. Given the scale, as well as the significant potential impact of emigration on the country's economy, it is advisable to implement a number of measures that should minimize negative effects. The emigration of qualified personnel and students from the country of origin, that is, 'brain drain', reduces the quality of the law of capital and the competitiveness of the country. It is necessary to develop a system of measures that will contribute to effective educational mobility with positive effects for Ukraine's economy. It is also necessary to create competitive incentives (high salary, social guarantees, a high level of labor protection etc.) for university graduates in Ukraine which can increase the percentage of young people returning to Ukraine.

References:

1. International Educational Migration in the New Wave of Globalization 2020. Retrieved from: <https://www.igi-global.com/chapter/international-educational-migration-in-the-new-wave-of-globalization/237470>
2. Nikolaiets, K., Yasko, Y. and Nikolaiets, O. (2020), “Motivational factors of external labor migration of ukrainian population”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 10, pp. 34–38. Retrieved from: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4756&i=5>
3. Definition of ‘brain drain’. Investopedia. Retrieved from: https://www.investopedia.com/terms/b/brain_drain.asp
4. IMF World Economic Outlook (WEO). Retrieved from: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/update/01/>
5. The Impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy 2020. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/publications/impact-labour-migration-ukrainian-economy_en
6. Website of the analytical center CEDOS. Retrieved from: <https://cedos.org.ua/>

Anna Kishchuk, undergraduate student of the Faculty of International Relations
National Aviation University, Ukraine

Research advisor: Iryna Sandoenko, Senior Lecturer of the Department of Foreign
Languages of the Faculty of International Relations
National Aviation University, Ukraine

THE INFLUENCE OF SOFT POWER ON THE MODERN UKRAINIAN YOUTH: THE CASE STUDY OF AMERICA HOUSE KYIV

Nowadays, there are different ways to influence people, society and politics such as hard and soft power. The most common is soft power. This term was first introduced by the American political scientist Joseph Nye in his books “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power” and “Soft Power: The Means to Success in World Politics”.

The method of soft power works indirectly and diplomatically as opposed to hard power where military and economic means of influence are used, whereas the soft power works through information, culture, language, ideology and values to impact and satisfy certain interests. Both powers are aimed at the same goal, but the methods of operation are different.

Soft power is the ability to change the behaviour of others by spreading one's values to them. In addition, all people in the world feel a soft power effect, but do not pay attention to. It is considered that the impact has positive and negative sides. Moreover, they play their own roles in the society [1]. The author of the paper focuses her attention on the positive side of the influence.

A policy of soft power requires certain institutions that become intermediaries between the government as an originator and another one or the society as a performer. There are numerous organizations around the world that promote their culture; one of them is America House Kyiv. This is the program of the US Embassy in Ukraine. This institution has been operating in Kyiv since 2015 [2].

America House provides different events such as meetings of the English speaking club, art exhibitions, concerts, theatre performances, various discussions, experts' speeches, seminars, film nights. The organization pays considerable attention to the technological advances. The institution has a centre of technical innovations which is called the Maker Space. This place is equipped with 3D printers for practical training [3].

Ukrainians can learn more about American traditions, history and holidays by attending the events organized by that cultural institution. It is space for creativity, innovation and collaboration between cultures. Participants are encouraged to think creatively, outside the box and invent something new. The atmosphere is favourable for social interaction which provides new acquaintances and cooperation. Both new visitors and those who have already gained experience of attending the America House's events feel welcomed and heard.

The advantage of America House is that taking part in any event is free of charge. It means that everyone who is willing can become a participant in this cultural space.

Due to the pandemic, the institution shifted to online events thus its activities have not been interrupted by the external factors. Online meetings have been held since March 2020 on various Internet resources giving Ukrainians from all over the country the opportunity to take part in the events without leaving home. Also America House runs its blog on Facebook, where participants can find not only news about the organization and the schedule of events, but also engaging posts about prominent people and traditional holidays. It should also be noted that the institution conducts live broadcasts with various dignitaries such as representatives of the diplomatic corps, experts in different fields, and social activists [4].

The cultural organizations such as America House in Kyiv provide vast and useful knowledge that participants might need in their future lives. Such knowledge could also become a force to implement some necessary changes the Ukrainian society needs for further development. That being said, it is significant to determine a degree of American soft power impact on Ukraine's young people.

To study the level of such influence we organized a survey of the first, second- and fourth-year students of the Faculty of International Relations at the National Aviation University who have been attending the sessions of the Virtual Speaking Club and American Studies Club delivered by America House Kyiv. We asked how they estimate this impact. The results show that more than half of the surveyed students, namely 56.3 per cent, consider this process to be natural. Less than half of the respondents i.e. 40.6 per cent, answered that the influence has a positive effect on Ukraine. It means that the negative effect of American Soft Power in our research is not pronounced. Based on the previous question, the next one was about replacing the Ukrainian culture with the American one and whether the students are aware of it. The largest number of votes (53.1%) claimed that Ukraine has its own identity in this regard. Others (43.8%) believe that the American culture has replaced the Ukrainian culture only partly. Students were also asked how often they attend a soft power institution, America House. The survey found out that the majority of students (43.8%) attended these events a few times per semester. 28.1 per cent of respondents visit America House weekly and the same number attend it several times a month. It proves that soft power operates through its institutions whereas the attendance of almost half of the surveyed students is not regular.

In conclusion we would like to emphasize that soft power is the integral part of influencing the international relations through the cultural aspects. America House as a soft power institution pursues such a policy. According to our research, Ukrainian students believe that the American impact has a beneficial effect on the Ukrainian culture. Therefore attending America House's events might be considered to be a good opportunity to improve one's skills and knowledge. The advantages are evident and it is the main reason for cooperation between cultures.

References:

1. Mykola Kapitonenko. "Soft power" in modern global politics: theoretical aspects. article 2010, Vol 2, No 94: Actual Problems of International Relations. Retrieved from: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/705>
2. US Embassy in Ukraine: Education and culture: America House Kyiv. Retrieved from: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/america-house-kyiv-uk/>
3. America House Kyiv: Events. Retrieved from: <https://www.americahousekyiv.org/>
4. Facebook: America House Kyiv. Retrieved from: https://www.facebook.com/pg/americahousekyiv/about/?ref=page_internal

СЕКЦІЯ 8.**ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО****Марковська Дар'я Андріївна***Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна***ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ У СФЕРІ ДОКУМЕНТООБІГУ
ТА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ**

Сучасне суспільство суттєво відрізняється від того, яким воно було ще десять років тому. Науковий прогрес не стоїть на місці і ми майже щодня стаємо свідками нової цифрової історії. На сьогоднішній день вже майже не залишилось юридичних процесів, що здійснювалися б виключно у паперовому вигляді. А якщо такі і лишилися – ймовірно, що вже дуже скоро ця ситуація зміниться і люди матимуть змогу укласти всі необхідні правочини, вступати у шлюб, посвідчувати заповіти та виконувати всі інші юридично значущі функції дистанційно, оскільки процес цифровізації нашого життя продовжує набирати обертів.

Найважливішим, на мою думку, в процесі цифровізації як юридичної діяльності, так і впровадження технологій в усі сфери життя в загальному є спроможність держави та суспільства якнайшвидше та ефективніше адаптуватись до таких змін. Як слушно зазначає Ю. М. Оборотов «стійкість держави залежить не тільки й не стільки від організації держави, її інституціоналізації, скільки від тих цінностей і цілей, якими керуються правителі та підвладні, які неминуче «форматують» нормативні приписи, створюючи на їхній базі специфічні форми професійної активності. Від того, наскільки культурно обумовлені комунікативні зв'язки, спроможні адаптувати державу до змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі, залежить не тільки сьогоднішнє буття держави, а й її подальше життя або загибель» [1, с. 226]. Однак це має бути не просто пристосування до нових викликів сучасності, а воно у свою чергу має переслідувати конкретну мету – забезпечити можливість реалізації прав та свобод людини і громадянина, покращити рівень життя та відповідно добробут громадян.

Законодавчі основи функціонування діджиталізації в Україні закріплені Положенням про Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), яке було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України No 856 від 18 вересня 2019 р. В межах даного нормативно-правового акту визначено, що основними завданнями Мінцифри є формування та реалізація державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтегрованості, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації та інвестицій в ІТ-індустрію; у сфері розвитку ІТ-індустрії [2, п. 3]. Таким чином, проаналізувавши дане положення, ми можемо виокремити, що зокрема юриспруденція в результаті технологічного розвитку найбільш впливу зазнала в частині таких її складових як документообіг та сфера надання юридичних послуг, а також такий технологічний прогрес призвів до появи так званих цифрових прав, механізм реалізації та захисту яких сьогодні, на мою думку, потребує особливої уваги та вдосконалення.

Найбільш яскравим прикладом цифровізації документообігу є різноманітні електронні реєстри, наприклад, Єдиний державний реєстр судових рішень або Єдиний реєстр довіреностей, посвідчених у нотаріальному порядку. Це офіційні бази даних, на яких зберігаються електронні версії документів. Все більшої популярності на сьогодні також набуває застосунок із цифровими документами та портал із публічними послугами «Дія». Відповідно до статистичних даних, поданих Міністерством цифрової трансформації, Кількість користувачів українського електронного сервісу державних послуг застосунку «Дія 2.0» станом на лютий 2021 року наблизилася до 4 мільйонів. У середньому на день застосунком користуються 220 тис. осіб, які поширюють копії документів та пред'являють QR-код. З одного боку, такі нововведення значно полегшують життя громадянам щодо отримання державних послуг, оскільки всі документи особи завжди при ній в електронному форматі і зберігаються в межах даного застосунку. Проте з іншого боку, виникає питання щодо необхідності посилення захисту персональних даних, доступ до яких отримує даний електронний сервіс.

З кожним днем збільшується кількість справ, пов'язаних з втручанням держави у приватність своїх громадян. Не оспорюючи можливість такого втручання, ЄСПЛ неодноразово розглядав питання дотримання державами умов ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме: здійснення такого втручання у відповідності до закону, його необхідність у демократичному суспільстві та законна ціль: інтереси національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, запобігання заворушенням чи злочинам, захист здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [3, ст. 8]. Існує навіть відповідна судова практика, коли особи оспорювали право незаконного використання їхніх персональних даних органами державної влади. Наприклад, справа Big Brother Watch та інші проти Сполученого Королівства стосувалась електронного спостереження з боку розвідувальних служб Сполученого Королівства за великою кількістю компаній, неурядових організацій та фізичних осіб. Ключова увага у цій ситуації була приділена можливості зловживань з боку держави. У своєму рішенні Суд зазначив, що саме по собі масове перехоплення інформації державними розвідувальними службами не вважається порушенням права на приватність, оскільки воно є важливим засобом для досягнення законних цілей, враховуючи поточний рівень небезпеки як з боку терористичних організацій, так і в контексті скоєння тяжких злочинів. Разом з тим, на думку суду, критерії пошуку та фільтри відбору, які використовуються для обробки такої інформації, повинні піддаватись незалежній перевірці та нагляду, а гарантії, що регулюють вибір перехоплених даних для аналізу, мають бути посилені [4].

Оскільки випадки крадіжки персональних даних громадян як з боку органів державної влади так і з боку окремих зловмисників трапляються дедалі частіше, вважаю, що необхідно вжити рішучих заходів та реформувати порядок забезпечення конфіденційності приватної інформації громадян. Зокрема, по-перше, необхідно посилити механізм захисту приватної інформації осіб на рівні таких баз даних та застосунків. Наприклад, можна зробити ідентифікацію за фото, яке робиться в момент, коли особа бажає отримати доступ до відповідних даних. Таким чином зловмисники не зможуть відтворити зовнішність іншої людини і це значно зменшить, якщо не зведе нанівець взагалі можливість крадіжки персональних даних з одного боку, а з іншого – допоможе слідству при встановленні особи порушника, який бажав заволодіти чужими даними. По-друге, варто також приділити увагу відповідальності за вчинення такого роду злочинів. Наприклад, відповідно до ч. 188³⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення максимальною мірою притягнення до відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних є накладення штрафу [5, ст. 188³⁹]. А в межах кримінального законодавства взагалі не передбачено окреме нормативне положення щодо захисту

персональних даних осіб. Таким чином до кримінальної відповідальності можна притягнути лише на підставі статті 182 Кримінального кодексу України, що має назву «Порушення недоторканості приватного життя» і передбачає максимальну санкцію у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років [6, ст. 182]. Отже, було б непогано доповнити Кримінальний кодекс України положенням про захист персональних даних та в межах такого доповнення передбачити різнорівневу відповідальність, тобто щоб обсяг кримінальної відповідальності залежав від важкості вчиненого діяння в даному конкретному випадку..

Отже, процес цифровізації документообігу має як переваги так і недоліки, що були наведені попередньо. Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [7, ст. 3]. Таким чином держава зі свого боку повинна вжити усіх необхідних заходів для посилення механізмів захисту персональних даних, що громадяни нашої держави могли почувати себе у безпеці як в їхньому побутовому житті так і в мережі-інтернет, де зберігаються їхні приватні дані.

Список використаних джерел:

1. Оборотов Ю. Н. Содержание аксиосферы государства. Актуальные проблемы державы и права. 2008. Вып. 40. С. 223–231.
2. Питання Міністерства цифрової трансформації [Електронний ресурс]: Постанова від 18 вересня 2019 р. / Кабінет Міністрів України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п>
3. Конвенція Про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] від 04 листопада 1950 року. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. CASE OF BIG BROTHER WATCH AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Big%20Brother%20Watch"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-186048"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] від. 07.12.1984 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
6. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 No 254к/96-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Зибіна Анастасія Сергіївна, студентка юридичного факультету

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Наливайко Л.Р., д-р. юрид. наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

КОРУПЦІЯ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Для гармонійного розвитку суспільства і держави необхідно забезпечити прозоре та ефективне регулювання суспільних відносин, як публічно-правових, так і приватно-правових. Особливої актуальності механізм налагодження має у зв'язку із активізацією глобалізаційних тенденції в Україні та їх наслідків. Однак, сьогодні на розвиток нашої держави здійснюється деструктивний вплив такого суспільно негативного явища як корупція, яка дезорганізує роботу політичної, економічної, соціальної та інших сфер життя суспільства і держави. До того ж, вона загрожує демократичним основам функціонування України, серед яких – охорона і захист прав і свобод людини і громадянина.

Зазначена проблема є актуальною, а пошук шляхів її вирішення – дискусійним у науковому співтоваристві. Зокрема, наукові розробки щодо протидії корупції були здійснені у роботах таких науковців, як І. Христич, А. Редько, Б. Леонова, А. Новакова, А. Дудоров, В. Хашева тощо. Для усунення негативних наслідків корупції необхідно задіяти всі засоби, методи та способи впливу на вказану групу правопорушень. Вирішення такого значного для України питання повинно базуватися також взаємній роботі органів місцевого самоврядування та громадян, оскільки протидія зазначеному явищу має особливе значення під час виявлення та ліквідації наслідків на локальному рівні.

Використання корупційних механізмів призводить до кримінальних правопорушень, серед яких найбільш розповсюдженими є крадіжка та нецільові витрати коштів із державного бюджету, а також загальносоціальні негативні наслідки, серед яких знищення державних підприємств та ліквідації цілих галузей, що мають стратегічне значення для розвитку національної безпеки та економіки. Останнім часом соціальні, економічні та політичні наслідки зловживання владними повноваженнями спричиняють деструктивні наслідки не тільки у межах держави, але й впливають на міжнародну стабільність.

Незважаючи на існуючу загрозу, боротьба з корупцією в даний час обмежується дебатами в публічних ЗМІ, а значні скандали, пов'язані з підкупом та зловживаннями державних службовців та службовців, є лише частиною системного явища корупції. Як результат, корупція сприймається в органах влади та адміністрації та через засоби масової інформації та суспільство як незаконна або аморальна економічна діяльність, пов'язана з отриманням коштів або матеріальних досягнень лише суб'єктами державної влади [1, с. 14].

Ефективна профілактика, тобто превентивна діяльність, та боротьба з корупцією і її наслідками – пріоритетні завдання держави та інститутів громадянського суспільства. Їх значення актуалізується тим, що корупція провокує і загострює сучасні кризові явища і, як результат, негативно впливає на всі сфери суспільного життя, руйнує основи розвитку демократичної, правової та соціальної держави.

На жаль, нині корупційна практика в Україні сприяє розвитку дестабілізації економічної, політичної та соціальної сфер. Чинним законодавством корупцію визначено як зловживання державними посадами для приватної вигоди. Корупція, яка є етичним порушенням з боку державних службовців, включаючи обраних (політиків) та призначених (державних службовців) створює серйозний виклик довірі громадськості. Корупція існує майже у всіх структурах державного управління, державних та приватних установах, організаціях та виробництві. Пошук ефективних методів протидії зазначеному явищу, які

допомогли б мінімізувати наслідки та вплив корупції на суспільні відносини, є складним та багатоаспектним. Однією з причин такої ситуації є неефективність реформи органів державної влади (розподіл повноважень, спрощення процедур надання адміністративних послуг тощо).

Впровадження антикорупційних програм вказує на необхідність підвищення рівня правових та економічних знань, умінь та навичок у осіб, наділених повноваженнями для протидії корупції та правопорушенням, які з нею пов'язані. Саме тому залишається надзвичайно важливим підвищення ефективності впровадження антикорупційних програм [2, ст. 60].

Корупція починається із заміщення інтересів та цілей держави та суспільства інтересами чиновників і вчиняється внаслідок навмисного, незаконного використання, зловживання своїм статусом чиновниками, прав та повноважень, наданих їм для власного збагачення. Виходячи з вищевикладеного, корупція – це зловживання службовим становищем з метою одержання, або обіцянки одержання невинновданой переваги [3, с. 22].

Отже, сучасний стан ситуації протидії корупції в Україні призводить до дезорганізації роботи публічної влади, а також зниження правової свідомості та культури у населення. Як наслідок, унеможлиблюється динамічний демократичний, правовий та соціальний розвиток суспільства і держави. Зважаючи, що корупція має глобальний характер, тобто її негативні наслідки впливають не тільки на нашу державу, ускладнюється міждержавна співпраця у сфері забезпечення миру і безпеки людства.

Список використаних джерел:

1. Армаш Н. Політична корупція – феномен сучасного державного управління. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Право. Вип. 2.* 2017. Ст. 12-17.
2. Баран М.П. Запобігання та протидія корупції. 2012. Ст. 91.
3. Беглиця В. П. Проблеми розуміння дефініції "корупція" та причини розповсюдження цього явища в Україні Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Державне управління. Вип. 237. 2014. Ст. 21-26.

Савощак Ірина Миколаївна, здобувач вищої освіти юридичного відділення
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

Науковий керівник: Гелецька Ірина Олександрівна, канд. юрид. наук, заступник
директора з навчальної, наукової роботи та м/н співробітництва
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

ОБМЕЖЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Поява пандемії COVID-19 зумовила внесення змін у різні сфери діяльності суспільства. Внаслідок цього, виникло багато оспорюваних та проблемних аспектів, які проявлялися у обмеженні конституційних прав та свобод людини, відсутності захисту держави.

Окрім Конституції України [1], особисті немайнові права людини знайшли своє закріплення ще у Цивільному кодексі України (далі— ЦК України) [2], адже вони визначають зміст та спрямованість діяльності держави. Так, книга друга даного нормативно-правового акту, містить положення, що закріплюють поняття, види, зміст, перелік та тлумачення відповідних прав немайнового характеру фізичних осіб. Як зазначає Пустовіт М. Ж. «Сутністю основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в Україні є свобода виявлення волі, інтересів, можливості певної поведінки, діяльності, певних дій в соціальній сфері» [3, 119]. Також громадські права гарантують законну захищеність людини від втручання держави у її особисте життя, забезпечують певну незалежність особистості. Крім того, у ст. 271 ЦК України вказується, що фізична особа може вільно визначати свою поведінку у сфері приватного життя [2]. Саме тому, після введення жорстоких обмежень, громадяни почали апелювати порушення особистих прав, що являє собою цілком логічне явище. Адже не кожен зрозумів необхідність введення заборон, які ніколи раніше не мали правового закріплення.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [4] було запроваджено загальнодержавний карантин. Так, обмеження стосувалися наступних сфер:

— право на повагу до приватного життя, що проявлялося у обов'язку носити документи, які посвідчують особу та підтверджують її громадянство (ст. 297, 301 ЦК України);

— право на свободу пересування обмежувалось заборонаю відвідувати парки, сквери, зони відпочинку, дитячі майданчики, а також пересуватися групою у складі не більше 2-ох осіб (ст. 313 ЦК України);

— право на свободу та особисту недоторканість — поміщення громадян України на обсервацію (ст. 288, 289 ЦК України);

— право на мирні зібрання — заборона проведення релігійних, спортивних, культурних масових заходів (ст. 315 ЦК України);

— право на медичну допомогу — припинення проведення планових операцій (ст. 284 ЦК України)

— право на вибір роду занять — заборона працювати закладам громадського харчування, торговим центрам тощо (ст. 312 ЦК України).

Окрім вищезазначених прав, обмеженню підлягали і ряд інших, які безпосередньо не зазначені в ЦК України, але містяться у Основному законі держави — Конституції. Наприклад, право на освіту — заборона відвідувати навчальні заклади.

Аналізуючи Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, а зокрема ст. 8, 9, 10 та 11, яскраво вбачається той аспект, що особисті немайнові права можуть обмежуватись у випадках встановлених законом та в інтересах національної або громадської безпеки [5]. Також ст. 15 даного міжнародного акту закріплює наступне: «будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [5].

Практика ЄСПЛ зводиться до того, що держави при встановленні обмежень особистих немайнових прав громадян повинні враховувати наступні фактори:

- обставини, що призвели до виникнення такої ситуації;
- характер та зміст прав, що обмежуються;
- доцільність запровадження спеціального законодавства;
- забезпечення гарантій відновлення обмежених прав.

Отже, аналізуючи міжнародне та вітчизняне законодавство, практику ЄСПЛ, можна стверджувати, що певні обмеження особистих немайнових прав фізичних осіб — цілком законні та покликані на забезпечення громадської та національної безпеки. Проте, існують певні неправомірні звуження свобод та інтересів, які призводять до зловживань. Наприклад, відповідно до ст. 284 ЦК України «Фізична особа має право на надання їй медичної допомоги» [2], але із запровадженням карантинних обмежень було скасовано проведення планових операцій. Більше того, медичні працівники відмовлялись від госпіталізації осіб із коронавірусною інфекцією, що яскраво висвітлювалось у засобах масової інформації. Саме тому реалізація ст. 24 Конституції України, яка закріплює рівність громадян, зійшла нанівець.

Україна, беззаперечно, повинна оперативного реагувати на нові світові виклики, але слід не забувати і про інші проблеми, які існували до цього часу та потребують своїх шляхів вирішення.

Незважаючи на те, що у інших державах вводились більш жорстокіші обмеження, не варто використовувати виключно міжнародний досвід. Лише після розроблення та запровадження дієвого механізму обмежень, можна досягнути балансу між безпекою суспільства та реалізацією як особистих немайнових, так і майнових прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР / Верховна рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.03.2021).
3. Пустовіт М. Ж. Основні соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні. *Реформування правової системи України: проблеми і перспективи розвитку в контексті Європейський інтеграційних процесів*: зб. матеріалів доп. учасн. міжнар. наук.- практ. конф., 28-29 квітня 2004 р. Київ: Національна академія управління, 2004. Ч. 1. 704 с.
4. Про запобігання поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів від 11 березня 2020 р. №211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.03.2021).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1991 р. Дата оновлення: 02.10.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 22.03.2021).

Величко Олександра, студентка

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Зуб О.Ю., асистент кафедри цивільного, господарського та фінансового права

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДАНИХ ЯК ЗАСОБУ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Одним із способів доведення змішування чи навпаки різності певних товарних знаків у справах про захист прав інтелектуальної власності є приведення як доказу соціологічного опитування. Господарський процесуальний кодекс України не містить вичерпного переліку можливих доказів, що можуть використовуватись в господарському судочинстві, а тому можливість використання соціологічного дослідження не є забороненою.

У справі № 910/9610/18 За позовом Дочірнього підприємства "Кондитерська корпорація "РОШЕН" про визнання права власності на знак для товарів і послуг експерт при формуванні свого висновку, щодо поставлених йому питань керувався результатами соціологічного опитування проведеного Центром соціальних технологій «Соціополіс» «Визначення рівня відомості серед споживачів елемента для пакування тортів у вигляді червоної стрічки із золотим або жовтим написом та оцінка споживачами ступеню схожості упаковок продукції з вказаним елементом пакування» [1]. На підставі даного опитування та наявних матеріалів у справі експерт дійшов висновку, що позначення за заявкою № m201710458 мало розрізняльну здатність на дату подання даної заявки - 13.05.2017, та набуло розрізняльної здатності внаслідок його використання. Даний доказ був прийнятий судом до розгляду, що свідчить про можливість і дієвість такого засобу доказування в даній категорії справ.

В іншій справі, що розглядалася Апеляційною палатою *EUIPO* за заявою компанії *Shoe Branding Europe BVBA* до компанії *Adidas* останньою було надано 23 соціологічних опитування як доказ власної позиції, суд визнав 18 з них недопустимими доказами, але на підставі некоректних питань, що були задані респондентам, 5 інших опитувань слугували належними доказами по справі [2]. Таким чином, можна стверджувати, що соціологічні опитування прийняті судом в якості доказів. Але існує і ряд проблемних аспектів застосування таких доказів. Слід зазначити, що у відсутності єдиної затвердженої методики проведення соціологічних досліджень з питання про подібність товарних знаків, а також єдиної практики оцінки результатів таких досліджень судами, використання даного докази, як правило, породжує дискусії щодо його необхідності, допустимості, належності, достовірності, достатності та інших аспектів, в залежності від конкретної справи. Не виключено також і можливість фальсифікації таких результатів на користь тієї сторони, яка таке опитування замовила, а тому вбачається необхідним запровадження в законодавчій системі нормативного регулювання проведення та застосування таких опитувань, переліку дослідницьких центрів, що можуть їх проводити, а також певної судової практики з обґрунтуванням належності чи неналежності такого доказу в судовому рішенні.

Для аналізу досвіду застосування соціологічного опитування в якості доказу слід звернутися до практики зарубіжних країн, а саме США. Застосування таких доказів

регламентується «Федеральними правилами доказування», де зазначається, що задовільною основою для формування допустимих доказів є громадська думка [3, р. 475]. Також у цих правилах зазначено, що переконливими є результати, що містять більше 50% відповідей, які підтверджують позицію сторони. Як і в попередніх прикладах суд звертає увагу саме на зміст таких опитувань, так, наприклад, у справі *American Footwear Corp. v. General Footwear Co.* суд визнав соціологічне дослідження недопустимим доказом через невірний вибір респондентів, що повинні були брати в ньому участь, адже це повинна бути цільова аудиторія такого бренду, а от в справі *Zippo Manufacturing Co. v. Rogers Imports Inc.*, де підставою позову стало неправомірне використання торгового знаку компанії Zippo суд зайняв позицію тієї компанії, яка не лише зробила опитування серед правильних респондентів, а саме курсів, але й охопила більшу їх кількість [3, р. 478].

Таким чином, на прикладі досвіду США можна зазначити, що соціологічні опитування є допустимим, популярним та ефективним засобом доказування. Законодавством встановлено, що такі докази можуть надавати обидві сторони справи про порушення прав інтелектуальної власності, єдине необхідно дотримуватись вимог правильності респондентів, а саме цільової аудиторії бренду, та кількості позитивних відповідей – більше 50%. Ці вимоги сформовані більше в судовій практиці, що зумовлено правовою системою США, але для України було б можливим законодавчо закріпити можливість та умови застосування таких засобів доказування.

Список використаних джерел:

1. Рішення Господарського суду м. Києва від 03.06.2019 № 910/9610/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82190256>.
2. Decision of the Second Board of Appeal of 7 March 2017 In Case R 1515/2016-2 URL: <http://me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=bac3205d-6c24-4063-ab87-bda9bd0ece6f>.
3. Susan J. Becker Public Opinion Polls and Surveys as Evidence: Suggestions for Resolving Confusing and Conflicting Standards Governing Weight and Admissibility URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://core.ac.uk/download/pdf/301534744.pdf&ved=2ahUKEwj3pI_nvMHvAhVj7eAKHbpiD8lQFjABegQICRAC&usg=AOvVaw2BTeegTcEuXngNHxCV0B1r.

Антипова Аліна Костянтинівна, факультету підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Примаченко Віталій Федорович, завідувач кафедри Кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОВТОРНОСТІ, СУКУПНОСТІ ТА РЕЦИДИВУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У сучасному суспільстві ми стикаємося з злочинами постійно, проте говорячи про кримінальні правопорушення ми повинні розуміти, що множинність кримінальних правопорушень на сьогодні несе у собі найбільшу небезпеку.

Насамперед це можна пов'язати з тим, що у випадках множинності кримінальних правопорушень винна особа найчастіше вчиняє кілька кримінальних правопорушень.

У сучасному законодавстві існує три види множинності кримінальних правопорушень, а саме це:

- Повторність – згідно статті 32 Кримінального Кодексу це вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень передбачених тією самою статтею або частини статті Особливої частини Кримінального Кодексу.

- Сукупність – відповідно до статті 33 Кримінального Кодексу це вчинення винною особою двох чи більше кримінальних правопорушень передбачених різними статтями або частинами однієї статті Особливої частини Кримінального Кодексу.

- Рецидив- відповідно до статті 34 Кримінального Кодексу це вчинення винною особою нового умисного злочину за умови що вона має судимість за умисне кримінальне правопорушення [1].

Кожний вид множинності кримінального правопорушення має свої специфічні ознаки котрі належать виключно даному виду. Відтак для рецидиву це вчинення кримінального правопорушення після отримання покарання за минулий умисний злочин.

Для поняття повторності таким важливим аспектом у визначенні ознак даного поняття є те, що даний вид множинності має таку специфічну ознаку, як неодноразовість [3].

Розглядаючи поняття сукупності необхідно наголосити на тому, що особу котра вчинила дане кримінальне правопорушення раніше не притягували до кримінальної відповідальності. Саме ця ознака є ключовою при розрізненні сукупності від інших видів множинності кримінальних правопорушень [].

Відтак розглядаючи види множинності кримінальних правопорушень нам необхідно насамперед розуміти які саме правові наслідки вони будуть нести для винної особи.

Також ми повинні розуміти, що кожен вижд множинності кримінальних правопорушень має свою класифікацію. І в залежності від виду ми можемо розглядати кримінальну відповідальність.

Так на прикладі сукупності кримінальних правопорушень ми повинні розуміти, що ідеальна та реальна сукупність несе за собою різні правові наслідки. Адже у разі ідеальної сукупності особа однією дією вчиняє декілька злочинів і може розраховувати на певні пом'якшення, а у разі реальної коли винна особа вчиняє декілька дій, що призводить до декількох кримінальних правопорушень про пом'якшення кримінальної відповідальності не можна й говорити.

Отже ми повинні розуміти, що саме вчинення кримінального правопорушення тягне за собою певні правові наслідки, а коли мова йде про повторність чи її вид рецидив то до

правових наслідків додається не можливість винної особи звільнитися від кримінальної відповідальності за дійовим каяттям, за примиренням сторін чи за передачею такої особи на поруки, адже обов'язковим аспектом у даних випадках виступає саме вчинення особою кримінального правопорушення вперше.

Проте також слід наголосити, що особа котра вчинила ідеальні сукупність має право на звільнення від кримінальної відповідальності за дійовим каяттям, за примиренням сторін чи за передачею такої особи на поруки, адже обов'язковим аспектом у даних випадках виступає саме вчинення особою кримінального правопорушення вперше, а у випадку ідеальної сукупності особа одним вчинком вчиняє два чи більше кримінальних правопорушень.

Також необхідно зазначити, що у деяких статтях Особливої частини Кримінального Кодексу поняття сукупності та повторності кримінальних правопорушень виступають кваліфікуючими ознаками. А виносячи покарання при множинності кримінальних правопорушень суд найчастіше обирає най більш сувору міру покарання.

Отже, в залежності від виду множинності кримінальних правопорушень існують його специфічні ознаки котрі відділяють її від іншого виду. Також кожен вид множинності несе за собою своє правове навантаження.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України: Про кримінальні правопорушення від 05.04.2001, остання редакція: 30.12.2020 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Колос О. В. Повторність злочинів у кримінальному праві України : монографія / Ольга Валеріївна Колос. – Ірпінь : УДФСУ, 2018. – 304 с.
3. Малков В. П. Повторность преступлений: понятие и уголовноправовое значение / В. П. Малков. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1970. – 174 с

Рашевська К., аспірантка 1 року навчання спеціальності «Міжнародне право»

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Забара І.М., канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародного права

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

ПРИНЦИП ARGUENDO У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ ОРГАНУ З ВИРІШЕННЯ СПОРІВ СОТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Відповідно до статті 3.3. Домовленості про правила і процедури вирішення спорів СОТ однією з цілей системи врегулювання торговельних спорів є оперативність «у ситуаціях, коли член СОТ вважає, що будь-які переваги, які йому прямо чи непрямо належать за охопленими угодами, було ушкоджено» [1]. Станом на 2021 рік до Органу з вирішення спорів (ОВС) було подано 598 скарг, до участі в розгляді яких залучено 110 держав світу [2]. Подібна активність членів СОТ, ускладнення міжнародних торговельних відносин, нові виклики для світової економічної системи в цілому, а також багаторічний авторитет ОВС, актуалізує питання щодо впровадження у процес врегулювання спорів принципів суддівської економії, одним із яких є принцип *arguendo*.

Arguendo (з лат. – у ході аргументації [3]) у практиці груп експертів та Апеляційного органу набуває дещо іншого тлумачення і розуміється як «звернення до припущення з метою аргументації». Від початку подібний прийом використовувався не з правовою, а радше – з політичною метою у спорах, які стосувалися «чутливих» для національних некомерційних інтересів питань. Серед них – і захист прав людини.

Так, вперше, *arguendo* з'являється у Звіті групи експертів у справі Китай – аудіовізуальні послуги. Не вдаючись до зайвих деталей, спір стосувався заборони китайського уряду на імпорту порнографічної і подібної до неї продукції з метою захисту суспільної моралі. Відтак, Китай посилався на положення ст. XX (а) загальних винятків ГАТТ, пояснюючи обмежувальні заходи своїми національними та культурними особливостями. Група експертів з використанням техніки припущення *arguendo* уникнула необхідності вирішувати, чи може загальний виняток зі статті XX (а), застосовуватися до введеного торговельного бар'єру, оскільки він *per se* порушував Протокол про приєднання Китаю до СОТ, на який не поширюється сфера використання загальних винятків [4]. Також не було надано оцінку посиланню Китаю на Конвенцію ООН про охорону і заохочення різноманіття форм культурного самовираження (2005), хоча вона мала вагоме значення для прийнятності винятку.

Підхід *arguendo*, до якого вдалася група експертів, не сприяв ефективному врегулюванню торговельного спору між сторонами, оскільки Китай так і не отримав відповіді на питання, чи зможуть альтернативні заходи, менш обмежувального характеру, але так само несумісні з нормами ГАТТ, бути допустимими з міркувань суспільної моралі. Більше того, Апеляційний орган не підтримав використання відповідного принципу суддівської економії у даній справі, оскільки «припущення *arguendo* суперечить цілі сприяння безпеці та передбачуваності шляхом врегулювання спорів і не може врегулювати цей спір, зокрема тому, що ризикує створити невизначеність щодо зобов'язань Китаю, підірвати чітке формулювання відповідної угоди СОТ та створити труднощі для її впровадження. Використання цього методу також є проблематичним для вирішення окремих правових завдань, наприклад, тих, що стосуються юрисдикції груп експертів, або попередніх питань, від яких залежить зміст подальшого аналізу [5]».

Не дивлячись на критику підходу, Апеляційний орган не висловився проти його використання загалом. Відтак, щонайменше, ще в кількох справах група експертів знову вдалася до суддівської економії. Наприклад, з посиланням на *arguendo* у спорі США – Цивільна авіація вона не розглядала питання, чи був розподіл патентних прав фінансовим внеском, який приносить вигоду в значенні статті 1.1 Угоди про субсидії та компенсаційні заходи [6].

У спорі Мексика – Оливкова олія група експертів також чітко зазначила, що не погоджується з позицією Європейських Співтовариств щодо тлумачення статті 13 (b) (i) Угоди про сільське господарство і тому обмежується розглядом питання накладення компенсаційних мит за Угодою про субсидії та компенсаційні заходи [7]. Варто підкреслити, що остання Угода є найбільш часто використовуваним механізмом для захисту інтересів держав, що розвиваються у сфері продовольчої безпеки, відтак суддівська економія потенційно може справити негативний вплив на права людини в таких країнах.

Однак, це не єдиний недолік принципу *arguendo*. Серед інших:

- Не погоджуючись з позицією сторони в спорі, однак не бажаючи подальшого апеляційного перегляду, групи експертів таки спростовують наведені аргументи, припускаючи, що вони правильні. Це має чинити тиск на сторону, яка навела такі аргументи, демонструючи, що Апеляційний орган вже має вихідну точку для оцінки у вигляді критичного підходу групи експертів. Окрім того, це тягне час і, очевидно, гроші, оскільки процедура врегулювання спорів не є безкоштовною, посилюючи асиметрію між розвиненими і нерозвиненими державами. Останні втрачають будь-який інтерес посилатися, а в окремих випадках навіть просять не розглядати «неохоплені угоди», хоча це, ймовірно, дозволило би адаптувати людиноорієнтований підхід до тлумачення торговельних угод і відповідало би концепції «R2A».

- Не погодившись із висновком групи експертів, Апеляційному органу може не вдатися врегулювати спір взагалі, що йде врозріз із Домовленістю про правила і процедури вирішення спорів. Це може трапитися тому, що він не може завершити аналіз окремих аспектів скарги у зв'язку з адаптованим групою експертів *arguendo*.

Відтак, хоча спочатку суддівська економія виглядає більш ефективною, врешті вона призводить до знецінення системи врегулювання спорів загалом [8].

Підводячи підсумок, варто зазначити, що *arguendo* – не є винаходом ОВС. Це досить часто використовувана суддівська техніка і в інших міжнародних ад'юдикаційних установах. Однак, все більше групи експертів вдаються до подібного прийому не з правовою, а з політичною метою. Однією із жертв економії стала сфера прав людини, як особливо дискусійна в контексті торговельних домовленостей. Автолімітація груп експертів не дозволяє здійснити необхідну оцінку угод системи СОТ крізь призму зобов'язань з міжнародного права прав людини, ще більше посилюючи критику організації як недемократичної.

Список використаних джерел:

1. Домовленість про правила та процедури вирішення спорів.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_019#Text (04/03/2021).
2. WORLD TRADE ORGANIZATION, Dispute settlement activity — some figures.
URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispustats_e.htm (04/03/2021).
3. Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. С. 51.
4. Panel report, China — Measures Affecting Trading Rights and Distribution Services for Certain Publications and Audiovisual Entertainment Products, WT/DS363/P/R, adopted on 19 January 2010, §7.745.

5. Appellate Body report, China — Measures Affecting Trading Rights and Distribution Services for Certain Publications and Audiovisual Entertainment Products, WT/DS363/AB/R, adopted on 19 January 2010, §213.
6. WORLD TRADE ORGANIZATION, Dispute settlement, United States — Measures Affecting Trade in Large Civil Aircraft. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds317_e.htm (05/03/2021).
7. WORLD TRADE ORGANIZATION, Dispute settlement, Mexico — Definitive Countervailing Measures on Olive Oil from the European Communities. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds341_e.htm (05/03/2021).
8. JUS MUNDI, États-Unis — Aéronefs civils gros porteurs (2ème plainte). URL: <https://jusmundi.com/fr/document/decision/fr-etats-unis-mesures-affectant-le-commerce-des-aeronefs-civils-gros-porteurs-deuxieme-plainte-ab-2011-3-rapport-de-lorgane-dappel-monday-12th-march-2012>.

Костюшко Уляна Вікторівна, здобувач вищої освіти факультету політології та права
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Україна

СТАЛІСТЬ КОНСТИТУЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У сучасній демократичній державі конституція є виразом спільної волі всього народу, результатом юридичного закріплення узгоджених інтересів (компромісу) усіх груп населення, які в силу історичних умов стали єдиним народом спільної для них держави. Конституція в такій державі є результатом громадянського миру та суспільного консенсусу, соціальної солідарності. Саме за таких умов забезпечується політична, економічна та соціальна стабільність в державі, і сталість конституції у цьому процесі відіграє чи не найважливішу роль.

Сталість Конституції – це такий стан конституції, за якого її норми, прийняті на основі суспільного консенсусу та соціальної солідарності, мають постійний та непохитний характер і здатні протягом тривалого часу, при забезпеченні громадянського миру, задовольняти потреби всіх верств населення, які за історичних обставин проживають на певній території та називають її своєю державою, а себе її громадянами.

До країн, де сталість конституції зберігається століттями, що у свою чергу забезпечує їхній стабільний соціально-економічний та політичний розвиток, гідний рівень життя населення, належать, наприклад, Австрія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, США та Швеція.

Метою цієї статті є спроба довести важливість сталості Конституції для стабільного розвитку України, що є особливо актуальним в умовах російської агресії.

У «Словнику української мови» під «сталістю» розуміють «незмінну величину у низці тих, що змінюються», щось «постійне», «розраховане на тривалий час», «не знаюче коливань», «стійке», «безперервне» [3]. Сталість – це процес. Надати чомусь сталості означає зробити так, щоб це тривало довго. Сталість конституції – це здатність конституції забезпечувати протягом тривалого часу регулювання відносин між громадянами в державі у визначений ними спосіб. Стала конституція – це конституція, норми якої мають непохитний характер, і в той же час можуть бути змінені за певних, чітко визначених в ній умов, у певний, чітко визначених у ній спосіб. Сталою буде і та конституція, яка навіть унаслідок об'єктивної зміни в ній абсолютної більшості норм, зберігає дух і зміст, закладений при її прийнятті.

Як наголошує кандидат юридичних наук А.Яковлєв, конституція виступає фундаментом, на якому розбудовується вся система нормативно-правового регулювання суспільних відносин, є своєрідним вектором правового і суспільного розвитку, в якому знаходять своє відображення найбільш суттєві та значущі юридичні і суспільні цінності. А стабільність та незмінність цих цінностей визначає стабільність суспільного розвитку в цілому [4].

Чи є Конституція України сталою? Прийняття в 1996 році Конституції України стало однією з найважливіших історичних подій в житті українського народу та, безперечно, сприяло подальшій консолідації суспільства на шляху розбудови власної держави. Запровадження Конституції юридично легалізувало українську державу як повноправну учасницю світового співтовариства, завершило процес становлення України як суверенної держави, яка має свій Основний Закон. Конституція стала результатом досягнення стабільності у суспільстві, яке врешті визначилося з основоположними правилами, за якими житиме український народ та функціонуватиме українська держава. Конституція була сприйнята суспільством як цінне надбання держави, сталий політико-правовий

документ довгострокової дії, що заклав підвалини не лише сучасних, а й майбутніх перетворень в суспільстві, основу його консолідації, а день прийняття Конституції – 28 червня 1996 року був визначений як державне свято, яке з однаковою повагою відзначалося як на сході, так і на заході країни, на півдні та її півночі.

За таких обставин влада разом з українським народом мала б поважати і боронити Конституцію, а кожен з президентів, як й зазначено у Конституції, – бути гарантом її дотримання.

Натомість постійні намагання українських президентів та інших політиків переписати Основний Закон замість його виконання, прагнення перерозподілити повноваження між гілками влади із внесенням діаметрально протилежних змін до Конституції у 2004-2014 роках призвели до порушення її сталості, нівелювання ідеї самої Конституції та її ролі в суспільстві, розбалансованості норм Конституції та, як наслідок, розбалансованості країни.

Як зауважує А.Яковлев, намагання «модернізувати» Конституцію не повинно ставати своєрідною діяльністю заради самої ж цієї діяльності, а внесення змін до Конституції має гарантувати ті демократичні та гуманістичні стандарти і принципи, які було закладено при її прийнятті, щоб забезпечити від будь-яких можливих революцій чи потрясінь [4].

Прикро, але історія українського конституціоналізму свідчить, що в нашій країні політики не враховують досвід сучасних розвинених демократичних країн, не кажучи вже про позицію вітчизняних правників. Наслідком маніпуляцій влади з Конституцією у 2004-2014 роках, пов'язаних із неодноразовим переходом від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської форми правління і навпаки, стали подальші протистояння між Президентом та Верховною Радою і Урядом, хаос і кулуарні ігри, пригнічення парламентаризму та конституціоналізму, втрата довіри до державних інституцій з боку міжнародних організацій і власного народу. Незважаючи на чергове повернення в 2014 році де-юре до парламентсько-президентської форми правління, країна де-факто продовжує жити у президентсько-парламентській республіці, де всі питання вирішуються на вулиці Банковій в Адміністрації (Офісі) Президента. Тому конституційні зміни протягом буремного десятиріччя не тільки не принесли злагоди в суспільстві та добробуту народу, а навпаки – супроводжувались розхитуванням країни, стрімким збіднінням населення, розколом українського суспільства, посиленням протистояння громадян із владою, між окремими групами людей і цілими регіонами країни, апогеем якого були Помаранчева Революція та Революція Гідності.

Намагання внесення чергових змін у Конституцію в серпні 2015 року виявились не тільки провальними, а й трагічними. У результаті масових заворушень та теракту під Верховною Радою, яка під виглядом впровадження «децентралізації» намагалась «протягнути» особливий статус Донбасу, тілесних ушкоджень зазнало 157 осіб, а троє військовослужбовців Національної гвардії загинули. Заслужений юрист України, колишній Генеральний прокурор та суддя Конституційного Суду України В.Шишкін щодо цієї події зазначив, що спроба легалізувати Мінські домовленості шляхом внесення змін до Конституції руйнує конституційний лад країни. Не було жодної доцільності змінювати Конституцію ані таким, ані будь-яким іншим способом. Конституція на те і є Конституцією, щоб бути недоторканим тілом [1].

І чергові «протягнуті» наприкінці 2018, початку 2019 року через Верховну Раду зміни щодо євроатлантичного прагнення України, теж не сприятимуть ані сталості Конституції, ані стабільності в українському суспільстві. Відразу зазначу: особисто я – ЗА євроатлантичну інтеграцію України. Проте такі рішення мають прийматися у повній відповідності з вимогами Конституції, а не в угоду окремим політикам перед черговими виборами. До того ж, як засвідчили результати виборів Президента України у 2019 році, дві третини українців не переконались у щирості колишніх можновладців при внесенні зазначених змін.

Для вступу до Євросоюзу та НАТО зовсім не обов'язково вносити зміни до Конституції, тим більше це вже відображено у законодавчих актах країни. Конституція має бути сталою, а закріплення прагнення України до вступу в ЄС та НАТО має часові рамки, що в подальшому потребуватиме чергових змін до Основного Закону. Не менш важливим при прийнятті таких доленосних рішень є рівень довіри народу до Верховної Ради, який на той час досяг критичного мінімуму, що у свою чергу ставило під сумнів легітимність парламентаріїв загалом. Саме відсутність легітимності (довіри українського народу як єдиного джерела влади у країні) постало причиною розпуску Верховної Ради новообраним Президентом України влітку 2020 року. Здається також очевидним, але влада мала заручитися підтримкою громадян (провести референдум) щодо їхнього бачення подальшого руху країни, тим більше, що після анексії Росією частини території України відсоток українців, які підтримуватимуть рух до НАТО, значно збільшився. Більш за те, з таких питань референдум є обов'язковим. На думку відомого українського державного діяча і політика Р.Безсмертного, в Конституції є спеціальний розділ «Загальні засади», яким визначаються основні ціннісні параметри (засади) української держави, тому питання європейськості та євроатлантичної безпеки мали б бути озвучені саме в цьому розділі [2].

Найгірше, що влада і цього разу змінила Конституцію без урахування думки народу, неузгодженим способом та ще з питань, які наразі точно не сприяють консолідації українського суспільства, що абсолютно не додало сталості Основному Закону.

Конституція, як і зміни до неї, мають прийматися на основі суспільного консенсусу, з урахуванням думок усіх верств українського населення. Саме за таких умов Конституція буде сталою, а разом нею сталим буде розвиток України.

Список використаних джерел:

1. Конституція як дишло. Вилучено з: <http://tyzhden.ua/Politics/145144>.
2. Народна правда. Вилучено з: <http://narodna-pravda.ua/2018/08/09/osnovnyj-zakon-ukrayiny-porivnyaly-z-zgvaltovanoj-divchynoyu>.
3. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1980. Вилучено з: <http://sum.in.ua/p/9/640/1>.
4. Яковлєв А.А. *Конституційний процес і проблема стабільності конституційного законодавства*. Вилучено з: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-12-2015/item/240>

Худик Василиса Геннадіївна, студентка 2 курсу юридичного факультету
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, Україна

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Зі швидким розвитком рівня громадянського суспільства така категорія як обов'язки людини і громадянина еволюціонує та підлаштовується під потреби часу. Особливо гостро проблема виконання обов'язків постає в Україні, бо у державі на сьогодні відбувається активне становлення інституту громадянського суспільства, поєднане із спробами закріплення гуманістичної спрямованості права та боротьби із низьким рівнем правової культури. Тому важливим є дослідити питання юридичної природи конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні.

Конституційними обов'язками людини і громадянина є закріплена Конституцією України та гарантована відповідним механізмом їх здійснення необхідність вчинення дій, що покладена на людину чи громадянина України і безумовна для виконання ними [1, с. 180].

Для того, щоб людина могла успішно реалізувати свої права, отримувати від суспільства певні матеріальні і духовні блага, вона повинна виконувати покладені на неї обов'язки віддавати суспільству свою працю, свої зусилля, піклуватись про державні та громадські справи.

Однак попри таку суспільну значущість, інститут обов'язків практично не закріплювався у конституціях зарубіжних країн до закінчення Другої світової війни. Однак із розвитком політико-правової думки цій інститут права поступово було закріплено у джерелах права, зокрема конституціях.

Вже Конституцією УРСР 1978 року на громадянина поклалися обов'язки додержуватися Конституції СРСР, Конституції Української РСР та радянських законів, поважати правила соціалістичного співжиття, з гідністю нести високе звання радянського громадянина, сумлінної праці в обраній ним галузі суспільно корисної діяльності, додержання трудової дисципліни, збереження і зміцнення соціалістичної власності, збереження інтересів Радянської держави, сприяти зміцненню могутності й авторитету Держави, військова служба в рядах Збройних Сил СРСР, поважати національну гідність інших громадян, зміцнювати дружбу націй і народностей Радянської багатонаціональної держави, поважати права і законні інтереси інших осіб, бути непримиренним до антигромадських вчинків, всемірно сприяти охороні громадського порядку, піклуватись про виховання дітей, готувати їх до суспільно корисної праці, рости гідними членами соціалістичного суспільства, берегти природу, охороняти її багатства, турбуватись про збереження історичних пам'яток та інших культурних цінностей, сприяти розвитку дружби і співробітництва з народами інших країн, підтриманню і зміцненню загального миру[3].

У порівнянні з Конституцією УРСР 1978 року чинна Конституція України містить значно меншу кількість обов'язків. Це є відображенням сучасної тенденції конституцій четвертого покоління. Зокрема новітні конституції зарубіжних держав використовують ідею єдності конституційних прав і обов'язків. Тобто при формулюванні конкретного права одразу визначається відповідний йому обов'язок. Це знайшло своє втілення у конституціях Іспанії, Італії, Польщі, Португалії [1, с.74].

Відповідна тенденція існує й в Україні, однак дещо видозмінена. Так переважно розділом II Конституції України закріплюються обов'язки людини і громадянина, які є невід'ємними та взаємопов'язаними із правами. Однак перелік конституційних обов'язків людини і громадянина надається переважно в останніх статтях розділу Конституції України – статтях 65-68 Основного Закону України. Більше уваги у нормативно-правовому актів приділяється інституту прав та свобод людини і громадянина. Тому в українському

законодавстві постає питання співвідношення конституційних прав і свобод із конституційними обов'язками.

Так із урахуванням положень існуючих міжнародних стандартів за статтею 29 Загальної декларації прав людини : «Кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи» [2].

Конституційні права, свободи і обов'язки у поєднанні із конституційними принципами й гарантіями становлять основу правового положення громадян, тобто визначають конституційний статус особистості в Україні. Такий правовий статус громадянина України відзначається не тільки його правами, а й обов'язками, які покладені на нього, перед державою, перед іншими громадянами та організаціями.

Основні права нерозривно пов'язані з обов'язками громадян. Основний обов'язок – це встановлений Конституцією держави вид і міра необхідної обов'язкової поведінки громадянина. Тобто кожен має дотримуватися певних правил для того, щоб реалізуючи свої права не завдавати шкоди іншим членам суспільства. Саме цим передусім і визначається призначення обов'язків.

Тому з урахуванням вищевказаного принципу інститут конституційних обов'язків людини і громадянина базується на правовому принципі, положення якого закріплене статтею 23 Конституції України. Тобто «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.» [4]. Тобто даний принцип вказує на те, що конституційні права є невіддільними від обов'язків, закріплених Конституцією України.

Також відомим є вислів «немає прав без обов'язків і немає обов'язків без прав». Він відображає діалектичний взаємозв'язок між правами та обов'язками в конкретних правовідносинах. Тобто суб'єктивному праву одного суб'єкта відповідає юридичний обов'язок іншого суб'єкта. Відсутність такого взаємозв'язку фактично означає відсутність самого права [5, с. 163].

Характерною відмінністю є те, що на відміну від відкритого переліку основних прав, перелік основних обов'язків є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає. Так статтею 22 Конституції України встановлюється, що права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними [4]. Водночас Конституцією України, поряд з визначенням обсягу прав і свобод особи, встановлюється ряд основних обов'язків, які має кожна людина перед суспільством і державою. Вони передбачені у положеннях статей 17, 65, 66, 67, 68 та інших статтях Основного Закону України.

Конституційними обов'язками людини і громадянина є необхідність вчинення дій людиною і громадянином, що закріплена Конституцією України та гарантована відповідним механізмом реалізації. Юридична природа конституційних обов'язків закріплюється виключно в законах та характеризується взаємозв'язком з правами та винятковою відмінністю конституційних обов'язків та прав.

Список використаних джерел:

1. Адашис Л. Конституційні права, свободи та обов'язки людини та громадянина: конспект лекцій. *Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*, 2016. с. 224.
2. Загальна декларація прав людини: від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 16.03.2021).
3. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки: від 20.04.1978. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html>.
4. Конституція України : від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.03.2021).
5. Конституція України. Науково-практичний коментар. Редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х. : *Право*, 2011. 1128 с.

СЕКЦІЯ 9.

ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

Шевцова П.В., здобувач вищої освіти

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шило І.В., викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ УМИСНОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ

Актуалізація вітчизняного законодавства та наближення поточних норм до стандартів Європейського Союзу, потребує глибокого фундаментального аналізу усіх кримінально-правових категорій та інститутів, серед яких тілесні ушкодження займають провідні місця, тому визначення історико-правових аспектів існування поняття умисного тілесного ушкодження дозволяє зрозуміти та проаналізувати підходи законодавця до визначення понять, категорій, рівня криміналізації та покарання в різних історичних проміжках часу.

Історико-правовий аналіз дозволяє мати поглиблену уяву як про суб'єктивні так і про об'єктивні ознаки кримінального правопорушення, суспільне ставлення до суспільно-небезпечних діянь, вини, мотиву тощо. Вивчення різних підходів до кваліфікацій кримінальних правопорушень надає можливість оцінити ефективність різних кримінально-правових норм та законодавчої бази.

Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців, чия увага приділялася питанню дослідження історико-правових аспектів поняття умисного тілесного ушкодження, слід звернути увагу на праці А.А. Пионтковського, Т.О. Ремех, Г.Н. Борзенкова, О.М. Костенко, В.А. Мисливого, А.А. Музику, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, В.А. Ломако, В.І. Тютюгіна, Ю.В. Городецького, В.А. Козака, В.П. Тихого, В.В. Сташиса, М.І. Панова та ін.,

Аналіз поданої теми доцільно почати з розгляду історичних даних, які, в свою чергу, свідчать про те, що на території сучасної України протягом різних історичних проміжків часу діяли різні нормативно-правові акти. До найдавніших історичним пам'яток права необхідно віднести як звичаєве право, так і Руську Правду, Литовські статuti, законодавство Корони Польської та ін. На кінець XVIII ст. на території сучасної України відбувалося знищення державності та панування Московського князівства. Право тогочасного періоду відзначилося публічним характером. З 1900-х років починає діяти Російське уголовне положення, а вже з 1917-х років починається період соціалістичного права, який відзначився своїми особливостями. Період з 1991-го року і до теперішнього часу йде процес формування та реформування кримінального законодавства. Кожен історичний період має свою юридичну оцінку умисних тілесних ушкоджень, суб'єктивної та об'єктивної сторони поданого злочину та суспільного значення наслідків [1].

Деякі історичні джерела свідчать, що звичаєве право передбачало відповідальність за нанесення тілесних ушкоджень. За наявності умисної форми вини римське право передбачало наявність покарання за нанесення побоїв та інших тілесних ушкоджень.

Руська Правда, в свою чергу, закріплювала відповідальність за умисні вбивства, нанесення тяжких, середньої тяжкості та легких тілесних ушкоджень, мордування, побиття. Також було встановлене покарання і за інші види насильницьких дій, навіть ті, що не

призводили до розладів здоров'я потерпілого (виривання волосся). Руська Правда була гуманним збірником прав, тому встановлювала покарання у вигляді штрафів. Під впливом Руської Правди перебували усі верстви населення, тому її можна вважати впливовим нормативно-правовим актом, спрямованим на охоплення усіх сфер суспільних відносин [2].

За часів існування Литовсько-Руської держави нормативно-правовими актами встановлювалося покарання за насильство, розбій, скалічення, побиття та інші тілесні ушкодження. Пізніше тогочасні нормативно-правові акти визнавали більш конкретний поділ злочинів. Опосередковано було розрізнене кримінальне та кримінально-процесуальне право. Злочини проти життя та здоров'я особи перебували під домінуванням звичаєвого права. Покарання залежало від статусу суб'єкта та було диференційоване.

В часи Запорізького Козацтва не було чіткого поділу та відокремлення у видах злочинів проти життя та здоров'я особи. Доцільним є свідчення про те, що домінуючим залишалося звичаєве право.

Період абсолютної монархії, що позначився суттєвими оновленнями законодавчої бази, потребує також значної уваги з наукової точки зору. Закони, що панували у тогочасній Російській Імперії відзначилися значним обсягом та систематизацією норм права. Тоді вперше норми кримінального права зазнали поділ на «Загальну» та «Особливу» частини. Ступені тілесних ушкоджень були розмежовані на каліцтва та поранення. Абстрактний поділ тілесних ушкоджень та недостатня конкретизованість покарань за заподіяння злочинів проти життя та здоров'я особи призводив до проблеми призначення покарання за скоєне. Вперше на законодавчому рівні було введено поняття мордувань [3].

Початок ХХ століття відзначився новою реформацією діючого законодавства. Було прийнято Кримінальне уложення 1903 року. Тілесні ушкодження поділялися на тяжкі, вельми тяжкі та легкі. Було чітко запроваджено кримінальні покарання за нанесення тілесних ушкоджень.

Період соціалізму демонструє намагання створити єдину законодавчу базу у сфері кримінального права. Кримінальний кодекс УРСР поділявся на «Загальну» та «Особливу» частини та вмістив в себе 227 статей. Глава 5 Кримінального кодексу УРСР містила в собі такі злочини, як умисне нанесення тілесних ушкоджень, вбивство, насильницькі дії, залишення у небезпеці, злочини, пов'язані із статевими стосунками, інші посягання на недоторканість, честь та гідність особи. Злочини проти життя та здоров'я людини були вельми чітко розмежовані та кваліфіковані. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів, передбачених главою 5 Кримінального кодексу УРСР також була конкретною та чітко вказувала на ступінь тяжкості злочину.

Період з 1991-го року і до теперішнього часу відзначається процесом формування та реформування кримінального законодавства. Умови сучасності диктують необхідність подальшого аналізування поточного законодавства [4].

Отже, на території України протягом різних історичних проміжків часу діяли різні нормативно-правові акти. До найдавніших історичним пам'яток права слід віднести звичаєве право, Руську Правду, Литовські статuti, законодавство Корони Польської та ін. На кінець ХVІІІ ст. на території сучасної України відбувалося знищення державності та панування Московського князівства. Право тогочасного періоду відзначилося публічним характером. З 1900-х років починає діяти Російське уголовне положення, а вже з 1917-х років починається період соціалістичного права, який відзначився своїми особливостями. Період з 1991-го року і до теперішнього часу йде процес формування та реформування кримінального законодавства. Кожен історичний період має свою юридичну оцінку умисних тілесних ушкоджень, суб'єктивної та об'єктивної сторони поданого злочину та суспільного значення наслідків. Дослідження історико-правових аспектів кримінального законодавства різних періодів дозволяє зрозуміти та проаналізувати підходи законодавця до визначення понять, категорій, рівня криміналізації та покарання в різних історичних

проміжках часу. Надана періодизація є поверхневою та потребує подальшого наукового відпрацювання.

Список використаних джерел:

1. Пионтковский А.А. Основы криминального права: монографія. Харків: Правознавство, 1999. 569 с.
2. Ремех Т. О. Основы правознавства : підручник для навчальних закладів. Київ : Літера ЛТД, 2017. 224 с.
3. Телешун С. Поняття державного устрою України: проблеми теорії і практики: монографія. Київ: Право України. 2000. 148 с.
4. Борзенков Г.Н. Злочини проти життя та здоров'я: закон та правозастосовча практика: навчальний посібник. Запоріжжя : Дзеркало, 2008. 256 с.

Гриценко Єлізавета Олександрівна, студентка 3 курсу Інституту права
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

Науковий керівник: Кучинська Оксана Петрівна, д-р. юрид. наук,
професор кафедри правосуддя
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАДІЇ ЗВЕРНЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Національне процесуальне законодавство будь-якої держави покликане детально регламентувати порядок здійснення судочинства з метою захисту прав і свобод людини. У зв'язку з цим виникає питання- як найбільш вдало врегулювати ці відносини та закріпити відповідні норми, і при цьому уникнути колізій та прогалин? Законодавець має підходити до цього питання як і з теоретичної, так і практичної точки зору- у складній системі проваджень пересічній особі нелегко зрозуміти свої права та обов'язки, а отже, Закон має передбачати усі можливі механізми захисту та процедурні питання їх реалізації.

У нашій державі система кримінального процесуального законодавства включає в себе відповідні положення Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кримінального процесуального кодексу та інших законів України, а порядок кримінального провадження на території України визначається лише вищезазначеними актами. [1, ст. 1] Зрозуміло, що найбільш детально відносини, що виникають у процесі реалізації права на судовий захист, регулюються нормами саме Кримінального процесуального кодексу, що, хоча і не має такої юридичної сили як Основний Закон та міжнародні договори, ратифіковані законодавчим органом України, саме проблематику введення змін до цього нормативно-правового акту варто проаналізувати, виходячи з його фундаментального, універсального та практичного характеру.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. [1, ст. 2] До основних принципів, на основі яких мають виконуватись ці положення, належать: верховенство права, законність, забезпечення права на захист, доступ до правосуддя, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. З вищенаведених положень можна зробити висновок про наявність широкого спектру прав людини у сфері кримінального провадження. Водночас, такі права стосуються усіх осіб, незалежно від їх процесуального статусу. Варто також звернути увагу на те, що усі ці засади не можна вважати притаманними виключно українському закону, адже фундаментальне закріплення відбулося саме у Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини 1950 року, з подальшою деталізацією в окремих статтях. По суті, це можна вважати яскравим прикладом того, що наша держава переймає (імплементує) норми міжнародного європейського права, що, як показує практика, зробили і інші держави. Такі процеси уніфікації національного законодавства та міжнародного свідчить про наявність підґрунтя для створення єдиної правової платформи з метою спрощення процедури судочинства і найголовніше- надання доступу до правосуддя.

Наявність досить великого переліку гарантій прав та свобод учасників судового процесу стає, *de facto*, основною причиною необхідності розмежування судочинства на окремі етапи- стадії провадження. Загалом поняття стадій розглядають як певний момент,

період, етап у житті, розвитку кого-, чого-небудь, які мають свої якісні особливості [2]

Українським законодавством передбачено такі стадії кримінального провадження: досудове розслідування, підготовче провадження, судовий розгляд, провадження в суді апеляційної інстанції, виконання судових рішень, провадження в суді касаційної інстанції, провадження за нововиявленими та виключними обставинами. Основними ознаками цих етапів є те, що вони відокремлюються одна від одної підсумковим процесуальним рішенням, яке розмежовує попередню стадію від наступної, завершує вчинення сукупності процесуальних дій, які притаманні попередній стадії та дає можливість проводити подальші процесуальні дії, а також втрату (набуття) попередніх (нових) процесуальних прав учасників кримінального провадження та припинення (вступу) в попередні (нові) процесуальні відносини. [3]

Особливої уваги заслуговує стадія провадження в апеляційній та касаційній інстанціях. Реалізація засади забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності передбачає, що кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому цим Кодексом [1, ст. 24]. Право на таке звернення є також проявом принципу диспозитивності. Схожі положення є в Основному Законі України, а саме у статті 55, і у контексті гарантованого державою права на захист, наша держава закріпила особливе право для кожної особи- кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. [4, ст. 55]

Отже, якщо Конституцією визначена така можливість, то чи існують певні перешкоди у включенні вищенаведеної норми у Кримінальний процесуальний кодекс України? Проблема полягає у тому, що кодекс регулює процесуальні відносини лише на національному рівні держави. Відповідно до статті 1 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом, а стаття 3 Закону визначає, що Суди України утворюють єдину систему, а створення надзвичайних та особливих судів не допускається. [5, ст. 1,3] Отже, робимо висновок, що Україна перейняла традиції континентальної системи права, надавши незалежність судовій владі, чітко визначивши таку компетенцію окремим органам- судам загальної юрисдикції.

Якщо проаналізувати пріоритети застосування правових норм в Україні, то більшість Законів містить пряме посилання на перевагу у застосуванні міжнародного права над національним. Оскільки Конституцією прямо передбачено таке право, а Конвенція 1950 року, ратифікована Україною Законом від 17.07.97 року містить розділ II- «Європейський суд з прав людини», статтею 19 якої визначено, що для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї створюється Європейський суд з прав людини, який далі називається "Суд", держава зобов'язана визнати таку установу згідно міжнародного принципу *ratio sunt servanda*. Відповідно до статті 34 Конвенції, Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права. Рішення ЄСПЛ є остаточними. [6] Запроваджена Конвенцією система спрямована на вирішення, в інтересах суспільства, питання державної політики, тим самим підвищуючи стандарти захисту прав людини і поширюючи судову практику у сфері прав людини серед усього загалу держав-учасниць Договору. Дійсно, Суд наголошував на ролі Конвенції як «конституційного інструменту європейського громадського порядку» у сфері прав людини («Босфорус Хава Йолларі

Турізм ве Тікарет Анонім Шіркеті проти Ірландії» № 45036/98, § 156 [7]

Підсумовуючи усе вищесказане, можна стверджувати про наявність підстав для України ввести у Кримінальний процесуальний кодекс додаткову стадію– «Звернення до ЄСПЛ з питань порушення Конвенції», адже Україна визнала її як джерело права, стала країною-учасницею міжнародного договору, взявши на себе зобов'язання щодо захисту прав і свобод людини. Однією з гарантій реалізації права є можливість його захисту, тому, на мою думку, у процесі вдосконалення та модернізації національного законодавства, враховуючи процеси зближення з країнами ЄС, особливо у сфері правового співробітництва на основі Угоди про Асоціацію, інших договорів та пріоритети міжнародної політики України на сьогоднішній день, можливо включити стадію Звернення до ЄСПЛ як незалежний судовий орган для перегляду рішень національних судів, тлумачення норм Конвенції та повного забезпечення права на захист на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>
2. Словник української мови: в 11 т. Т. 9. 1978. С. 635
3. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.
4. Конституція України від 28.06.1996. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Закон України « Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS- Посібник із статті 6 Європейської конвенції з прав людини- Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект) 2019 р. Режим доступу: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/analysis/guides&c>

СЕКЦІЯ 10.

БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

Кожем'яченко Анастасія Олександрівна, здобувач ступеня магістр за спеціальністю 091 Біологія

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Україна

Орешкіна Анна Леонідівна, здобувач ступеня бакалавр за спеціальністю 014 Середня освіта. Хімія.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Україна

БІОЦИДНА ДІЯ ЧЕТВЕРТИННИХ СОЛЕЙ ІМІДАЗОХІНОЛІНІЮ ЩОДО СУЛЬФАТВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ БАКТЕРІЙ

Одним із найбільш небезпечних видів мікробної корозії є руйнування металевих конструкцій під впливом життєдіяльності сульфатвідновлювальних бактерій, які активно розмножуються за анаеробних умов у біоплівці. Для захисту металів від мікробної корозії застосовують інгібітори-біоциди, які здатні пригнічувати функціонування корозійно активних бактерій, зокрема сульфатвідновлювальних, та гальмувати швидкість біокорозії металів [1].

Ефективними біоцидами щодо корозійно небезпечних мікроорганізмів виступають сполуки, які мають четвертинний азот [1, 2]. Згідно з літературними і раніше отриманими нами даними [2, 3], найбільш перспективними та ефективними інгібіторами-біоцидами біокорозії сталі, індукованої сульфатвідновлювальними бактеріями, є нітрогеновмісні гетероциклічні сполуки.

Нами виявлено [4] високу чутливість сульфатвідновлювальних бактерій штаму *Desulfovibrio* sp. М 4.1 щодо четвертинних солей імідазохінолінію. При пошуку інгібіторів-біоцидів важливим є врахування мікробіологічного складу корозивного середовища, що визначає його агресивність. Тому дослідження біоцидної дії четвертинних солей імідазохінолінію щодо сульфатвідновлювальних бактерій штаму *Desulfomicrobium* sp. ТС 4 є актуальним.

Мета дослідження – дослідити біоцидну дію четвертинних солей імідазохінолінію щодо сульфатвідновлюваних бактерій штаму *Desulfomicrobium* sp. ТС 4.

Як біоциди щодо сульфатвідновлювальних бактерій досліджували четвертинні солі імідазохінолінію (ЧСІХ): бромід 2-(пара-толil)-3-феніл-4,5-дігідро-імідазо[1,2-а]хінолінія (ЧСІХ I), бромід 2-(пара-толil)-3-(4¹-метоксіфеніл)-4,5-дігідро-імідазо[1,2-а]хінолінія (ЧСІХ II) та бромід 2-(4¹-етоксіфеніл)-3-(4¹-метоксіфеніл)-4,5-дігідро-імідазо[1,2-а]хінолінія (ЧСІХ III).

Як тест-культури використовували сульфатвідновлювальні бактерії штаму *Desulfomicrobium* sp. ТС 4, який виділено із продуктів корозії обростань латунних трубок водогону теплових мереж, взято з колекції відділу загальної та ґрунтової мікробіології Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України. Антибактеріальні властивості четвертинних солей імідазохінолінію (ЧСІХ I-ЧСІХ III) визначали методом лунок, до яких вносили спиртові розчини досліджуваних солей концентрацією 0,25 %, 0,5 % та 1,0 %. За діаметром зони затримки росту сульфатвідновлювальних бактерій визначали їхню чутливість до четвертинних солей імідазохінолінію.

Статистичне опрацювання результатів експерименту проведено для рівня значущості 0,05 з врахуванням нормального t-розподілення; повторність дослідів триразова. Відносна похибка не перевищує 10%.

Результати проведених досліджень показали, що сульфатвідновлювальні бактерії штаму *Desulfomicrobium* sp. TC 4 є чутливими до дії ЧСІХ за досліджених концентрацій (табл. 1).

Таблиця 1

Біоцидна дія четвертинних солей імідазохінолінію щодо сульфатвідновлювальних бактерій штаму *Desulfomicrobium* sp. TC 4

Умове позначення речовини	Діаметри зон пригнічення росту (мм) сульфатвідновлювальних бактерій за відповідної концентрації речовини		
	0,25 %	0,5 %	1,0 %
ЧСІХ I	25,3 ± 1,9	25,5 ± 1,7	35,2 ± 2,3
ЧСІХ II	20,6 ± 1,4	30,4 ± 1,6	34,4 ± 2,3
ЧСІХ III	28,4 ± 1,6	36,7 ± 1,8	40,5 ± 1,6

Діаметр зони пригнічення росту бактерій за концентрації 0,25 % становить 20,6 мм – 28,4 мм, за концентрації 0,5 % - 25,5 мм – 36,7 мм, за концентрації 1,0% - 34,4мм-40,5 мм.

Показано, що із збільшенням концентрації антибактеріальні властивості досліджених ЧСІХ збільшуються. Найбільше пригнічення росту сульфатвідновлювальних бактерій серед досліджених солей спостерігається для бромиду 2-(4¹-етоксіфеніл)-3-(4¹-метоксіфеніл)-4,5-дигідро-імідазо[1,2-а]хінолінію (ЧСІХ III).

Біоцидна активність ЧСІХ, які містять позитивно заряджений атом Нітрогену, обумовлена електростатичною взаємодією молекул з негативно зарядженою зовнішньою мембраною грамнегативних клітин бактерій, зокрема сульфатвідновлювальних штамів *Desulfomicrobium* sp.TC4 .

Таким чином, четвертинні солі імідазохінолінію проявляють антибактеріальну дію щодо сульфатвідновлювальних бактерій штаму *Desulfomicrobium* sp. TC 4., що свідчить про перспективність їх дослідження як інгібіторів мікробної корозії сталі.

Список використаних джерел:

1. Андреюк К.І. та ін. Мікробна корозія підземних споруд. Київ: Наукова думка, 2005. 258 с.
2. Демченко Н. та ін. Броміди [1,2,4]триазоло[4,3-а]азепінію – інгібітори мікробної корозії сталі. Фізико-хімічна механіка матеріалів. 2008. Спец. вип. №7. С. 538–542.
3. Demchenko N., Tkachenko S., Demchenko S. Synthesis, antibacterial and anti-corrosive activity of 2,3-dihydroimidazo[1,2-a]pyridinium bromides. Chemistry & Chemical Technology. 2020. Vol. 14. No. 3. pp. 327–333.
4. Кожемяченко А. О. Сульфатвідновлювальна та корозійна активності бактерій штаму *Desulfomicrobium* sp. M 4.1 за дії четвертинних солей імідазохінолінію. Сучасні досягнення природничих наук : матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 29-30 квіт. 2020 р.). Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2020. С. 105-107.

Алексєєва Марія Миколаївна, Магістрант факультету фізичного виховання і спорту
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Україна

Блистів Орест Васильович, Магістрант факультету фізичного виховання і спорту
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Україна

РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА СТАН ВЕСТИБУЛЯРНОЇ СИСТЕМИ ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ

Однією з провідних систем організму, що забезпечує підтримання стану рівноваги людини, є вестибулярна система. Вона, разом з зоровою, проприоцептивною та іншими аферентними системами приймає участь у визначенні просторових координат тіла людини та сприяє їх корекції у разі необхідності [2,4-6]. Звісно, що рівновага людини при переміщенні у просторі визначається не тільки функціональним станом кожної з його сенсорних систем, але й їх сумісною діяльністю [1].

Функція рівноваги є складним рефлекторним процесом, який контролюється безперервним потоком імпульсів, що йдуть від м'язів, проприорецепторів сухожилів, шкірних екстерорецепторів, вестибулярної та зорової системи до відповідних відділів ЦНС. При порушенні рівноваги ці імпульси активують рефлекторні скорочення м'язових волокон для її відновлення, що викликає безперервні коливання тіла людини [1-3], які реєструються у вигляді стабілограм за допомоги спеціальних пристроїв - стабілографів [4-6]. Параметри стабілограм дають змогу оцінити стан вестибулярної, опорно-рухової і центральної нервової системи.

Використання стабілографії дозволяє виявляти вроджені особливості вестибулярної системи людини, які не змінюються під впливом тренувань або інших навантажень. Показники стабілограм можуть бути використані для оцінювання функціонального стану людини та ефективності тренувальних або лікувальних заходів [1,7,8].

Мета роботи: визначення впливу фізичного навантаження на стан вестибулярних функцій студентів.

Матеріали і методи. У дослідженні стану вестибулярної системи взяли участь 30 студентів ВНЗ у віці 19-21 рік. Серед них було 14 дівчат та 16 хлопців. Дослідження стану вестибулярної системи випробуваних проводилося за допомоги пристрою «ПФД стабілограф-1» (розробник ТОВ «АСТЕР АЙТІ», Харків) протягом 2-ох хвилин. Досліджувані у вертикальному положенні знаходилися на стабілографічній платформі з розплющеними очима. При цьому виконувалася реєстрація переміщення центру тиску його стоп на площу платформи, після чого проводилося цифрове оброблення стабілограм. Дослідження проводилося до та після фізичного навантаження, яке тривало 60 хвилин. Фізичне навантаження було реалізоване у вигляді тренування з загальнофізичної підготовки.

Після реєстрації стабілограм визначалися такі її показники: Length – довжина траєкторії переміщення центру тиску; AvgSpeed - середня швидкість переміщення центру тиску; RangeX - розмах (різниця між максимальною та мінімальною координатою) коливань центру тиску у фронтальній площині; RangeY – розмах (різниця між максимальною та мінімальною координатою) коливань центру тиску у сагітальній площині; ПЯФР - показник якості функції рівноваги [1,2,7].

Оброблення результатів дослідження проведено з використанням дискриптивної статистики та непараметричного критерію Вілкоксона.

Результати та їх обговорення. У таблиці 1 наведені медіани (Me) і квартилі (25%;75%) показників, що характеризують стан вестибулярної системи досліджуваних обох статей. Для порівняння у таблиці наведено показники вікових норм осіб молодого віку у стані спокою [3].

Таблиця 1

**Середні значення показників вестибулярної системи осіб молодого віку
до та після тренувального навантаження (Me; 25%;75%)**

Показники	Хлопці (n=16)	Дівчата (n=14)	Вікові норми
До фізичного навантаження			
Length, мм	516 (339,3;599,6)	455 (345; 607)	256-576
AvgSpeed, мм/с	8,9 (5,7; 10,0)	7,7 (5,8; 10)	4,5-10,2
Range X, мм	23 (14,3; 29,3)	21 (15; 24)	7,8-21,8
RangeY, мм	24 (18,4;34,6)	26 (19; 33)	9,9-29,3
ПЯФР	75 (66,5; 88,0)	77 (67; 87)	70-80
Після фізичного навантаження			
Length, мм	583 (465,4; 689,4)* Z=2,68; P=0,007	616 (533; 821)* Z=2,2; p=0,026	256-576
AvgSpeed, мм/с	10 (7,8; 11,5)* Z=2,65; p=0,008	11 (8,9; 13,7)* Z=2,2; p=0,026	4,5-10,2
RangeX, мм	26 (18,5; 29,0)	29 (25; 29)* Z=3,0; p=0,008	7,8-21,8
RangeY, мм	22 (19,7; 33,5)	41 (26; 49)* Z=2,7; p=0,009	9,9-29,3
ПЯФР	70,9 (61,8; 78,3)* Z=2,7; p=0,007	69 (57; 76)	70-80

*Примітка: * - відмінності у значеннях показника до та після фізичного навантаження достовірні за критерієм Вілкоксона.*

До навантаження всі показники досліджуваних обох статей знаходилися у межах норми. За даними таблиці можна зазначити, що фізичне навантаження призвело до достовірного збільшення показників вестибулярної системи хлопців та дівчат, що може бути пояснено розвитком в них стану стомлення. Порівняння з віковими нормами показало, що після тренування більшість показників хлопців залишилася у межах вікових норм.

Висновки. Показники дівчат внаслідок навантаження достовірно погіршилися, що є проявом виникнення стану стомлення. В них чотири показники вийшли за межі норм на 7-40%. Це свідчить про більш виражену реакцію дівчат на фізичне навантаження.

Порівняння значень показників хлопців та дівчат до та після навантаження не виявило достовірних гендерних відмінностей.

Таким чином, використання цифрової стабілографії дозволяє оцінити стан вестибулярної системи у спокої та після фізичного навантаження, виявити стомлення та перевтому.

Список використаних джерел:

1. Адамович РГ, Курса ГО, Міненко ОВ, Брилев АО. Особливості стану вестибулярної системи спортсменів, що займаються рукопашним боєм з повним контактом. Український журнал медицини, біології та спорту. 2018; 3(6):328-33.
2. Болобан ВН, Мистулова ТЕ. Стабілография: достижения и перспективы. Наука в олимпийском спорте: Спецвыпуск ГНИИФК. 2000; 2000: 5-13.
3. Кальниш ВВ, Швець АВ, Горолюк ДО. Клініко-функціональні особливості відновлення здоров'я у осіб з наслідками черепномозкової травми після перебування в зоні бойових дій за

показниками стабілографічного дослідження. Український журнал з проблем медицини праці. 2018; 3:22-33.

4. Скворцов ДВ. Диагностика двигательной патологии инструментальными методами: анализ походки, стабилометрия. М: МБН; 2007. 640 с.
5. Скворцов ДВ. Стабилометрическое исследование. Краткое руководство. М: Мера-ТСП; 2010. 171 с.
6. Шестаков МП. Использование стабилометрии в спорте. М: ТБТ Дивизион; 2007. 112 с.
7. Chernozub AA, Kochina ML, Kochin OV, Adamovich RG, Shtefiuk IK, Gorban AYe. The Impact of Training Load on the State of the Vestibular System of Athletes specializing in Hand-to-Hand Combat. Journal of Physical Education and Sport ® (JPES). 2020; 20(3):1628-36.
8. Itamar N, Schwartz D, Melzer I. Postural control: differences between youth judokas and swimmers. Journal of Sports Medicine and Physical Fitness. 2013; 53(5):, 483-9.

Дмитрієва Тетяна Володимирівна, Магістрант факультету фізичного виховання і спорту
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Україна

Індик Дмитро Володимирович, Магістрант факультету фізичного виховання і спорту
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Україна

РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАН СТУДЕНТІВ ЗА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ

У багатьох роботах оцінка функціонального стану людини в спокої та в процесі різних видів діяльності оцінюють за *психофізіологічними показниками*, які характеризують індивідуальні особливості центральної нервової системи (ЦНС) [3,4]. Ці показники ділять на декілька груп. До першої групи відносять показники, які характеризують особливості процесів збудження та гальмування у ЦНС та є достатньо постійними, оскільки відображують вроджені властивості висщої нервової діяльності [5,6]. До них відносяться функціональна рухливість (ФРНП), динамічність та сила нервових процесів (СНП), а також співвідношення процесів збудження та гальмування у ЦНС [7].

До другої групи відносять психодинамічні показники, які є більш чутливими до зовнішніх впливів та відображують реакції ЦНС, хоча і ці показники певним чином спадкові. Так, швидкість реакції в середньому успадковується на 80%, швидкість елементарних рухів на 65%, координація рук на 45%, а суглобова рухливість на 65% [8]. До психодинамічних показників відносяться час простої (ЧПЗМР) та складної зорово- та слухомоторної реакції (ЧСЗМР), час реакції на об'єкт, що рухається (ІРОР), час орієнтації у просторі (ЧОП), а також кількість вірних та помилкових реакцій при виконанні тесту на орієнтацію у просторі [1,2,9].

Таким чином, вивчення психофізіологічних показників людини у спокої та у динаміці діяльності дозволяє не тільки оцінити особливості функціонування його ЦНС, але й визначити вплив на її стан зовнішніх чинників.

Матеріали і методи. У дослідженні взяли участь 27 студентів ВНЗ, серед яких було 14 хлопців та 13 дівчат у віці 18-20 років. У якості фізичного навантаження було використано тренування з загально-фізичної підготовки протягом 60 хвилин.

Всі психофізіологічні дослідження виконано у автоматичному режимі з використанням приладу «ПФИ-2» (ТОВ «АСТЕР-АЙТІ» (Харків)), який дозволяють визначати відповідні показники ЦНС в стандартних умовах. Стандартизація досягається шляхом використання спеціальних світлозахисних окулярів, в яких відбувається пред'явлення світлових стимулів під час визначення часу простої та складної зорово-моторних реакцій, а також індивідуально-типологічних показників ЦНС.

Оброблення результатів дослідження проведено з використанням дискриптивної статистики та непараметричного критерія Вілкоксона.

Результати та їх обговорення. Результати визначення психофізіологічних показників студентів до та після фізичного навантаження наведено у табл.1. У випадках значного розкиду показників було розраховано медіани (Me) і квартилі (25%;75%).

Достовірних відмінностей у середніх значеннях індивідуально-типологічних показників між хлопцями та дівчатами у вихідному стані, а також після навантаження не виявлено, але можна зазначити, що динаміка зміни показників у гендерних групах відрізняється. Так, показник ФРНП у хлопців внаслідок тренувального навантаження зменшився незначно, лише на 7,0% у порівнянні з вихідним рівнем, а у дівчат - на 26%, що

вказує на більш виразну реакцію мобілізації у жінок. Показник СНП також зменшився у хлопців у меншому ступені, ніж у дівчат, що становить 12% та 25% відповідно. Зменшення часу зорово-моторних реакцій підтверджує виникнення стану мобілізації у обох гендерних групах.

Таблиця 1

Середні значення психофізіологічних показників студентів до та після фізичного навантаження

Показники	До		Після	
	Дівчата (n=13)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=13)	Хлопці (n=14)
ФРНП (мс)	250,7±47,9	231,9±50,7	262 (246;290)	197,2±20,1* Z=2,5;p=0,01
СНП (мс)	407,1±69,7	361,1±57,6	423 (387; 519)	320,0±37,7* Z=3,5;p=0,0005
ЧПЗМР (мс)	290±12,2	270±40,2	280±25,6	255±31
ЧСЗМР (мс)	431±32,0	381±31,2	375±32,1	345±41,0
ЧРРО (мс)	100±30,0	117 (104;154)	97 ±29,0	90 (76;113)* Z=2,6;p=0,009
ЧОП (мс)	17020 (13764;249	15910 (12003;20496)	16685 (8000;20202)	13230 * (10150; 14990) Z=2,1;p=0,03

Примітка: * - відмінності у значеннях показника до та після навантаження у відповідній гендерній групі достовірні за критерієм Вілкоксона;

Висновки. На основі одержаних даних можна зазначити, що існують певні гендерні відмінності у психофізіологічній реакції на фізичне навантаження. У хлопців більшість досліджуваних показників достовірно зменшилися, що свідчить про розвиток стану мобілізації. У дівчат достовірних відмінностей між показниками до та після навантаження не виявлено, хоча також існує певна тенденція до їх зменшення.

Список використаних джерел:

1. Ботяев ВЛ, Загrevский ОИ. Психомоторные способности спортсменов к зрительно-пространственной ориентации и их взаимосвязь со зрительно-пространственным восприятием. Вестник Томского государственного университета. 2009; 5(332):182-5.
2. Бухтияров ИВ, Воробьев ОА, Хоменко МН. Взаимодействие зрительной, вестибулярной и проприорецептивной систем в процессе пространственной ориентировки человека в условиях воздействия боковых перегрузок. Авиакосмическая и экологическая медицина. 2002; 6: 3-8.
3. Ільїн ВМ, Жила РС, Черкес ЛП, та ін. Особливості функціонального і психофізіологічного статусу спортсменів високої кваліфікації з ознаками хронічного стомлення. Спортивна медицина. 2007; 1:42-5.
4. Макаренко МВ, Лизогуб ВС, Безкопильний ОП. Методичні вказівки до практикуму з диференціальної психофізіології та фізіології вищої нервової діяльності людини. Київ-Черкаси; 2014. 102 с.
5. Макаренко НВ, Лизогуб ВС, Борейко ТИ, Давыдова ЕН. Сенсомоторные функции в онтогенезе человека и их связь со свойствами нервной системы. Физиология человека. 2001; 27(6):52-7.
6. Макаруч МЮ, Куценко ТВ, Кравченко ВІ, Данилов СА. Психофізіологія. К; 2011. с. 216-7.
7. Покровский ВМ. Физиология человека / Под ред ВМ Покровского, ГФ Коротко. М: Медицина; 2007. 656 с.
8. Рибак О. Методика психофізіологічних обстежень спортсменів –представників спортивно-технічних та прикладних видів спорту. Проблеми та перспективи розвитку спортивно-технічних і прикладних видів спорту та екстремальної діяльності. Вишніця; 2014: 141–150.
9. Ровний АС. Характеристика сенсорних функцій у спортсменів різних спеціалізацій. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2004; 7:224-9.

Нічога Ірина Олександрівна, Магістрант факультету фізичного виховання і спорту
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Україна

Чолобова Антоніна Віталіївна, Магістрант факультету фізичного виховання і спорту
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Україна

РЕЗУЛЬТАТИ СПЕКТРАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Варіабельність серцевого ритму (BCP) - це природні зміни інтервалів між серцевими скороченнями (тривалості кардіоциклів) нормального синусового ритму серця. Послідовний ряд кардіоінтервалів не є випадковим, він має складну структуру, яка відображає регуляторний вплив на синусний вузол серця вегетативної нервової системи (ВНС) і різних гуморальних факторів. Тому аналіз структури BCP надає важливу інформацію про стан вегетативної регуляції серцево-судинної системи та організму в цілому. Аналіз BCP дозволяє визначати стан механізмів регуляції фізіологічних функцій, загальної активності регуляторних механізмів та нейрогуморальної регуляції серця, співвідношення між симпатичним та парасимпатичним відділом ВНС [1-4].

Спектральний аналіз волнової структури кардіоритмограми вважається найбільш інформативним методом дослідження BCP [5]. Активність симпатичного та парасимпатичного відділів нервової системи у кожен момент часу визначається станом системи кровообігу. Ця система змінює свої параметри з метою досягнення оптимального пристосувального відгуку, який відображає адаптаційну реакцію цілісного організму. Дисбаланс дії симпатичної та парасимпатичної нервових систем є першою ознакою порушення адаптаційно-компенсаторних реакцій організму під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників [6-7].

Мета роботи – оцінка впливу фізичного навантаження на стан серцево-судинної системи за показниками спектрального аналізу серцевого ритму.

Матеріали і методи. У дослідженні взяли участь 30 студентів (15 чоловічої та 15 жіночої статі) у віці 19-21 рік. Для дослідження BCP до та після фізичного навантаження було використано пристрій «ПФД ритмограф», який реєструє кардіосигнал у першому стандартному відведенні та виконує його цифрове оброблення. При аналізі короткотривалого запису кардіоритмограми було визначено основні спектральні компоненти: високочастотну (High Frequency — HF), низькочастотну (Low Frequency — LF) і дуже низькочастотну (Very Low Frequency — VLF). Важливими параметрами BCP є також загальна потужність її спектру (TP), яка дозволяє оцінити сумарну активність впливів вегетативної нервової системи на ритм серця, та індекс вагосимпатичної взаємодії LF/HF, який характеризує баланс впливу на серце парасимпатичного і симпатичного відділів вегетативної нервової системи.

Результати та їх обговорення. У табл.1 наведено середні значення спектральних показників BCP студентів. У зв'язку зі значним розкидом показників було розраховано медіани (Me) і квартилі (25%;75%).

За даними табл.1 можна зазначити, що до фізичного навантаження, яке тривало 60 хвилин, спектральні показники хлопців та дівчат знаходилися у межах нормальних значень, окрім показника TP. У групі хлопців цей показник був нижчий за нижню межу вікової норми на 22%, а у групі дівчат – на 38%, що вказує на адаптаційну недостатність, яка значно посилюється після фізичного навантаження. У хлопців TP стало нижче за нижню межу на 82%, у дівчат – на 76%.

Як до, так і після навантаження достовірних відмінностей між гендерними групами не виявлено.

Таблиця 1

Значення спектральних показників ВСР студентів до та після фізичного навантаження (Me; 25%, 75%)

До навантаження			
Показник	Групи		Вікові норми
	Хлопці (n=15)	Дівчата (n=15)	
TP, мс ²	1520 (860; 2187)	1200(840; 2690)	1937-4590
VLF, мс ²	745 (191; 920)	718(421; 1339)	310-1117
LF, мс ²	568 (430; 1073)	497(275; 1539)	448-1058
HF, мс ²	163 (105; 228)	143(100; 273)	95-486
LF/HF	4,5 (2,4; 7,0)	4,1(2; 6)	0,5-4,2
Після навантаження			
TP, мс ²	342 (134; 846) * Z=2,8; p=0,005	474 (164; 1274)	1937-4590
VLF, мс ²	165 (85; 396) * Z=3,1; p=0,002	137 (117; 966)* Z=2,1;p=0,03	310-1117
LF, мс ²	124 (34; 289) * Z=2,7; p=0,007	218 (20; 760)	448-1058
HF, мс ²	28 (11; 93) * Z=3,4; p=0,0007	61 (28; 118)	95-486
LF/HF	3,2 (2,4; 5,9)	2,5 (1,8; 6,5)	0,5-4,2

Примітка: * - відмінності у значеннях показників до та після навантаження у відповідній групі достовірні за критерієм Вілкоксона.

Загальна спектральна потужність TP відображує сумарний ефект впливу на серцевий ритм всіх рівнів регуляції. Її високі значення характерні для здорових осіб, а значене зниження спостерігається в умовах погіршення адаптаційних можливостей ССС та низкої стресостійкості організму. У дівчат навантаження також викликало зниження спектральних показників у порівнянні з нормою (табл.1), що свідчить про розвиток енергодефіцитного стану та зниження активності ерготропних та гуморально-метаболических механізмів регуляції [1,6,7].

У хлопців цей показник після навантаження достовірно знизився у 6-ть разів у порівнянні з вихідним станом, що також вказує на зниження активності ерготропних та гуморально-метаболических механізмів регуляції та може трактуватися як виникнення енергодефіцитного стану. В нормі внесок VLF становить 15-30% у загальну потужність спектру. Після навантаження у хлопців цей показник становив більше 45% загальної потужності, що підтверджує енергодефіцитний стан [2,6,7]. Також достовірно знизилися показники LF та HF, що підтверджує достовірне погіршення ФС.

Висновки. Таким чином, результати дослідження показників ВСР дозволяють зробити висновок, що у початковому стані у хлопців та дівчат вони мають східні значення, а також спостерігається однакова реакція на фізичне навантаження. Ця реакція свідчить про виникнення енергодефіцитного стану та зростання впливу симпатичної нервової системи та центрального контуру на регуляцію серцево-судинної системи. Такі зміни вказують про низькі функціональні резерви студентів та високу вартість для неї фізичного навантаження, що потребує певних корекційних заходів для підвищення витривалості серцево-судинної системи.

Список використаних джерел:

1. Адамович РГ, Маєр ВЯ, Міненко ОВ, Курса ГО, Твеліна АО, Біла АА. Результати оцінки функціонального стану спортсменів, які займаються рукопашним боєм з повним контактом, за показниками варіабельності серцевого ритму. Український журнал медицини, біології та спорту. 2018; 3(7):247-53.
2. Аришнова НГ, Викулова АД, Бочаров МВ. Использование показателей центральной гемодинамики и сердечного ритма для оценки функционального состояния спортсменов высокой квалификации. Ярославский педагогический вестник. 2010; 4(III):53-9.
3. Баевский РМ. Анализ вариабельности сердечного ритма: история и философия, теория и практика. Клиническая информатика и телемедицина. 2004; 1:54-6.
4. Баевский РМ, Иванов ГГ. Вариабельность сердечного ритма: теоретические аспекты и возможности клинического применения. Ультразвуковая и функциональная диагностика. 2001; 3:108-27.
5. Баевский РМ, Иванов ГГ, Чирейкин ЛВ, Гаврилушкин, А. П., Довгалецкий, П. Я., Кукушкин, и др. Анализ вариабельности сердечного ритма при использовании различных электрокардиографических систем (методические рекомендации). Вестник аритмологии. 2001; 24:65-87.
6. Методические рекомендации по анализу вариабельности сердечного ритма у спортсменов в видах спорта на выносливость с применением математических методов. Москва. 2013. [Интернет]. Доступно: <http://csp-athletics.ru/images/doc/metod/control/metod-control-10.pdf>
7. Каленіченко ОВ, Кудій ЛІ, Безрукавий РВ. Зміни варіабельності серцевого ритму у студентів-спортсменів з різною спрямованістю тренувального процесу при тривалому розумовому навантаженні. Проблеми фізичного виховання і спорту. 2010; 12:52-5.

СЕКЦІЯ 11.**АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО**

Залізко Ірина Сергіївна, здобувач вищої освіти спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» ВСП «Рівненський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України», Україна

Науковий керівник: Малимон Стефанія Стефанівна, викладач-методист ВСП «Рівненський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України», Україна

**АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПОРУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ
ВНАСЛІДОК ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ**

У ході інтенсивного видобутку корисних копалин дедалі сильніше стали відчуватися негативні регіональні зміни стану довкілля. Водночас слід зазначити, що окремі аспекти проблеми відтворення порушених земель та повернення їх у господарський обіг із забезпеченням мінімального негативного впливу на довкілля залишаються недостатньо вивченими [1]. Найбільша активність спостерігається в межах Рокитнівського, Дубровицького, Володимирецького, Зарічненського і Сарненського районів Рівненської області. Негативні наслідки від нелегального видобування бурштину несуть загрозу екологічним і соціально-економічним складовим області, впливають на розвиток окремих галузей господарства (сільського, лісового, гірничодобувного та ін.).

Запровадження економіко-правового механізму відшкодування порушником збитків, що завдані внаслідок незаконного видобутку бурштину, невиконанням робіт із рекультивації земель після завершення експлуатації родовищ корисних копалин, забезпечить більш ефективний захист інтересів держави і територіальних громад, прав власників та користувачів земельних ділянок, позитивно вплине на зменшення правопорушень у сфері землекористування [2].

В якості дослідної території розглянемо ділянку поблизу села Мочулище (Дубровицький р-н, Рівненської області). За даними, отриманими при обробці супутникових зображень у видимому та ІЧ-діапазонах, на дослідних територіях за останні кілька років виявлена чітка тенденція формування ареалів із заміщенням лісової та чагарникової рослинності піщаними відкладами з характерною техногенною структурою поверхні, що свідчить про інтенсифікацію незаконного видобутку бурштину.

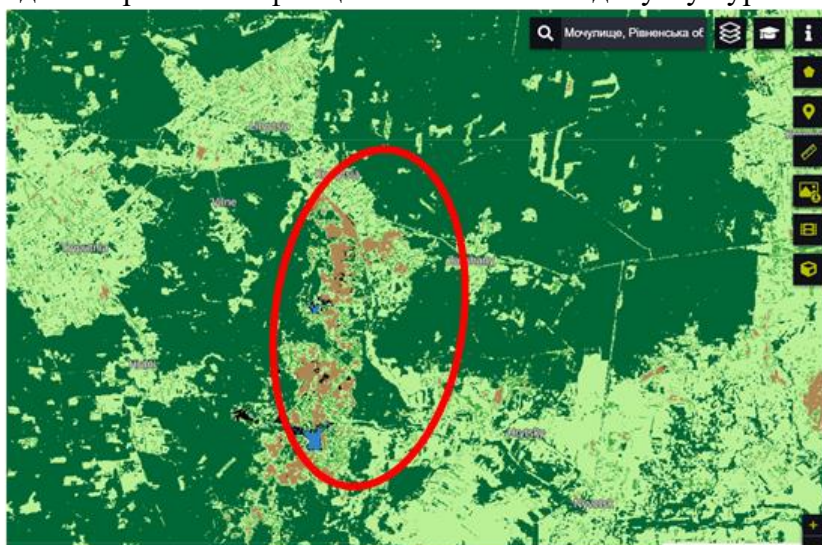

Рис. 1. Ареали порушених земель внаслідок незаконного видобутку бурштину

В період з 2010 по 2019 рік загальна площа на досліджувальних ділянках збільшилася на 2,2 км².

Насамперед, результат рекультивації із захисту середовища прирівнюється до відшкодованого збитку, завданого довкіллю внаслідок порушення земель, та визначається природно-технічними умовами порушених земель, їх розміщенням у різних природних зонах, організацією та засвоєністю території, ускладненням конфігурації ділянок земельних угідь тощо [3].

Отже, для з'ясування масштабів нелегального видобутку бурштину, визначення площ, що потребують заходів рекультивації і відтворення екологічного стану, необхідно провести детальну інвентаризацію пошкоджених територій, оперативно оцінити збитки, що несе держава.

Оперативне попередження правопорушень, пов'язаних із непроведенням рекультивації земель, у перспективі може здійснюватися шляхом впровадження обов'язкового страхування цивільної відповідальності осіб, які здійснюють гірничодобувні, геологорозвідувальні, будівельні та інші роботи, що призводять до порушення земель [5].

Також, створюючи нову правову базу для порядку регулювання не слід ігнорувати європейський досвід, де основною метою є не наповнення державного бюджету, а стимулювання платника до позитивної, з точки зору охорони навколишнього середовища, поведінки [4].

Список використаних джерел:

1. Качановський, О. (2020). ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПОРУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (4), 140-147. <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.4.17>.
2. Качановський, О. (2020). ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, СПРИЧИНЕНИХ НЕПРОВЕДЕННЯМ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ. Збірник наукових праць Українського державного університету залізничного транспорту, № 190 (2020), 46-54. <https://doi.org/10.18664/1994-7852.190.2020.214166>.
3. Качановський, О. І. (2020). ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ІНТЕНСИВНОГО ВИДОБУТКУ КОРИСНИХ КОПАЛИН. Екологічні науки: науково-практичний журнал № 1(28), 140-142. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2020.есо.1-28.21>.
4. Качановський, О. І. (2020). ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВТРАТ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ ВНАСЛІДОК НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ БУРШТИНУ. Екологічні науки: науково-практичний журнал № 5(32), 96-102. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2020.есо.5-32.14>.
5. Качановський, О. І. (2020). СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ВИДОБУТОК БУРШТИНУ. Publishing House "Baltija Publishing", 102-106. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-018-6-22>

СЕКЦІЯ 12.

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Гребенюк Карина Русланівна, студентка

Харківська Державна Зооветеринарна Академія, Україна

Науковий керівник: Денисова Ольга Миколаївна, кандидат біологічних наук,

доцент кафедри хімії та біохімії імені професора О.В.Чечоткіна

Харківська Державна Зооветеринарна Академія, Україна

КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК ВИКОРИСТАННЯ КРІОКОНСЕРВОВАНИХ ЕРИТРОЦИТІВ ДЛЯ ДОПОМІЖНОГО МЕТОДУ ЛІКУВАННЯ БАБЕЗІОЗА СОБАК

Вступ. Гемотрансфузія на даний момент стала поширеною клінічною практикою для швидкого відновлення кількості клітин крові. Найчастіше необхідність в даній процедурі виникає при швидкій крововтраті, внаслідок гемоабдомена, травми або хірургічної операції. Так само гемотрансфузія сприяє швидкому одужанню і поліпшенню стану пацієнта при інфекційних і трасмесивних захворюваннях.

Методи і матеріали. В ході дослідження була використана кров клінічно здоровою собакою масою тіла більше 20 кг. Еритроцити трикратно відмили фізіологічним забуферений розчином і додавали кріоконсервуючий розчин на основі диметилсульфоксида з додаванням сахарози. Еритроцити заморожували шляхом занурення контейнерів в рідкий азот. Розморожування проводили на водяній бані при температурі 37,5 - 40 ° С. Перед переливанням еритроцити були відмити трикратно розчином NaCl з поступовим зниженням осмолярності. Перед трансфузією деконсервовані еритроцити розводили 0,9% -м розчином натрія хлориду, за допомогою чого гематокрит був доведений до фізіологічної норми.

Інфузію проводили з постійною швидкістю 1 крапля в секунду. До, під час та після трансфузії проводився збір анамнезу і фізикальна діагностика.

Результати. Хвора тварина потрапила в клініку з гострими ознаками внутрішньосудинного гемолізу: бліді слизові, темна сеча, знижена температура тіла до 35,5 - 36 ° С. Доповнювалася картина слабкістю на задні кінцівки, загальним летаргічним станом і збільшенням частоти дихання.

Мазок крові дозволив підтвердити діагноз бабезіоз. Додатково був узятий загальний аналіз, за яким стало видно зниження еритроцитів до $2,8 \cdot 10^{12}/л$, гематокрит 24 % і гемоглобін 65 г/л. На підставі даних аналізів було прийнято рішення про переливання еритроцитів як допоміжної терапії при використанні основною схеми лікування.

На наступний день після проведення трансфузії в комплексі з консервативним лікуванням було виявлено поліпшення динаміки ходу лікування. Температура тваринного піднялася до 38 ° С, вона проявляла інтерес до їжі, але все ще залишалася трохи млявим, вважаючи за краще відпочинок.

На третій день після переливання був узятий контрольний забір крові: гематокрит піднявся до 40 %, кількість еритроцитів до $5,1 \cdot 10^{12}/л$, а гемоглобін до 113 г/л. Тварина стала відчувати себе набагато краще, від їжі не відмовлявся і зникла загальна слабкість.

Висновок. Трансфузія кріоконсервованих еритроцитів дозволяє в короткі терміни відновити функціональну повноцінність системи крові пацієнта, що сприяє якнайшвидшому його одужання та поліпшення самопочуття до відновлення кількості еритроцитів власної кровотворної системою організму.

Поладова Оксана Тагірівна, аспірант кафедри анатомії, гістології і патоморфології тварин ім. В.Г. Касьяненка

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Борисевич Борис Володимирович, доктор ветеринарних наук, професор кафедри анатомії, гістології і патоморфології тварин ім. В.Г. Касьяненка

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСУ ПІСЛЯ НАСТАННЯ СМЕРТІ У СОБАК У РАННЬОМУ ПОСМЕРТНОМУ ПЕРІОДІ

Смерть – це припинення фізіологічних процесів в організмі, які забезпечують цілісність клітин та їх функції. Майже одразу після настання смерті починаються незворотні і прогресуючі зміни, що призводять до розвитку трупних явищ. Хоча послідовність цих процесів можливо передбачити, ступінь їх розвитку залежить від багатьох змінних [1]. Розуміння цих процесів, а також їх залежності від тих чи інших факторів, важливе для встановлення часу після настання смерті.

Актуальність. Встановлення часу після настання смерті тварини може допомогти слідчим органам у встановленні причетності тих чи інших осіб до скоєння злочину [1]. Крім того, це питання стає все більш актуальним у зв'язку із розвитком суспільної свідомості щодо злочинів, у яких жертвами виступають тварини. Дослідження з цього питання в більшості фокусуються на людині, але і в судовій медицині людини достовірність визначення часу настання смерті лишається не вирішеною проблемою. Більшість даних щодо визначення часу настання смерті у тварин на даний момент екстрапольовані із судової медицини людини і часто або непрактичні, або потребують складного обладнання [2].

Таким чином, існує обмежена кількість методів, що можуть бути застосовані для визначення часу після настання смерті у тварин, і необхідно проводити подальші дослідження з урахуванням виду тварин, адже застосування одних і тих самих висновків до різних видів може бути пов'язано із значними похибками.

Мета дослідження. Оскільки у ветеринарній медицині критерії встановлення давності настання смерті майже не розроблені, ми поставили собі за мету встановити особливості макроскопічних посмертних змін у трупах собак в контексті визначення часу після настання смерті.

Матеріали і методи дослідження. У дослідженнях ми використовували органолептичні методи (визначення ступеню трупного залякання, висихання) морфометричні (визначення ваги трупу і зміни діаметру зіниць із збільшенням посмертного інтервалу, у тому числі застосовуючи хімічний подразник – пілокарпін); а також термометричні (виміри температури у різних ділянках трупу – ректально, у зовнішньому слуховому проході, у черевній та грудній порожнинах, а також легені, нирці та печінці). Для термометрії застосовувався електронний термометр-щуп Kponos TP101.

Результати дослідження та їх обговорення. Найбільш точним методом для визначення часу після настання смерті вважається термометричний. Зокрема, найчастіше використовують ректальну температуру. Проте, такий метод пов'язаний із значними неточностями [4]. Окрім трупного охолодження, у першу добу після настання смерті можна спостерігати і такі зміни, як трупне залякання, трупне висихання, трупні плями. Проте надмірні сподівання на макроскопічні посмертні зміни для визначення часу настання смерті пов'язані із значними похибками [3].

За даними літератури при температурі навколишнього середовища від 18°C до 20°C температура трупу протягом першої доби після настання смерті падає в середньому на 1°C за годину, а протягом другої доби – на 0.2°C за годину. Надалі внаслідок випаровування з поверхні трупу вологи його температура може впасти на 2-3°C нижче температури

навколишнього середовища [5]. Але у даному твердженні не враховується вплив ваги трупів на швидкість його охолодження, що у дослідженнях із собаками може мати критичне значення, адже зважаючи на існуюче різноманіття порід собак доросла тварина може мати вагу від 1 кг до 100 кг і навіть більше.

Проведено вимірювання температури в різних органах 6 трупів собак різних порід, розділених на дві групи: у першій були тварини масою $15,8 \pm 0,5$ кг, у другій – $1,5 \pm 0,5$ кг. Температура оточуючого середовища під час досліджень становила $24,3 \pm 0,5^\circ\text{C}$.

Як свідчать результати проведених нами досліджень, динаміка охолодження трупів собак не лінійна, а стрибкоподібна, в тому числі можливе підвищення на певних проміжках часу.

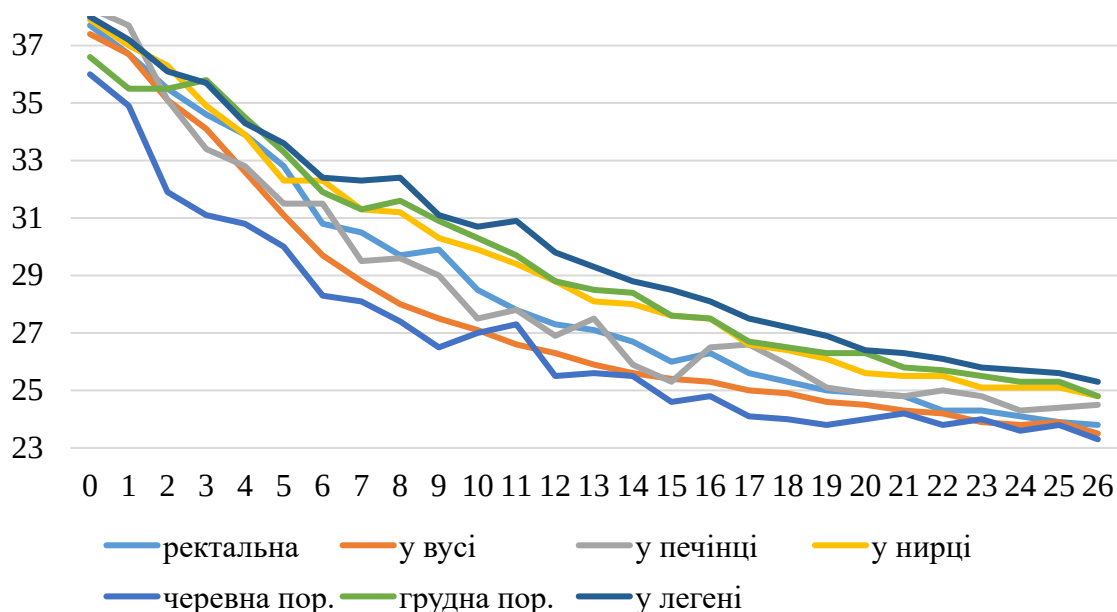

Рис. 1. Середня швидкість охолодження у різних органах собак 1 групи.

Як видно з Рис 1, падіння температури у різних ділянках мало різну динаміку. Найбільш рівномірне зниження температури спостерігалось у зовнішньому слуховому проході, а найбільші коливання – у печінці та черевній порожнині. У тварин другої групи (Рис 2) температура у перші години знижувалась стрімко, сповільнюючись з 5-6 години після настання смерті і далі не демонструючи значної різниці у динаміці між різними ділянками вимірів.

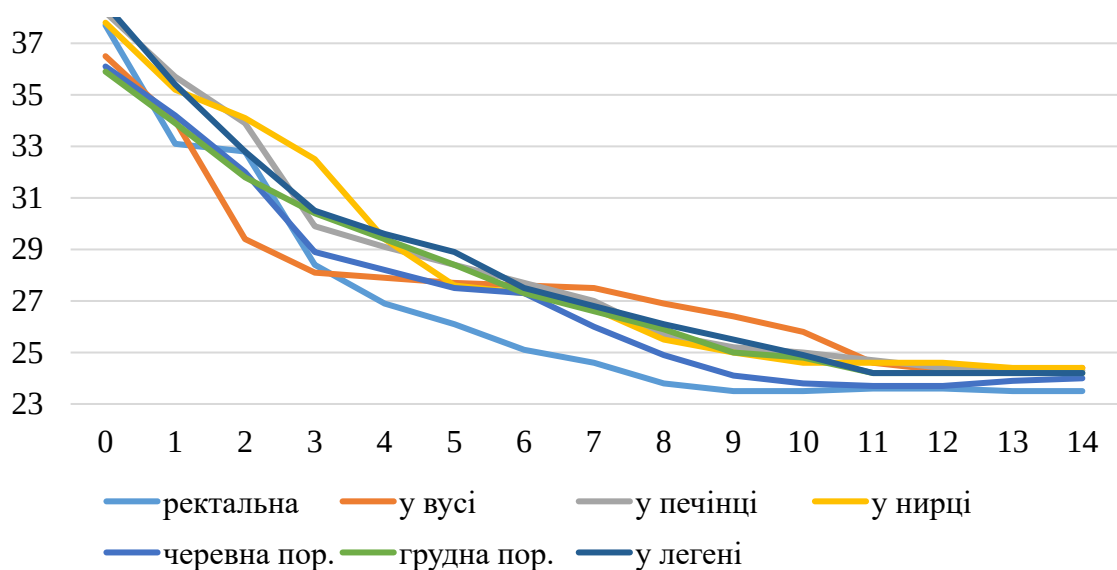

Рис. 2. Середня швидкість охолодження у різних органах собак 2 групи

Трупне залякання визначалось за можливістю руху у різних суглобах, і починалось у всіх випадках з м'язів голови, далі охоплюючи м'язи шиї, плечового поясу, грудних кінцівок, тулубу, тазового поясу, тазових кінцівок, але було майже не вираженим на м'яких м'язах та хвості. У тваринах різної ваги мало різну динаміку розвитку. У трупах більше 10 кг трупне задубіння починалось через 2 години після настання смерті і через 4 години було виражене по всій скелетній мускулатурі. Через 22 години починалось пом'якшення м'язів, причому розрішення трупного залякання відбувалось не в зворотному порядку. Пом'якшення починалось з м'язів тулубу, розповсюджуючись від тазового поясу до шиї. Однак кінцівки залишались заляканими ще через 26 годин після настання смерті. У трупах 2 групи залякання відбувалось вже протягом першої години, розрішення розпочиналось близько 8 години після настання смерті.

Висихання оцінювали візуально за станом рогівки. Воно прогресувало протягом перших 10 годин і значною мірою залежало від величини ділянки незахищеної рогівки. Плями Ларше не відмічались в жодному випадку. Діаметр зіниці в посмертний період не змінювався, в тому числі під впливом пілокарпіну.

Висновки.

1. Динаміка охолодження трупу значною мірою залежить від маси тіла.
2. Температура трупу знижується нелінійно, у різних точках демонструє різну швидкість.
3. Найбільш передбачуваною у тварин з більшою масою тіла динаміка охолодження є у слуховому проході, в той час як у печінці і черевній порожнині – навпаки. У тварин з меншою масою значимої різниці між динамікою у різних ділянках вимірів не виявлено.
4. Можна припустити, що найбільш достовірний результат при визначенні часу після настання смерті можна отримати лише у разі комплексної оцінки ступеню охолодження трупу з використанням різних ділянок трупа і різних методів оцінки посмертних змін.
5. Оцінка трупного залякання може бути лише допоміжним методом, у той час як оцінка трупного висихання і вимірювання діаметру зіниць, в тому числі під дією хімічних подразників, не є інформативною для встановлення часу після настання смерті.

Список використаних джерел:

1. Brooks J.W. Veterinary Forensic Pathology, Volume 1 / Jason W. Brooks. – University Park: Springer, 2018. – 155 p.
2. Abdulazeez I.O. Algor Mortis Pattern in Dogs, a Guide to Estimation of Time of Death / I.O. Abdulazeez, M.M. Noordin // Pertanika J. Trop. Agric. Sci. – 2010. – N 33 (1). – P. 105-111.
3. Brooks JW. Postmortem Changes in Animal Carcasses and Estimation of the Postmortem Interval / Jason W. Brooks // Vet. pathol. – 2016. – V. 53 (5). – P. 929-940.
4. Burger E, Dempers J, Steiner S, Shepherd R. Henssge nomogram typesetting error / E. Burger, J. Dempers, S. Steiner, R. Shepherd // Forensic Sci Med Pathol. – 2013. – N 9. – P. 615–7.
5. Патологоанатомічний розтин тварин / Зон Г.А., Скрипка М.В., Івановська Л.Б. – Донецьк, 2009. – 222 с.

Котляров Едуард Сергійович, аспірант кафедри анатомії, гістології і патоморфології тварин ім. В.Г. Касьяненка
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Борисевич Борис Володимирович, доктор ветеринарних наук, професор кафедри анатомії, гістології і патоморфології тварин ім. В.Г. Касьяненка
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

МІКРОСКОПІЧНІ ЗМІНИ В СЕЛЕЗІНЦІ КОТІВ, ЩО ЗАГИНУЛИ ВІД ІНФЕКЦІЙНОГО ПЕРИТОНІТУ

Проблемам здоров'я домашніх тварин, у тому числі й котів, нині приділяється значна увага. Серед усіх хвороб котів особливо велика роль належить інфекційним хворобам, у тому числі й інфекційному перитоніту [4].

Актуальність. Як показує світова практика, в багатьох випадках єдиним методом точної прижиттєвої діагностики інфекційного перитоніту є гістологічні дослідження біоптатів лімфовузлів чи внутрішніх органів. Без гістологічних досліджень також не можна провести точну посмертну діагностику хвороби. Така діагностика зазвичай включає гістологічні дослідження печінки, нирок і кишкових лімфовузлів [5].

У доступній літературі досить детально описані макроскопічні зміни за різних форм інфекційного перитоніту, а також мікроскопічні зміни в печінці нирках і кишкових лімфовузлах [3]. Поряд з цим мікроскопічні зміни в селезінці описані досить поверхнево.

Мета дослідження. При проведенні патоморфологічних досліджень трупів котів, які загинули від інфекційного перитоніту, ми поставили собі за мету детально вивчити мікроскопічні зміни в селезінці за цієї хворобию

Матеріали і методи дослідження. Патологоанатомічний розтин 16 трупів котів різних порід і віку, які загинули від інфекційного перитоніту, проводили методом часткової евісцератії [2]. У кожному випадку для гістологічних досліджень відбирали шматочки селезінки (по 3 шматочки від кожного kota). Відібрані шматочки фіксували в 10 % нейтральному (рН 7,2) водному розчині формаліну, зневоднювали в етанолах зростаючої концентрації (60⁰, 70⁰, 80⁰, 96⁰, 100⁰) і через хлороформ заливали в парафін. Зрізи товщиною 7 – 10 мкм одержували за допомогою санного мікроскопу та зафарбовували гематоксиліном Караці та еозином [1]. Усі гістопрепарати вивчали під мікроскопом MC 100 LED (виробництво фірми «Micros», Австрія).

Результати дослідження та їх обговорення. При проведенні патологоанатомічного розтину в 12 котів нами була виявлена змішана форма інфекційного перитоніту (75,0 %), а в 4 котів – суха форма хвороби (25,0 %). При проведенні гістологічних досліджень селезінки нами було встановлено, що мікроскопічні зміни в цьому органі в усіх котів як при сухій, так і при змішаній формах інфекційного перитоніту були подібними та не залежали від тривалості перебігу хвороби.

На поверхні капсули селезінки виявлялись вогнищеві фібринозно-некротичні накладання без будь-якої помітної закономірності в їх локалізації. Подекуди в товщі таких накладань і між ними та капсулою селезінки виявлялись великі скупчення моноцитів і поодиноких лімфоцитів. Місцями під цими накладаннями серозна оболонка та сполучнотканинна капсула органу були повністю чи частково зруйновані.

На багатьох ділянках, де поверхня селезінки не була вкрита фібринозно-некротичними накладаннями, серозна оболонка органу була не змінена. Ця оболонка була побудована з одного ряду мезотеліоцитів, під якими розташовувався надзвичайно тонкий прошарок пухкої волокнистої сполучної тканини. Клітини мезотелію були представлені

сильно сплюсненими клітини з дуже витягнутим ядром (довга вісь цих клітин була орієнтована паралельно до зовнішньої поверхні селезінки). Співвідношення довгої та короткої осей мезотеліоцитів складало від 8 : 1 до 13 : 1. Ядерно-цитоплазматичне співвідношення складало від 1 : 1 до 1 : 3.

На інших ділянках реєструвалось метаплазія клітин мезотелію. Оскільки мезотеліоцити на різних ділянках органу перебували на різних етапах своєї метаплазії, нам вдалося встановити морфогенез такої метаплазії.

Спочатку сильно витягнуті вздовж зовнішньої поверхні селезінки плоскі мезотеліоцити помітно збільшувались у розмірах і дещо округлювались, набуваючи кубічної форми. На цій стадії метаплазії співвідношення довгої і короткої осей клітин складало від 1,5 : 1 до 2,5 : 1, а ядерно-цитоплазматичне співвідношення – від 1 : 1 до 1 : 3. При цьому кардинально змінювалась орієнтація мезотеліоцитів: їх довга вісь була вже орієнтована перпендикулярно до зовнішньої поверхні селезінки. Цитоплазма змінених мезотеліоцитів ставала базофільною, ядра набували овальної чи неправильної форми, досить інтенсивно зафарбовувались гематоксиліном і містили 1 – 2 ядерця. Подекуди спостерігалась дисконкомплексія поряд розташованих змінених мезотеліоцитів. Крім того, поодинокі змінені мезотеліоцити частково втрачали зв'язок з базальною мембраною.

Надалі мезотеліоцити виразно збільшувались у розмірах і перетворювались на стовпчасті клітини, довга вісь яких була орієнтована перпендикулярно до зовнішньої поверхні селезінки. Співвідношення довгої і короткої осей таких клітин складало від 1,5 : 1 до 2,5 : 1, а ядерно-цитоплазматичне співвідношення – від 1 : 1 до 1 : 2,5. Цитоплазма змінених мезотеліоцитів була також виразно базофільною, ядра мали овальну, неправильну або округлу форму й містили 1 – 2 ядерця.

В усіх випадках у ділянках метаплазії мезотеліоцитів серозна оболонка селезінки була нерівномірно інфільтрована поодинокими лімфоцитами й моноцитами.

У сполучнотканинній капсулі селезінки місцями реєструвались незначний набряк, а також дисконкомплексія та некроз частини фіброblastів. У трабекулах органу мікроскопічні зміни не виявлялися.

Натомість виразні мікроскопічні зміни нами були встановлені в пульпі селезінки. У червоній пульпі еритроцити майже не виявлялися. Натомість вона була нерівномірно інфільтрована великою кількістю моноцитів і меншою кількістю лімфоцитів та поодинокими нейтрофілами. Місцями спостерігалась трансформація моноцитів у макрофаги.

Кількість лімфоїдних вузликів у селезінці збільшувалась, але ступінь такого збільшення був різним у різних тварин, що на нашу думку могло бути пов'язано як з індивідуальними особливостями функціонування імунної системи, так і з різним ступенем вірулентності збудника хвороби. Проте в усіх випадках лімфоїдні вузлики селезінки були виразно гіпертрофовані. Така гіпертрофія відбувалась за рахунок збільшення кількості лімфоцитів, між якими місцями виявлялись поодинокі моноцити й макрофаги.

Висновки.

1. У 75 % котів встановлена змішана форма інфекційного перитоніту, а в 25 % – суха форма хвороби.
2. У селезінці котів за змішаної і сухої форм інфекційного перитоніту мікроскопічні зміни подібні.
3. У серозній оболонці селезінки реєструється виразна метаплазія мезотеліоцитів та інфільтрація моноцитами й лімфоцитами.
4. У червоній пульпі встановлено майже повне зникнення еритроцитів, а в білій пульпі – різна ступінь гіперплазії лімфоїдних вузликів та їх гіпертрофія.

Список використаних джерел:

1. Горальський Л.П. Основи гістологічної техніки і морфофункціональні методи досліджень у нормі та при патології : навч. посіб. 2-ге вид. стер. / Л.П. Горальський, В.Т. Хомич, О.І. Кононський. – Ж. : Полісся, 2011. – 288 с.
2. Зон Г.А. Патологоанатомічний розтин тварин / Г.А. Зон, М.В. Скрипка, Л.Б. Іванівська. – Донецьк: ПП Глазунов Р.О., 2009. – 189 с.
3. Лісова В.В. Патологоанатомічні зміни за інфекційного перитоніту котів / В.В. Лісова, Н.М. Романенко, А.К. Овдій // Збірник наукових праць ЖНАЕУ – Житомир. – 2012. – № 1 (32). – Ч 2. – 3. – С. 338-341.
4. Ящук О.В. Моніторинг розповсюдження вірусів серед домашніх котів і собак у м. Дніпропетровськ / О.В. Ящук, Н.В. Черевач, А.І. Вінніков // Вісник Дніпропетровського університету. Біологія, медицина. – 2014. – № 5 (1). – С. 23-27.
5. Pedersen N.C. A review of feline infectious peritonitis virus infection: 1963-2008 / N.C. Pedersen // Journal of Feline Medicine and Surgery. – 2009. – V. 11. – N 3. – P. 225-258.

Шум О., студентка 3 курсу, факультет ветеринарної медицини
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Жуковський М., асистент, факультет ветеринарної медицини
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВЕТЕРИНАРНО САНІТАРНИХ ЗАХОДІВ НА СВИНОКОМПЛЕКСАХ

Вступ. В даний час рентабельне свинарство можливе в господарствах тих, що мають власну кормову базу, свиноферму із закінченим циклом виробництва і підприємства для глибокої переробки продукції. Свинарство в Україні — друга галузь після птахівництва, яка перейшла на промислове виробництво свинини.

Виклад основного матеріалу. Служба ветеринарної медицини в свинарських комплексах здійснюється лікарями ветеринарної медицини та операторами з ветеринарної обробки тварин і приміщень. [1]

Організована ветеринарна служба на свинарських комплексах залежить від виробничої потужності. Завдання ветеринарних спеціалістів — проводити масову профілактичну обробку свиней проти незаразних та інфекційних хвороб. На свинарських комплексах на 54 тисячі голів рекомендовано мати ветеринарну лабораторію, в'їзний дезбар'єр, забійно-санітарний пункт, карантинне приміщення. [2]

Промислові комплекси та спеціалізовані господарства з вирощування і відгодівлі свиней утримуються на режимі підприємств закритого типу. Спеціалістам ветеринарної медицини забороняється обслуговувати тварин у особистому користуванні громадян. На свинарських комплексах лікувальну роботу проводять в санітарних станках, а при масових захворюваннях — на місці утримання.

Головний (старший) лікар ветеринарної медицини господарства є керівником служби й організатором профілактичних, лікувальних та ветеринарно-санітарних заходів. Головний лікар ветеринарної медицини господарства має право забороняти введення на ферми, виведення з них, перегруповування тварин у господарстві у зв'язку з карантинними чи обмежувальними заходами; утримання тварин у приміщеннях, які не відповідають ветеринарно-санітарним та зоогігієнічним вимогам; використання для тварин недоброякісних кормів і води.

Роль ветеринарних спеціалістів полягає у повсякденному контролі за утриманням тварин та періодичним ветеринарним обстеженням пасовищ.

План проти епізоотичних заходів на кожен календарний рік складається з трьох розділів: діагностичне дослідження, профілактична імунізація, лікувально-профілактичні заходи.

Під час дослідження ТОВ АФ «Вперед» (свинотоварна ферма в селі Миколаївка, Сумської області, чисельність поголів'я свиней близько 10 тисяч) було виявлено, що для профілактики інфекційних захворювань свиней ефективним є впровадження таких заходів як: миття та дезінфекція приміщень (використовували засіб «Екоцид С», розчин змінювали в дезбар'єрах кожні 4 дні), заправка дезбар'єрів та дезкилимків дезінфектантами (засіб «Екоцид С»), періодична дезінфекція повітря в присутності тварин, побілка станків тварин свіжо-гашеним вапном з інтервалом дві години (заборонено в присутності тварин).

Підбір родентицидних засобів проводили з урахуванням того, що СТФ зареєстровані біомаркери мишей і щурів. У підтриманні досягнутого епізоотичного благополуччя господарства невід'ємним заходом є дезінсекція та дезакаризація. В господарстві

відпрацьовано та довели свою ефективність такі інсектоакарициди як «АГІТА 10 WG» та «Себацил»[3].

Також в господарстві проводять планове алергічне дослідження основного стада на туберкульоз 1 раз в рік, серологічні дослідження на бруцельоз, лептоспіроз 1 раз на рік (2 квартал), моніторингові дослідження на хламідіоз (3 квартал року), репродуктивно-респіраторний синдром, АЧС (щоквартально), цирковірусну інфекцію, парвовірусну інфекцію, хворобу Тешена 2 рази на рік (1, 4 квартали).

При завозі маточного поголів'я – профілактичний карантин 30 днів.

Висновки. Правильна організація ветеринарної справи на свинарних комплексах є запорукою ефективною та безперебійною їх діяльності, зниження рівня зараження тварин та можливості збільшення кількості поголів'я.

Список використаних джерел:

1. Бусол В. О., Євтушенко А. Ф. «Організація ветеринарної справи». Електронний ресурс, режим доступу: <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Organizatsiya-veterinarnoyi-spravi.pdf>
2. Електронний ресурс. Аграрний сектор України. Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-115/doc-169/>
3. Ніженець Т. А. Аналіз ефективності проведення протиепізоотичних заходів // Т. А. Ніженець // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/>

СЕКЦІЯ 13.

ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

Ляшок Максим Олексійович, студент

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Науковий керівник: Бабенко О. В., канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ЯКІСНОЇ ВОДИ В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ – ШЛЯХ ДО ЇЇ ЗДОРОВ'Я

У сучасному світі великих швидкостей і цифрових технологій дуже гостро стоїть питання збереження активного способу життя та здоров'я. У зв'язку з цим окрему нішу зайняли інструменти digital health, в тому числі мобільні додатки для управління та контролю стану організму людини. Сфера digital health активно розвивається, створюючи нові та вдосконалюючи свої продукти, впроваджуються цифрові інновації в клінічну практику і повсякденне життя [1,8].

Однією з нагальних потреб сучасної людини є контроль її водного балансу, стабільне і своєчасне поповнення рівня рідини в тілі. Всі ми з дитинства знаємо, що дуже важливо підтримувати водний баланс в організмі. Для цього щодня необхідно випивати 2-3 літри чистої води. При зниженні водоспоживання спостерігається погіршення самопочуття, зміна стану шкіри, зниження працездатності, погіршення сну та інші наслідки. Для підтримки здоров'я корисно постійно вимірювати рівень гідратації організму. Саме для цих цілей створено перший в світі смарт-браслет LVL[2].

Рис. 1. смарт-браслет

Цей трекер за допомогою сенсора інфрачервоного випромінювання вимірює зміни водного балансу в організмі. Індикація дисплею дозволяє швидко оцінити чи потрібно випити води. Окрім цього цей пристрій підраховує кількість пройдених кроків і витрачених калорій, відстежує відстань і серцевий ритм. Також, пристрій вміє визначати якість сну. Отримані дані систематизуються для ПЗ персонального розумного тренера та зберігаються в пам'яті браслета, а також обов'язково синхронізуються з мобільним пристроєм. Найпопулярнішими виробниками смарт пристроїв цієї лінійки є: Jawbone, Polar, Fitbit, Garmin, Samsung, Xiaomi [3].

В офісах, школах та різних установах для підтримання здоров'я та рівня гідратації часто застосовують питну воду промислового виробництва. Особливо популярна вода, яка постачається для кулерів різної конструкції. Так-як інформація про якісний та кількісний склад води практично відсутня як на етикетці, так і на офіційних сайтах являється актуальним

визначення деяких основних показників якості питної води промислового виробництва та порівняння їх із санітарно технічними нормами згідно ДСТУ 7525:2014. Також актуальним є питання порівняння питної води промислового виробництва із водою системи централізованого питного водопостачання. В роботі досліджувались зразки питної води промислового виробництва марок «Хвиля здоров'я», «Крістал», «Оазис», «Аквант», «Аква Про» порівняно з водою, що надходить по системі централізованого питного водопостачання.

В якості основних показників якості води визначалося карбонатна, тимчасова та загальна жорсткість, сухий залишок, водневий показник рН, вміст заліза, CO_2 [4-6].

Встановлено, що вода жодних марок, які досліджувались, не відповідає в повній мірі санітарно-гігієнічним нормам питної води нецентрального питного водопостачання (нефасована, фасована). Показники карбонатної жорсткості відповідають нормам лише для води ТМ «Крістал» та водогінної води. Вода ТМ «Крістал» має більшу жорсткість, що відповідає нормативним значенням [7], ніж інші води за рахунок стадії домінералізації після зворотного осмосу, але показник перманганатної окисності у 6 разів перевищує нормативне значення. Питна вода ТМ «АкваПро» має найменше відхилення за показником окисності, ймовірно за рахунок включення в процес останньої стадії – насичення йонами срібла, але за показниками жорсткості ця вода має найнижчі результати.

Сухий залишок відсутній у всіх досліджуваних питних водах промислового виробництва. Вміст CO_2 перевищує норму у 2,2 - 13 разів у залежності від походження. Це свідчить про хімічну обробку води з метою її консервування. У всіх марках: «Хвиля здоров'я», «Крістал», «Оазис», «Аквант», «Аква Про» виявлено наявність заліза, що суперечить нормативним документам. Єдиним показником, який є у межах норми для всіх досліджуваних зразків є водневий показник рН: 6,2 – 7,8.

Отже, питання якості води є дуже актуальним. А кількість води, яку необхідно вживати для збереження здоров'я можливо контролювати за допомогою цифрових технологій спеціального призначення. Поєднання цих двох напрямків дасть можливість кожному організму функціонувати правильно та гармонійно

Список використаних джерел:

1. Кузяків Р. Цифрове Здоров'я (Digital Health) як новий підхід до організації та управління сфери охорони здоров'я. URL: <https://ingeniusua.org/articles/cifrove-zdorovya-digital-health-yak-noviy-pidkhd-do-organizacii-ta-upravlinnya-sferi> (дата звернення: 20.03.2021).
2. Трекер для измерения уровня водного баланса организма (16 фото+видео). URL.: <https://24gadget.ru/1161063671-treker-dlya-izmereniya-urovnya-vodnogo-balansa-organizma-16-fotovideo.html> (дата звернення: 10.03.2021).
3. Фітнес-браслет проти смарт-годинника. Що ж обрати? URL.: https://kfc.ua/blog/fitnes-braslet-proti-smart-godinnika-shho-z-obrati.html?admitad_uid=a395db583a31dc7a202a9c8791c96f68&utm_source=admitad&utm_medium=cpa (дата звернення: 10.03.2021).
4. Про затвердження Державних санітарних норм та правил "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною" (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства охорони здоров'я № 505 (з1043-11) від 15.08.2011, № 2675 (з1304-19) від 24.12.2019). URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text> (дата звернення 05.03.2021).
5. Вимоги до якості питної води. URL: <https://ecosoft.ua/ua/blog/trebovaniya-k-kachestvu-pitevoy-vody> (дата звернення: 17.03.2021).
6. Закон України Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення № 2047-VIII від 18.05.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text> (дата звернення: 15.03.2021).
7. Запольський А.К., Захаркевич. І.М. Проблеми якості питної води. :Водне господарство України. 2010. № 6. С. 50-52.
8. Babenko O.V. Balanced nature management as a system of measures for rational and harmonious interaction between human activities and the natural environment. Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування: освіта – наука – виробництво: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 30 жовтня 2020 р. Білоцерківський НАУ.С.5-6.

СЕКЦІЯ 14.

ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Омельченко Марія Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Національний університет харчових технологій, Україна

Науковий керівник: Стукальська Наталія Миколаївна, канд. техн. наук,
доцент кафедри технології ресторанної і аюрведичної продукції

Національний університет харчових технологій, Україна

РОЗРОБЛЕННЯ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ ВИРОБІВ ІЗ ЗБАЛАНСОВАНИМ НУТРИЄНТНИМ СКЛАДОМ

Збалансоване харчування забезпечує основні процеси життєдіяльності людини і є однією з актуальних проблем на сьогодні. В даний період у споживачів істотно збільшився інтерес до харчових продуктів, що містять корисні для здоров'я людини нутрієнти (харчові волокна, вітаміни, мінеральні речовини, антиоксиданти тощо). Тому розроблення збалансованих за основним містом нутрієнтів продуктів харчування є актуальним напрямком для проведення подальшого дослідження.

Значне місце серед популярних продуктів харчування населення України належить борошняним кондитерським виробам. Вони є висококалорійними, добре засвоюваними продуктами, що мають приємний смак і привабливий зовнішній вигляд і займають до 30% щоденного раціону людини.

Продукти харчування мають не тільки забезпечити організм поживними речовинами, але сприяти профілактиці та лікуванню захворювань. В Україні все більшого поширення набуває проблема целиакії.

Целиакія (глютенова ентеропатія) – це аутоімунне захворювання, яке уражує переважно тонку кишку генетично схильних осіб внаслідок споживання токсичного для них протеїну злакових – глютену (головного компоненту пшениці, жита, ячменю та – частково – вівса). За останні роки увага до вивчення різних аспектів проблеми целиакії науковців неухильно зростає. Говорячи про целиакію, все частіше звертаються до проблеми глобалізації захворювання. Наприклад, якщо нещодавно географічне поширення глютенкової ентеропатії обмежувалося переважно Європою, США, Канадою та Австралією, то нові дослідження дали докази тому, що захворювання також широко розповсюджене і в інших частинах світу, включаючи азіатський континент. На сьогоднішній день середня поширеність целиакії складає 1 % популяції із щорічним глобальним зростанням захворюваності.

Це потребує розробки нових борошняних та борошняних кондитерських виробів, оскільки одним із заборонених складників є пшеничне борошно. Борошно – це джерело білків, вуглеводів, вітамінів B1, B2, PP, органічних кислот, мікро- й макроелементів. Водночас хімічний склад цього продукту характеризується підвищеним вмістом вуглеводів, особливо в продуктах з борошном першого і вищого ґатунку, неповноцінністю амінокислотного складу. Однак для людей, хворих на целиакію, споживати даний продукт заборонено, оскільки він містить глютен.

У зв'язку з вище наведеним розроблення безглютенових виробів із збалансованим нутрієнтним складом та впровадження їх в раціони людей хворих на целиакію є актуальним. Оскільки дані продукти компенсують дефіцит біологічно активних компонентів в

організмі, а також підтримують нормальну функціональну активність органів і систем, і можуть споживатися регулярно у складі раціону харчування [1].

Для подальших досліджень було обрано бісквітні напівфабрикати, які є продуктом масового вжитку, проте вони мають підвищену калорійність, високий вміст легкозасвоюваних вуглеводів і незначну кількість біологічно активних речовин, тому відповідним коригуванням їх складу можна розробити вироби збагачені есенціальними інгредієнтами для споживання в тому числі хворими на целіакію.

Для повноцінного харчування населення хворого на целіакію згідно медико-біологічних рекомендацій розроблено різні види спеціальної безглютенової продукції. В нутрієнтному складі безглютенових страв не повинно міститися таких білків як гліадин і глютенін. В технології безглютенових виробів використовують: борошно - рисове, гречане, кукурудзяне, кіноа, кукурудзяний та картопляний крохмаль. Безглютенова сировина відрізняється за низкою показників. Так, кислотність кукурудзяного борошна в 4,5 рази більша, ніж рисового, та в 1,3 рази — ніж гречаного. Гречане борошно, порівняно з рисовим і кукурудзяним, містить більше жирів, оскільки під час виготовлення гречаного борошна із зернівки не видаляється зародок, в якому зосереджений жир [2].

В таблиці 1 наведена порівняльна характеристика обраної безглютенової сировини та пшеничного борошна.

Таблиця 1

Хімічний склад безглютенової сировини

Показник	Борошно пшеничне	Борошно рисове	Борошно кукурудзяне
Вода, г	11,92	11,89	14
Білки, г, в т. ч.:	10,33	5,95	7,2
- Глютен, г	9,2	0	0
Ліпіди, г, в т. ч.:	0,98	1,42	1,5
- НЖК, г	0,16	0,39	0,2
- МНЖК, г	0,09	0,44	
- ПНЖК, г	0,41	0,38	
- Холестерин, мг	0	0	0
Вуглеводи, г, в т. ч.:	73,61	80,13	72,1
- Моно- та дисахариди, г	0,27	0,12	1,3
- Харчові волокна, г	2,7	2,4	4,4
- Крохмаль, г	67,9		70,6
Зола, г	0,47	0,61	0,8
Енергетична цінність, ккал	364	366	331

Після порівняльної характеристики безглютенової сировини для виготовлення бісквітних напівфабрикатів оздоровчого призначення обрано для використання рисове борошно.

В рисовому борошні міститься від 10-15% білку і 80% складних вуглеводів, необхідних організму для вироблення енергії. У складі білка рису переважають легкорозчинні глобуліни і глютеніни, тому він краще засвоюється і більш поживний, ніж білки злакових культур. Білок рису наближається до білків зернобобових культур. Містить багато незамінних амінокислот: аргінін (12,7%), лізин (7,9%), цистин (1 %), оксид калію (23,1%) та оксид магнію (12,4%). За вмістом заліза (1,7%), рис переважає інші круп'яні культури. Рис також багатий на фосфор.

Ключовою відмінністю рисового борошна від пшеничного є відсутність клейковини, що суттєво впливає на процес тістоутворення. Для приготування бісквітного тіста використовують борошно зі слабкою клейковиною. Вміст клейковини – 28-34%.

З метою виготовлення безглютенового тістечка «Буше» були проведені дослідження щодо повної заміни пшеничного борошна на рисове. Для покращення структури бісквітного виробу в модельні композиції додавали порошок псилліума (psyllium) у кількості від 1 до 10% до маси борошна.

Псилліум (psyllium) - це борошно з висівок подорожника блошного (*plantago psyllium* L.). Псилліум не має яскраво вираженого смаку і на 80-85% складається з клітковини, у порівнянні вівсяні або пшеничні висівки містять тільки 10-15% клітковини.

За даними проведених проробок додавання псиліума до рисового борошна надає випічці пористу повітряну структуру. Фактично, псилліум замінює собою клейковину (глютен).

Як джерело природних антиоксидантів доцільно використовувати порошок з плодів обліпихи.

Встановлено хімічний склад дослідного порошку з плодів обліпихи. Серед біологічно активних речовин головне місце посідають поліфенольні речовини та каротиноїди (550...3121 та 3,44...4,53 мг/100г відповідно). Крім того, він містить вітаміни С, В1, В2, РР, токоферол, мінеральні речовини, клітковину, пектинові речовини та органічні кислоти.

Були проведені проробки щодо виготовлення бісквітного напівфабрикату для тістечка «Буше». Найкращі органолептичні показники має дослідний зразок з рисового борошна з введенням псиліума у кількості 5% до маси борошна та порошку з обліпихи у кількості 10%.

Проведені дослідження показали можливість заміни 100% пшеничного борошна на рисове борошно без погіршення органолептичних показників. Як контрольні, так і дослідні зразки характеризувалися гарною консистенцією та приємним смаком.

Після дослідження органолептичних показників бісквітного напівфабрикату для тістечка «Буше» розраховано хімічний склад контрольного та дослідного зразків. Порівнявши хімічний склад контрольного і дослідного зразків, можна зробити висновок, що кількість вуглеводів зменшилась на 10,4%, а вміст харчових волокон збільшився в 7 разів. Вміст білку у дослідному зразку зменшився на 53,6%, збільшився вміст калію - на 7,8%, магнію - на 46,5%; покращився вітамінний склад виробу. Енергетична цінність виробу зменшилась на 3,4%.

За результатами проведених досліджень можна зробити висновок, що тістечко «Буше» оздоровчого призначення з рисового борошна, збагачене порошком обліпихи має підвищену харчову цінність і знижену енергетичну цінність і може споживатись хворими на цeliacію.

Список використаних джерел:

1. P. R. Shewry, and S. J. Hey, "Do we need to worry about eating wheat?", *Nutrition Bulletin published by John Wiley & Sons Ltd on behalf of British Nutrition Foundation. Nutrition Bulletin*, vol. 41, pp. 6-13, 2016.
2. P. H. Nitcheu Ngemakwe, M. Le. Roes-Hill, and V. A. Jideani, "Advances in glu-ten-free bread technology", *Food Science and Technology International*, vol. 21 (4), pp. 256-276, 2014.

СЕКЦІЯ 15.

ТЕХНОЛОГІЇ ЛЕГКОЇ ТА ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Денисенко Наталія Сергіївна, здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Хмельницький національний університет, Україна

Науковий керівник: Білик Вікторія Володимирівна, канд. пед. наук., старший
викладач кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницький національний університет, Україна

СТАН І ПРОБЛЕМИ ШВЕЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Швейна промисловість займає одну із найважливіших галузей у загальній системі народного господарства країни після текстильної. Забезпечення населення України якісним одягом є впливовим чинником для підвищення ефективності виробництва, забезпеченості робочими місцями наявних трудових ресурсів, особливо жіночих. Так як, на підприємствах швейної галузі у виробництві зайняті переважно жінки.

Швейна галузь посідає друге місце у системі легкої промисловості за вартістю виробленої продукції. Підприємства швейної галузі розмішені майже на усій території країни, у кожному районному центрі. За даними попередніх років, українська швейна промисловість також активно працює на замовлення іноземних фірм, використовуючи дешеву робочу силу.

В сучасних умовах стан функціонування і розвиток швейних підприємств країни досить складний. Це зумовлено низкою проблем, характерних і для легкої промисловості загалом, таких як: висока частка імпортованих товарів, несприятливі умови для залучення інвестицій, недостатність фінансування науково-дослідних робіт в галузі, відсутність у значної частини підприємств ефективного управління тощо. Вирішення зазначених проблем потребує комплексного розв'язання з боку держави і самих підприємств.

За даними Державної служби статистики у січні-лютому 2020 року порівняно із відповідним періодом 2019 року індекс промислової продукції становив 101,2 %. У лютому проти січня 2020 року простежується позитивне значення індексу промислової продукції – 103,6%, а за січень-лютий 2020 р. – 101,2%, але це оманливий позитив на тлі різкого падіння галузевих обсягів виробництва за результатами перших двох місяців 2019 року (-12,4% у січні-лютому 2019 порівняно із відповідним періодом 2018 року).

Значний вплив на загальний результат легкої промисловості має виробництво одягу, що завжди мало найбільшу питому вагу в обсягах галузевої продукції. І тут теж невтішна статистика – поглиблення спадних трендів 2019 року, навіть частка реалізованої продукції (36,3%) вперше за тривалий час менша, ніж частка текстильної промисловості (38,3%) (рис.1). Так, за січень-лютий 2020 виробництво одягу скоротилося на 6,7% (-9,4% за 2019 рік), у т. ч. виробництво текстильного одягу зменшилося на 7,9% (-7,9 % за січень-лютий 2019 року).

Слід зазначити, що передусім, зменшуються обсяги виробництва легкої промисловості на внутрішній ринок, де вітчизняні виробники неконкурентні через невирішені питання з контрабандою, заниженням митної вартості готового імпорту, торгівлею без обліку і контролю, засиллям «секонд-хендом» та зниженням купівельної

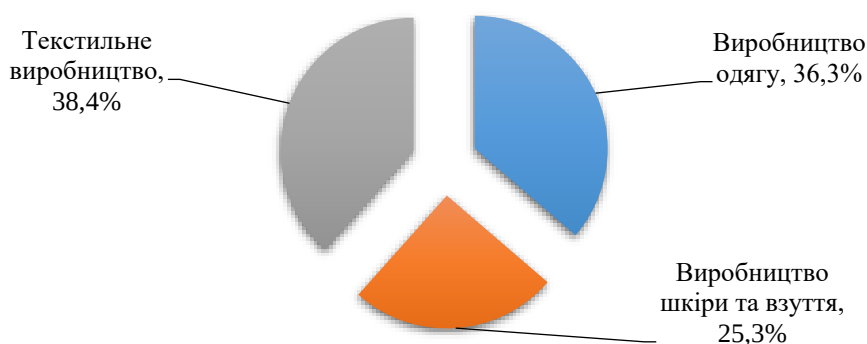

Рис. 1. Обсяги реалізованої продукції легкої промисловості у 2019 році

спроможності населення. Через таку ситуацію на вітчизняному ринку національні виробники змушені виконувати замовлення іноземних брендів. Про що свідчить висока експортоорієнтованість галузі та залежність від кон'юнктури світових ринків. Якщо раніше частка реалізованої продукції за межі країни становила у середньому 40-43%, то за січень-лютий 2020 року – 51,6%. При цьому у січні-лютому 2020 року обсяги експортованого одягу складають 59,9 %, виробництво трикотажного та в'язаного одягу – 22% (рис.2).

Рис. 2. Галузева експортоорієнтованість продукції легкої промисловості в 2020 році

Швейна промисловість зорієнтована на споживача продукції, тому підприємства цієї галузі розміщені у великих населених пунктах. Найпотужнішими центрами швейної промисловості зазвичай є великі міста (Київ, Дніпро, Харків, Одеса, Львів, Чернівці, Запоріжжя), де зосереджено по кілька швейних фабрик зі значною кількістю працівників.

В Україні успішно працюють як великі, так і середні й малі швейні підприємства. Українські великі підприємства, як правило, працюють на експорт завдяки своїм зв'язкам із зарубіжними партнерами, які дають їм змогу одержувати великі замовлення і реалізовувати продукцію на західних ринках. За даними податкової служби, станом на 27

жовтня 2019 року, в Україні зареєстровано 10170 підприємств, але при цьому припинили свою діяльність – 3960.

Відповідно до запиту до Держстату України, Всеукраїнським галузево-аналітичним центром визначено 1000 найстаріших діючих підприємств серед 10 форм власності. За датою первинної реєстрації першою зареєстрованою компанією в Україні (від 20 грудня 1922 року) є ПРАТ «Швейна фабрика «Зорянка». На сьогоднішній день підприємству вже 98 років. Важливим є той факт, що компанія і зараз є одним з найбільш сучасних швейних підприємств в Україні та спеціалізується на виробництві жіночого та чоловічого, форменого та робочого верхнього одягу.

Одним із провідних швейних підприємств вітчизняної легкої промисловості є Чернівецька фабрика «Трембіта», де виготовляють чоловічі костюми високої якості. Ця фабрика має найсучасніші технології виготовлення одягу. Модні й якісні чоловічі костюми виготовляють також на Вінницькій фабриці «Володарка».

З 1981 року в Хмельницькому працює потужне виробниче об'єднання «Хмельницьклегпром», що спеціалізується на виготовленні чоловічого, жіночого та дитячого верхнього одягу. Інші потужні швейні підприємства України, що і сьогодні успішно працюють це «Грегори Арбер» (м. Одеса), «Балтська швейна фабрика» (м. Балта, Одеська обл.), «Тульчинська швейна фабрика» (Тульчин, Вінницька обл.), «Дана» (м. Київ), «Арніка» (м. Чернівці), «Троттола» (м. Львів), «Євро-стиль» (м. Полтава) тощо. Завдяки якісному пошиттю і демократичним цінам тканини, одяг вітчизняних товаровиробників активно завойовує популярність не тільки на внутрішньому, а й на міжнародному ринку.

Висновки. Хоча прослідковуються і негативні тенденції у галузі швейного виробництва, напрямками її розвитку є посилення захисту інтересів українських виробників, оптимізація структури великих і малих підприємств, розвиток власних брендів, енергоефективність та автоматизація виробництва, зменшення кількості посередників, мотивація персоналу.

Список використаних джерел:

1. Особливості роботи швейної промисловості України за схемою давальницької сировини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.universum.kiev.ua/index.php/2009-09-18-12-57-46/2013-01-31-11-57-35/187-2014-12-17-11-32-29.html>
2. Українська асоціація підприємств легкої промисловості «Укрлегпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrlegprom.org/ua/>
3. Рентабельність і смерть швейної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://leg-prom.com.ua/ua/articles/rentabel-nost-i-smert-shvejnoj-promyshlennosti-ukrainy>
4. 100 найстаріших підприємств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr-centr.com.ua/1-000-najstar-shih-p-dpri-mstv-ukra-ni>

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 20 evenly spaced horizontal grey lines across the entire width of the page, providing a guide for handwriting or typing. The background is a clean, solid white color.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЦИФРОВІЗАЦІЯ НАУКИ ТА СУЧАСНІ
ТРЕНДИ ЇЇ РОЗВИТКУ»**

26 березня 2021 року ♦ Дніпро, Україна

ТОМ 1

Українською, польською, французькою та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 26.03.2021. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,02.

*Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.*

Контактна інформація організаційного комітету:
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Молодіжна наукова ліга
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1956755
E-mail: liga@ukrlogos.in.ua
www.ukrlogos.in.ua | www.ojs.ukrlogos.in.ua

Видавець друкованих матеріалів: Друкарня ФОП Гуляєва В.М.
08700, Україна, м. Обухів, вул. Малишка, 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 6205 від 30.05.2018 р.